
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

22. évfolyam 7. szám

2013. július

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Vándorgyűlési előzetes 3
Moldován István: Három az egyben. Közös kereső az elektronikus könyvtárban 8

Fórum

- Rideg András–Rideg Lászlóné:** Közkönyvtárak stratégiaalkotása 13

Műhelykérdések

- Dancs Szabolcs:** Hogyan építsünk nemzeti névteret? Egy működő példa: a cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis 22
Gaján Éva: Hogyan építsünk művészeti portált? Szempontok a Virtuális Szentendrei Tárlat korszerűsítésének tervéhez 30

Napló

- Hajnal Ward Judit:** „Sajnálattal közöljük...” Avagy holtbiztos tippek a kudarchoz álláskeresés során 43

Extra Hungariam

- Szilvási Krisztián:** Információs társadalom – Digitális Közösségi Terek 55

Könyv

- Sándor Tibor:** Budapesti cím- és lakásjegyzék, 1880–1928. Új internetes adatbánya a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár honlapján 60
Borostyániné Rákóczi Mária: A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája 1800–1850 62

From the contents

István Moldován: Three in one. Common search interface in the Hungarian Electronic Library (8);
Szabolcs Dancs: How to build a namespace? (22);
Éva Gaján: How to build an art portal? (30);
Judit Hajnal Ward: Advice for job seekers (43)

Cikkeink szerzői

Borostyániné Rákóczi Mária, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet–Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársa; *Dancs Szabolcs*, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) gyűjteményfejlesztési igazgatója; *Gaján Éva*, a szentendrei Pest Megyei Könyvtár munkatársa; *Hajnal Ward Judit*, a New Jersey-i Rutgers Egyetem Alkoholtudományi Könyvtárának igazgatója; *Moldován István*, az OSZK osztályvezetője, a Magyar Elektronikus Könyvtár vezetője; *Rideg András* közgazdász; *Rideg Lászlóné*, az enyingi Vas Gereben Művelődési Ház és Könyvtár vezetője; *Sándor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének vezetője; *Szilvási Krisztián*, a győri Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária,
Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpásné Balczer Gabriella**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 6,0 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.
HU–ISSN 1216-6804

Vándorgyűlési előzetes

2013. július 18–20. között Egerben kerül megrendezésre a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 45. Vándorgyűlése. A konferencia a *Szabad tudásáramlás, egyenlő hozzáférés – Könyvtárak az európai állampolgárokért* címet viseli.

A **Bibliográfiai Szekció** vándorgyűlési programja.

A szekció szakmai rendezvényének előadásait a tudás szabad áramlása és a szellemi javakhoz való európai hozzáférés témakörök alapján az elmúlt évszázadok könyvtári fejlődéstörténetének kitüntetett momentumaiból állította össze.

A délelőtti programot a „tudás szabad áramlása” gondolata köré szervezzük, elsőséggént a nemzeti könyvtári szolgáltatások területéről. Legfőbb nemzeti könyvkincsünknek, Mátyás király Corvina könyvtárának legszebb darabjai kerültek, közvetlenül a könyvtáralapító halála utáni időkben, a korabeli Európa legfényesebb uralkodói udvaraiba, még mielőtt a Budát elfoglaló törökök által a corvinák „szabad rablása” elkövetkezett volna. A XIX. század végén derült fény az addigi elképzelésekkel ellentétben, hogy nem az egykori hódító törököknél, hanem itt, Európában kell keresni az eltűnt corvinák nyomait. Az Országos Széchényi Könyvtárban napjainkban is folyó kutatás legújabb fejleményeiről számol be Zsupán Edina (OSZK) *A Corvina Könyvtár – Európa-szerte. A Corvina-kutatás másfél százada című előadásában*. De vajon, milyen mértékben tükröződhetnek az új és újabb kutatási eredmények a harmadik évezred elején nagyszabású digitalizálási munkák egyik legkiemeltebb produktumán, a Bibliotheca Corviniana Digitalis online felületén, melyek a lehetőségei a digitalizált műkincsek karbantartásának, fejlesztésének, őrzésének? Ezeket a kérdéseket helyezi előadása középpontjába Káldos János (OSZK) *A Bibliotheca Corviniana Digitalis – kincs – közkincs – préda?* címmel.

A tudás szabad áramlásának legfőbb letéteményesei az egyetemek – e tekintetben a Debreceni Egyetemen folyó tudományos kutatás-szolgáltatás kerül bemutatásra Karácsony Gyöngyi (DEENK) *iDEa: a Debreceni Egyetem disszeminációs portál-rendszere* című előadásában.

A bibliográfusok szakmai közösségének szorosabban vett tárgya ez évben egy-szersmind folytatása a tavaly megkezdett bibliográfia-elméleti gondolkodásnak, amikor a MaNDALat köré szervezett rendezvényünkön feltettük azt a kérdést, hogy *Bibliográfiai leírás és/vagy metaadat?* járuljon a digitalizált dokumentumokhoz, annak kielégítőbb azonosítására. Az idén Egerben a könyvtári leírási szabályok megújításának lehetőségeiről tart előadást Vass Johanna (Postamúzeum Könyvtára) *RDA: a „szabad tudásáramlás” elősegítése a weben a könyvtári leírási szabályok megújításával* címmel, összefoglalva az új nemzetközi katalógizálási szabályzat, a Resource Description and Access (RDA) megismerésével, illetve tesztelésével, bevezetésével kapcsolatos fejleményeket, információkat.

Délután először az „egyenlő hozzáférés” kérdéskörében tekintünk vissza éppen csak másfél-két évszázadnyi időre. E téren először középpontba kerül a legnagyobb

hátrányos helyzetű „csoport”, a nők hozzáférése a tudás javaihoz. Két előadás hangzik el e témakörben: *Páratlan péntek a Civil Rádióban. Tudásmegosztási kezdeményezések a magyar nőörténet korszakaiban* címmel Elekes Irén Borbála (OSZK) és *A Magyar Asszonyok Könyvtára. „Székely kapu” Benczúrné Boldizsár Kata Piroska emlékére* címmel Nagy Anikó (OSZK) részéről.

Vajon napjainkban már nem kérdés a nők hozzáférése a „tudáshoz”, a tanulásban, munkaerőpiacon vagy a tudományos és közéletben? E kérdésekre a válaszhoz Bárdosi Mónika (KSH) *A nők egyenlő (?) hozzáférése a statisztika tükrében* című előadása fog színes adatokat szolgáltatni.

Lehetséges, hogy a nők mintegy kétszáz év alatt kivívták az egyenlő hozzáférés jogát, de vajon mit kell tennie a könyvtáraknak a többi hátrányos helyzetűek, látás- és mozgássérültek információhoz való hozzáféréseinek javítása érdekében? A szakmai programunkat záró előadással visszatérünk az egyetemek világába, ahol Sági Ildikó (BCE KK) *Egyenlő hozzáférés a Corvinus Egyetem Központi Könyvtárában* című bemutatójával hívja fel a figyelmet néhány, még igencsak megoldandó problémára.

A **Zenei Szekció** vándorgyűlési programjának címe: *Hagyomány és progresszió. Fogódzóink a zenében és a zenével.*

Programunkat Csergő-Herczeg László lantművész indítja, aki korabeli hangszerrel adja elő Tinódi Lantos Sebestyén *Summáját írom Eger várának* című énekét. Majd részletek hangzanak el Arany János daloskönyvéből Dsupin Pál és Csergő-Herczeg László előadásában.

A zene egyetemes, mégis minden település rendelkezik érdekességekkel saját környéke zenetörténetéből. Ez alól Eger sem kivétel. Gondoljunk csak a bazilikára és orgonájára, vagy arra, hogy Egerben már komoly hagyománya van a zenetanárképzésnek. A zene és a település kapcsolata érdekességeiről hallhatunk előadást a lantmuzsikát követően.

Barta Gergely zeneszerző, egyetemi adjunktus, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem oktatója tartja meg a teljes programunknak címet adó előadását *Hagyomány és progresszió* címmel. Az előadásában azt fogja bemutatni, hogyan jut el a mai kortárs komoly zene a hallgatóhoz könyvtáron kívül és belül. A mai kortárs (komoly) zene és az olvasók, hallgatók találkozási, „hozzáférési” lehetőségeiről gondolkozva úgy tűnik, hogy ez a terület mintha „mostohagyerek” lenne. A kortárs komolyzene sokunk számára nehezen megközelíthető, sokszor nagyon idegennek is tűnik. Ez azért is különösen érdekes, mert a régebbi korok zenetörténetét kutatva azt látjuk, hogy a legismertebb zene mindenkor az aktuális, a kortárs művészet volt.

Az előadáshoz Grégász Miklós, a Debreceni Egyetemi Könyvtár Médiatár zenei könyvtárosa fűzi hozzá majd a debreceni tapasztalatokat az iskolán kívüli művelődés elősegítésében. Ugyanis a DEENK Zeneműtára számos különleges zenei programot kínál nem csak diákoknak. Ehhez még egy TÁMOP-os pályázati támogatást is sikerült megszerezni. Erről is kaphatunk információkat.

A **Társadalomtudományi Szekció** vándorgyűlési programjának címe: *Kihívások és megoldások a 21. század könyvtárában.*

A szekció július 19-én 13 órakor kezdi ülését Murányi Lajos moderálásával. Az előzetes terv szerint elsőként Perjési Vera, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa

Európai szintű válaszok a digitális kor kihívásaira címmel tart előadást, majd Dorca Áron, a Europe Direct Pest megyei képviselője beszél *Szabad tudásáramlás, egyenlő hozzáférés: könyvtárak az európai állampolgárokért* címmel az uniós tájékoztatás innovatív eszközeiről. A SZIE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár (Gödöllő) két dolgozója, Koósné Török Erzsébet és Kissné Bognár Krisztina Kosáry Domokosról, a könyvtárossal, a tudományszervező könyvtárigazgatóról mondja el gondolatait. Barna Marianna, szintén a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár munkatársa a szakma új megoldásairól szól (*Útban a Web 2.0-ás felsőoktatási könyvtárak felé. Válaszadás kihívásokra, fejlődési tendenciákra a szabad tudásáramlás szolgálatában*). Befejezésül Mártfai Márta (Vasi Múzeumbarát Egyesület) a *Múzeumok és könyvtárak, mint az aktív polgárrá nevelés színhelyei* témában vetített képes előadásában konkrét példákat mutat be a szakmai közönségnek. Az előadások után egy kiállító is bemutatkozik, és ha az idő engedi, az új 2014–2018. évi könyvtári stratégia egyes kérdéseinek a megvitatására is sor kerül.

A **Könyvtárostanárok Egyesülete (KTE) Szekció** vándorgyűlési programjának címe: *Hogyan lehetek/maradhatok könyvtárostanárrá? Képzési lehetőségek.*

Egyesületünket gyakran keresik meg kollégák a képzési, továbbképzési lehetőségekkel kapcsolatban. Ezen kérdések száma a tanárképzés többedszeri átalakítása és a könyvtárostánárokra vonatkozó képzettségi követelmények megváltozása miatt jelentős mértékben nőtt ebben az évben. Ezért is választottuk ezt a témát a 45. MKE vándorgyűlés keretében szervezett szekciónkra. A képzésben résztvevő könyvtár tanszékek, szakemberek és a résztvevők segítségével tervezünk tájékozódni és tájékoztatni.

A 2011. évi, a nemzeti köznevelésről szóló CXCV. törvény kétféle változást hozott a könyvtárostanárok végzettségére, képzettségére vonatkozóan. Az alapelv viszont nem változott. A könyvtárostánárnak továbbra is pedagógus diplomával és könyvtáros képzettséggel is kell rendelkeznie. Az új képzési formákat beépítve így fogalmaz a törvény a szükséges végzettségekkel kapcsolatban: „*könyvtárpedagógia-tanár; informatikus könyvtáros és tanító vagy tanár vagy szociálpedagógus*”. Ez a tapasztalatok szerint sokféle értelmezési problémát vet fel a korábbi képzési formákkal és diplomákkal szereplő szakképzettségekkel kapcsolatban.

A másik változás, hogy míg a korábbi átmeneti rendelkezés szerint a könyvtáros diploma helyett a középfokú könyvtáros szakképzettség is elegendő volt, addig az új törvényi előírás átmenti rendelkezése diploma helyett „*iskolarendszeren kívüli oktatásban szerzett emelt szintű könyvtárosi szakképesítés*”-t fogad el.

A területen folyamatban lévő más irányú változás a felsőoktatás és azon belül is a tanárképzés átalakulásából ered. A bolognai folyamat szerinti átalakulás meghozta szakmánknak a régen várt önálló szakot, a köznevelési törvényben is szereplő könyvtárpedagógia-tanár elnevezéssel. Ez az új osztatlan tanárképzésben is megmarad, de a megnevezés a szaknyelvnek jobban megfelelő könyvtárostanárrá lesz (238/2012. Korm. rend.).

A továbbtanulni szándékozó kollégáknak a legtöbb kérdést a számukra szakmailag és anyagilag legelőnyösebb képzési formák megtalálása veti fel. Korábbi diplomájuk megfelelő előfeltétel-e? Kell-e szakpár? Hány félév? Képzési tartalom? A szekcióülés során abban igyekszünk segíteni, hogy a szakma iránt érdeklődőknek és a már pályán lévőknek milyen kötelezettségeik és lehetőségeik vannak a képzés területén.

A **Jogi Szekció** vándorgyűlési programjának címe: *A tudásáramlás „szabályozása” és szabadsága*.

A Jogi Szekció szakmai napjára 2013. július 19-én 11.00-tól 15.30-ig kerül sor, amely idén is sok érdekes, hasznos, aktuális és – reményeink szerint – tartalmas programot nyújt a hozzánk ellátogatók számára.

A szakmai programunk a hagyományainknak megfelelően majdnem egész napos rendezvény lesz. A délelőtti folyamán négy előadással járjuk körbe a *A tudásáramlás „szabályozása” és szabadsága* témakörét. A neves és elismert szakértők szakterületünk kulcskérdéseivel foglalkoznak, amelyek a XXI. századi könyvtárak és információs intézmények mindennapi munkáját érintik és nagy kihívások elé állítják őket: szerzői jog, digitalizálás és tartalomszolgáltatás. A Jogi Szekció nem titkolt célja az előadások segítségével támogatást és kommunikációs platformot is biztosítani a könyvtárosok számára a fent említett témakörök megvitatása révén. 2013-ban a Jogi szekció történetében először nagyra becsült külföldi szakértő előadása is gazdagítja rendezvényünket. Vesna Crnogorac, a Szerb Könyvtáros Egyesület főtitkára az MKE elnöksége meghívására látogat el az egri Vándorgyűlésre, és a Jogi Szekció szakmai programja részeként tartja meg előadását az IFLA Szabad hozzáférés az információhoz és a véleménynyilvánítás szabadsága bizottság munkájáról és az IFLA 1997-ben indított programjáról, európai kitekintésben. Adélelőtti program moderátora Haraszi Pálné, az MKE volt alelnöke lesz.

A Jogi Szekció idei vándorgyűlési előadói és tervezett előadásai:

Vesna Crnogorac, a Szerb Könyvtáros Egyesület főtitkára, a FAIFE tagja – IFLA–FAIFE (Committee on Free Access to Information and Freedom of Expression) szakmai programja európai kitekintéssel.

Dancs Szabolcs, az OSZK gyűjteményszervezési igazgatója – *A digitális felvilágosodás felé. Könyvtár, digitalizálás, szerzői jog.*

Tóth Éva, az Országgyűlési Könyvtár Nyilvános Szolgáltatások Osztályának osztályvezetője – *Szerzői jog a tudásáramlás szolgálatában – Gyakorlat az OGYK-ban.*

Horváth Zoltánné, a T-Systems Magyarország Zrt. szakértékesítési menedzsere – *„CLEARINGHOUSE”. A digitális könyvtárak jogszerű és hatékony szolgáltatásáért. Tervezés, szervezés, működtetés kooperatív informatikai platformokkal.*

A Jogi Szekció délutáni programja a *Nemzeti emlékezet és digitális hozzáférés – digitális emlékezet és nemzeti hozzáférés. Elektronikus dokumentumok a könyvtárakban* című, az Országgházban 2012 októberében megtartott rendezvényt folytatja, amely az Országgyűlési Könyvtár és az MKE Jogi Szekció társszervezésében valósult meg. A könyvtári és a kiadói szakmai együttműködés és fórum jegyében, annak egy újabb fejezeteként képzeljük el a délutáni kerekasztal-beszélgetést. Az MKE Jogi szekciója létrehozott egy ötfős munkacsoportot, amelynek feladata, hogy készítsen egy, a digitalizálás szerzői jogi vonatkozásait tárgyaló kézikönyvet a könyvtári és kiadói szakma számára. A Jogi szekció az egri Vándorgyűlésen kívánja bemutatni a kézikönyv főbb tartalmi elemeit és megvitatni a könyvtáros szakma képviselőivel. A könyvtári és a kiadói egyeztetést – terveink szerint – 2013 őszén kívánjuk folytatni egy újabb rendezvény keretein belül, ahol a kiadókkal is szeretnénk megismertetni a kézikönyvet, és lehetőség szerint egy konstruktív és

mind a két fél számára elfogadható javaslatot elkészíteni és továbbítani majd a jogalkotónak.

A délutáni programunk tervezett címe: *Szerzői jog és digitalizálás – kézikönyv a gyakorlat számára* – kerekasztal-beszélgetés. Moderátorok: Amberg Eszter (OSZK KI) és Tóth Éva (OGYK).

A **Gyermekkönyvtáros Szekció** vándorgyűlési programjának címe: *Tudásáramoltatás, a könyvtáros szerepe*.

Az MKE Gyermekkönyvtáros Szekciója az MKE 45. Vándorgyűlésén péntek délelőtt tartja szekcióülését. Kiemelt figyelemmel fordulunk a magyar és nemzetközi gyermekirodalommal foglalkozók felé. Előadónk lesz Sándor Csilla, a *Csodaceruza* című folyóirat főszerkesztője és Nánási Yvette, a Magyar Gyermekkönyvkiadók Egyesülésének elnöke. A folyóirat és az egyesület szerepe és felelőssége vitathatatlan mai értékrendünk alakításában. A gyermekkönyvtáros alapvetően fontos feladata a kortárs gyermekirodalom ismerete is, ebben nyújtanak segítséget, tudást. Mi pedig ezt közvetítjük a családok, a pedagógusok és egymás felé.

A mese útja egy olyan irodalmi–könyvtári projekt (2009–2010-ben volt), amely megmozgatta a gyermekkel foglalkozó könyvtárosok nagy részét, iskolában, közkönyvtárban egyaránt. S talán lesz folytatása... – erről beszél majd Haszonné Kiss Katalin, az IBBY Magyar Egyesülése titkára. Az Év Gyermekkönyve Díja odaítélésében a gyermekkönyvtárosok is részt vesznek.

Bihari Albertné a könyvtáros szerepéről és lehetőségeiről beszél a tudásáramoltatás folyamatában. Tapasztalatai színhelye: Nyíregyháza és a környező települések. Hallhatunk az ott működő Gyermekkönyvtári Műhely munkájáról is, amely országos viszonylatban is kiemelkedő eredményeket ért el.

Reményeink szerint egy tartalmas délelőttöt tudunk együtt tölteni. Várunk mindenkit véleményével–tudásával szekcióülésünkre, hogy az áramlás részesei lehessünk!

Összeállította: Fehér Miklós

Moldován István

Három az egyben

Közös kereső az elektronikus könyvtárban
<http://mek.oszk.hu/kozoskereso>

Az internetes szolgáltatások természetes jellemzője egyrészt a sokféleség, a sokszínűség, másrészt ennek következtében állandósul az integrációs folyamat, a különböző szolgáltatások összekapcsolása, „egyablakossá” alakítása.

Az Országos Széchényi Könyvtárban több mint egy évtizede már nemcsak bibliográfiai és katalógusadatok, hanem teljes szövegek és képi dokumentumok is felkerülnek az internetre. Ezek egy része saját hagyományos dokumentumainak digitalizált változata (például corvinák¹, térképek), más részük elektronikus formában gyarapított, eredeti digitális dokumentum. A digitális szolgáltatások különböző projektek, pályázatok támogatásával, időben elosztva jöttek létre, ezért ezek még egy tapasztalt könyvtárosnak is nehezen áttekinthetőek, nemhogy az idelátogató olvasónak vagy a távoli felhasználónak. A könyvtár nemrég megújult honlapján megjelent ugyan egy összefoglaló *Digitális könyvtár*² oldal, de ez csak ismertetőket, linkeket tartalmaz a sokféle tartalom egy részéhez. Régóta érezzük már a hiányát egy olyan eszköznek, amely több forrásban egyszerre tesz lehetővé egyszerű vagy összetett keresést a felhasználók számára. A feladat nagyja még mindig előttünk van, de a közelmúltban egy újabb jelentős lépést tettünk a tervezett cél felé. A reális megvalósítás érdekében, a szűkös erőforrásokkal gazdálkodva egyelőre csak néhány adatbázist kapcsoltunk össze. A szegedi Contenta³ rendszerhez hasonlóan nem egy nagy közös adatbázisba kényszerítettük speciális gyűjteményeinket, hanem azok egyedi szolgáltatásait megtartva, egyfajta metafelületet készítettünk hozzájuk.

Első lépésben három adatbázis vált így közösen kereshetővé, amelyek létrejöttét, fejlesztését a MEK Egyesület⁴ is támogatja. A közös kereső kifejlesztésére nem volt külön könyvtári forrásunk, ennek megszületését is az Egyesületnek köszönhetjük, amelyik az erre szánt összeget az Internet Szolgáltatók Tanácsától⁵ kapta.

Elsőként nézzük át röviden, milyen gyűjteményekről is van szó, milyen tartalmakról.

* * *

Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK)

<http://mek.oszk.hu>

A MEK 1994-ben indult el az NIIF⁶ támogatásával, és 1999 óta a nemzeti könyvtár szolgáltatásaként működik. Alapvetően könyvjellegű, eredeti digitális vagy papírról digitalizált, nyilvánosan terjeszthető dokumentumokat gyűjt és szolgáltat. A könyvek többféle formátumban (pl. HTML, PDF, DOC, RTF, EPUB, PRC, LIT, DjVu, MP3) találhatóak, és a részletes metaadatok is különböző szabványok szerint (pl. ISBD, MARC, DublinCore, OAI) nézhetők meg, illetve vehetők át más rendszerekbe.

Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA)

<http://epa.oszk.hu>

A MEK kiegészítéseként indult 2004-ben. Első lépésben az online e-folyóiratok és egyéb időszaki kiadványok katalogizálását célozta meg, egy szűkebb körben pedig ezek fizikai archiválását is, vagyis egyszerre nyilvántartási és megőrzési funkciót is betölt. A leíró információk között az előbbieket **T**(ávoli), az utóbbiakat **A**(rchivált) betűkkel jelöljük. Metaadatokat az adatbázisban csak a kiadványok szintjén hozunk létre. Magát az archivált tartalmat pedig számonként egy hierarchikus fájlstruktúrában tároljuk, jellemzően PDF vagy HTML formátumban.

Digitális Képtárhely (DKA)

<http://dka.oszk.hu>

2007-ben indult digitális képi dokumentumok gyűjtésére és szolgáltatására. Vannak benne eredeti digitális fényképek (főként közösségi és képmegosztó oldalakról, illetve közvetlenül a fotósoktól), valamint könyv- és folyóirat-illusztrációk a MEK és az EPA állományából. A fájlok nagyrészt JPEG, kisebb részben pedig TIFF formátumúak. Újabban a gyűjtőkör kiegészült az animációkkal is, egyelőre PowerPoint és Prezi formátumú prezentációkkal. Elsőként főként a könyvtártudomány területéről igyekszünk nyilvánosan szolgáltatható prezentációkat, oktatási és konferencia-anyagokat gyűjteni. A szolgáltatás jellemzője, hogy a gyűjteményben található képek egyenként vannak feldolgozva: részletes, DublinCore-alapú metaadatok készülnek hozzájuk. Ennek köszönhetően a könyvekben, folyóiratokban és újságokban megjelent illusztrációk és az internetről származó egyéb képi dokumentumok sokféle tartalmi és formai szempont szerint visszakereshetővé válnak.

Mindhárom szolgáltatás technológiai alapja közös. Ingyenes szoftvereszközök (pl. Apache webservert, MySQL adatbázis-kezelő, PHP szkriptnyelv) segítségével, saját fejlesztésként jöttek létre az adatbázisok. A közös keresést megkönnyíti, hogy a három gyűjtemény tartalmi feltárása is azonos módszerrel történik. A MEK-ben már 2003-ban elkezdjük használni az OSZK Köztauruszát⁷, és ma már mindhárom rendszerben ez alapján folyik a dokumentumok tárgyszavazása. Emellett a kezdetektől fogva fontosnak gondoltuk, hogy ne csak keresni lehessen a digi-

tális gyűjteményekben, de böngészni is főbb témacsoportok szerint. Ezért a nemzetközi osztályozási rendszerek nyomán kidolgoztunk egy leegyszerűsített, három szintű tematikus struktúrát, amelyet mindhárom adatbázis egységesen használ. A fentieknek köszönhetően a közös kereső ráépülhet az egyező tartalmi feltárára.

Az EPA adatbázisunkban pár évvel ezelőtt elkezdtük egységesíteni az archivált digitális folyóiratok tartalomjegyzégeit, XML formában készítve el azokat. Ezeket a fájlokat folyamatosan átadjuk együttműködő partnereinknek, akik cikkszintű visszakeresést biztosítanak a MATARKA⁸ és az EHM⁹ szolgáltatások keretében. A tartalomjegyzékekből ezért saját keresőt nem készítettünk, így a most kifejlesztett közös kereső is csak a kiadványszintű metaadatokban, valamint a cikkek szövegében tud keresni.

A <http://mek.oszk.hu/kozoskereso> oldal (1. ábra) az egységes tartalmi feltárási elvek alapján egyrészt közös keresést biztosít digitális dokumentumaink *metaadataiban*: Alkotó, Cím és Téma szerint. Utóbbi nemcsak a tárgyszó, de a dokumentumtípus és a témakör szerinti keresést is magába foglalja. A metaadatok mellett keresni lehet a digitális dokumentumaink *teljes szövegében* is. Mivel a MEK-ben egy dokumentum többféle formátumban is előfordul, ezért kiszűrtük a duplikátumokat, vagyis csak egy formátumot indexelünk le: amennyiben van HTML változat, akkor azt, ha nincs, akkor az RTF/DOC vagy a PDF fájlt. A DKA-ban pedig a teljes szövegű kereső az összes metaadat mellett a képaláírásokban és a részletes ismertető szövegekben is keres.

1. ábra. A közös kereső kezdőlapja: <http://mek.oszk.hu/kozoskereso>

A közös osztályozásnak köszönhetően a három adatbázis egyszerre *böngészhető* is témakörök és azon belül altémakörök szerint. Egyszerre több altémát is kijelölhetünk, ha a Ctrl gombot lenyomva kattintunk a nevékre.

A találati listákban a legfontosabb metaadatok (pl. azonosító, URL, cím, alkotó, téma, típus, felkerülés dátuma, szöveggörnyezet) láthatók, valamint egy bélyegkép is megjelenik (2. ábra). Maga a dokumentum pedig egy új lapon nyílik meg, amennyiben az URL címére (a teljes szövegű kereső esetében a „Fájlnév:”-hez tartozó URL címre) vagy a kis képre kattintunk. Így a böngészőablak vagy -fül bezárásával könnyen visszatérhetünk a listához, továbbá egyszerre több dokumentumot is meg tudunk nyitni. A találati listák felett további szűkítési, valamint rendezési lehetőségeink is vannak (például gyűjtemény, témakör, dátum).

MEK-EPA-DKA közös kereső

Keresőkérdés: farkaspók
Találatok száma körülbelül: 31 Megjelenített találatok száma maximum: 1000

1

DKA-24307
<http://keptar.oszk.hu/024300/024307>
NAPOZÓ FARKASPÓK / KALLOJAZMIN
állatkép, vadon élő állat, izeltlábú, pók | Magyarország, Kálló
Biológia, etológia / Állattan
fénykép
2011-07-05
Fájlnév: <http://keptar.oszk.hu/024300/024307/meta.html>
... F ő c í m : Napozó **farkaspók** B e s o r o l á s í c í m : Napozó **farkaspók** A L K O T Ó S z e r e p : fényképész

2

DKA-24506
<http://keptar.oszk.hu/024500/024506>
ÜREGBEN LAKÓ FARKASPÓK / KALLOJAZMIN
állatkép, vadon élő állat, izeltlábú, pók | Magyarország, Kálló
Biológia, etológia / Állattan
fénykép
2011-07-21
Fájlnév: <http://keptar.oszk.hu/024500/024506/meta.html>
... F ő c í m : Üregben lakó **farkaspók** B e s o r o l á s í c í m : Üregben lakó **farkaspók** A L K O T Ó S z e r e p : fényképész

3

MEK-604
<http://mek.oszk.hu/00600/00604>
MADARAINK / HERMAN OTTÓ, CHERNEL ISTVÁN
madarak, ornitológia
Biológia, etológia / Etológia; Állattan
szakkönyv
2003-03-09
Fájlnév: <http://mek.oszk.hu/00600/00604/html/kotet00000/fejzet00036/h100415/h200538/h300542/h400543/h500544.htm>
... legkeményebben daczolt a hajnali fagygyal; lombozatja meg sem igen fonnyad, meg sem igen sárgul, csak leválik, zölden egészében. A **farkaspók** elröpítette selymes fonalát, felmosolyog búcsúzóul a szelíd napsugara, hogy ezernyi fényjátékban törjön meg a rét fűszálain megakadt, harmattól csillogó -szönyegen. Száraz avaron hőmpolygát a szél, a füvesen

4

EPA-143
<http://epa.oszk.hu/00100/00143>
KÖNYVTÁRI FIGYELŐ
információtudomány, könyvtár, könyvtári tájékoztatás, könyvtárügy
Könyvtartan, információtudomány / Könyvtartan általában; Információtudomány általában; Tudománytörténet
időszaki kiadvány, szakmai
2004-06-24
Fájlnév: <http://epa.oszk.hu/00100/00143/00069/161.htm>
... volt például a Lycos, melyet a Carnegie Mellon University tanára, Michael Mauldin hozott létre, és amelynek neve a **farkaspók**-félék latin nevéből (Lycostia) származik. Ezek azok a pókfajták, melyek nem a hálóban várják a zsákmányt, hanem aktívan keresik áldozataikat. A keresés technikájában a Lycos több újdonságot hozott: a kifelé mutató

2. ábra. Egy teljes szövegű keresés találati listájának részlete
DKA, MEK és EPA dokumentumokkal

A dokumentumok teljes szövegének indexelése és visszakeresése a Xapian¹⁰ nevű, nyílt forráskódú programmal történik. A szoftver fejlett keresési képessé-

gekkel rendelkezik (például szótövezés, ékezet nélküli keresés, logikai műveletek). A találatokhoz tartozó adatok egy, a közös kereső számára létrehozott SQL adatbázisból emelkednek át a találati listába. Ez az adattábla minden éjjel frissül, így az előző nap felkerült új tételek metaadatai másnap már kereshetők. A teljes szövegű index pedig havonta bővül az újonnan felkerült dokumentumokban talált szavakkal.

Bízunk benne, hogy új szolgáltatásunk hasznos lesz a felhasználók számára, mert az integrált felület egyszerűbbé teszi az egy adott téma, személy, hely vagy szakkifejezés iránti kutakodást, s hogy az eddig kevésbé ismert gyűjteményeinkre és dokumentumainkra is felhívja a figyelmet.

JEGYZETEK

- 1 <http://www.corvina.oszk.hu>
- 2 http://www.oszk.hu/digitalis_konyvtar
- 3 <http://contenta.bibl.u-szeged.hu>
- 4 <http://mek.oszk.hu/egyesulet>
- 5 <http://www.iszt.hu>
- 6 <http://www.niif.hu>
- 7 <http://mek.oszk.hu/adatbazis/thes.htm>
- 8 <http://www.matarka.hu>
- 9 <http://ehm.ek.szte.hu/ehm>
Vö.: Burmeister Erzsébet: Az EHM (EPA–HUMANUS–MATARKA) közös kereső létrejötte. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2011. 10.sz. 25–31. p.
- 10 <http://xapian.org>

Közkönyvtárak stratégiaalkotása*

Bevezetés

Az 1997. évi CXL. törvény értelmében a könyvtár a könyvtári dokumentumok rendszeres gyűjtését, feltárását, megőrzését és használatát biztosító szervezet, figyelemmel arra, hogy a könyvtárhasználat joga mindenkit megillet. Közjavakat előállító, kollektív igényeket kielégítő költségvetési intézmények tehát, ezért finanszírozásuk hátterét az állam redistribúciós tevékenysége nyomán létrejött központi forrásokból biztosítják.

Figyelemmel az üzleti, a nonprofit és a közszolgálati szektor konvergenciájára (Kováts et al. 2011), napjainkban már a közkönyvtárak sem nélkülözhetik a professzionális stratégiai menedzsment-mechanizmusokat. A stratégiai menedzsment egyaránt magába foglalja a külső és belső működési környezet hatásainak elemzését, a szervezet filozófiájának és jövőorientációjának kialakítását és gondozását, az elérendő célrendszer leírását, az erőforrások és képességek értékelését és azok elosztásának, hasznosításának kidolgozását, az eltervezett akciók végrehajtását. Johnson és szerzőtársai (2008) szerint mindez a **stratégiai elemzés**, a **stratégiai választás** és a **stratégiai alkalmazás** komplex, ismétlődő alkalmazkodási eszközrendszere, amelynek során a szervezeti kiválóságok és a kulcsfontosságú területek fejlődése elvárható.

A **stratégiai elemzés** nívója a jelenlegi erőforrások, képességek és lehetőségek, a jövőbeli célok és aspirációk, valamint a működési környezetéből fakadó hatások közötti összhang megteremtésében rejlik, outputja pedig a lehetséges jövőbeli érési módozatok kidolgozása. A **stratégiai választáskor** a felállított alternatívák definiált követelmények alapján történő értékelését végzik, ennek alapján megalapozott, szakmai döntés születhet a sikeresnek vélt változatról. A **stratégiai alkalmazás** során a feladat az elfogadott cselekvések következetes végrehajtása, kontrollmechanizmusok üzemeltetése, a követett gyakorlat értékelése és a nyert tapasztalatok megfogalmazása.

A könyvtár működésének jövőjét hosszú távon – három-öt éven túl – meghatározó, vagy a szervezet erőforrásait a tevékenység kiterjedtségéhez képest nagymértékben befolyásoló döntések stratégiai jelentőségűeknek tekinthetők. Ezen döntéseket minden esetben kiemelten vizsgáljuk, hiszen a stratégiai alkalmazás irányának későbbi módosításai mindig költségesek és – a folyamatos illeszkedést biztosító korrekcióktól eltekintve – nem kívánatosak.

* Ezzel az írással folytatjuk 2012. augusztusi számunkban megkezdett sorozatot a 2013 utáni könyvtári stratégia előkészületeiről. (A szerk.)

A közkönyvtári stratégiaalkotás sajátosságai

A stratégiai menedzsment-szemlélet a vállalati stratégia elméletének fejlődésében az 1980-as években jelent meg. A paradigmaváltást a gazdasági környezet turbulens változásai, a globalizáció, a racionalizálási törekvések, az új technológiák, az emberi tényező felértékelődése, a rendszerszemlélet térnyerése és a szervezeti kultúra jelentőségének növekedése kényszerítették ki. Ezzel párhuzamosan a növekvő gazdasági aktivitás, a kiterjedt szektorközi kapcsolatok és tapasztalatok, a növekvő társadalmi és környezeti igény- és követelményrendszer, valamint a pénzfelhasználás hatékonyságát célzó kormányzati intézkedések arra készítették a közszolgálati szektor szereplőit – így a könyvtárakat is –, hogy az üzleti életben alkalmazott módszereket mind szélesebb körben alkalmazzák. Ugyan az általános módszertanok és a probléma specifikus célalkalmazások fejlesztésében az üzleti szféra jár élen, mégis eljárásaik – köztük a stratégiai menedzsment eszközrendszer is – használatossá vált a nem profitorientált vagy éppen közjavak előállításával foglalkozó szervezeteknél is. A mai költségvetési intézményekben egyre inkább az **ügyfél-orientáció** és a **hatékonyság** válnak jelszavakká.

A stratégiaalkotás során természetesen figyelemmel kell lenni a szektorális adottságokra, azon belül a könyvtárspecifikus sajátosságokra, amelyek közül az alábbi általános és egyedi jellemzők emelendők ki:

Közszolgálati sajátosságok. A közkönyvtári szolgáltatások olyan közjavak, amelyek használatát minden felhasználó számára biztosítani kell, figyelemmel arra, hogy a használat során nem korlátozódik mások használata. Ennek megfelelően a vevőpiaci szegmentum, valamint annak fizetőképessége nem értelmezhető üzleti alapokon.

Konkurencia értelmezése. Kistélepüléseken a könyvtárak jellemzően természetes monopóliumként látják el feladatukat. Nagyobb városokban, megyeszékhelyeken, különösen az egyetemi városokban és a fővárosban általában típus szerint (pl. nemzeti, közművelődési, felsőoktatási, iskolai, szak) specializálódnak. Ezzel a „tégla és habarcs” könyvtárak a működési területen egészítik egymás szolgáltatásait, miközben közös jellemzőjük, hogy a könyvtárlátogatás során szak- és élményszolgáltatásokat is kínálnak (pl. tájékoztatás, szakirodalmi szolgáltatások, író-olvasó találkozók, filmklubok, mesedélutánok stb.). Az elektronikus könyvtárak olyan felhasználókat szolgálnak ki, akik még az élményszolgáltatásokért cserében sem hajlandók lemondani az otthoni dokumentumelérés kényelméről. A könyvtárközi kölcsönzés teremti meg a könyvtári hálózat szereplői között a kollegiális együttműködésen alapuló szakmai partnerség alapjait. Ezzel összefüggésben megállapítható, hogy a könyvtárak más-más típusú igényrendszer kielégítésére koncentrálnak, ezért a hagyományos értelmezés mentén nem tekinthetők versenytársaknak. Könyvtári kiválóság – az üzleti terminológia szerinti versenyelőny – fejlesztésére azonban van lehetőség. A kielégített felhasználói igényektől függően az átfutási és kiszolgálási idők csökkentésére, a ritka, értékes állomány kiépítésére, a felhasználóra szabott egyedi szakszolgáltatások fejlesztésére, az utánozhatatlan képességekre, a kivételesen gördülékeny könyvtárközi és szervezatközi kapcsolatokra alapozottan, más könyvtárakhoz viszo-

nyítva, megkülönböztetésre lehet törekedni. Ebbe az irányba a nyomás mértéke azonban alacsony, mert jelen pillanatban a könyvtári hálózat szereplői között kialakult természetes munkamegosztás jellemző.

Működési feltételrendszer biztosítása. A könyvtárak finanszírozását jelentősen befolyásolják a hatalmon lévő politikai erő társadalmi és kulturális céljai, valamint az állami és helyi közigazgatási szervezetek tevékenysége. Ezzel összefüggésben megjegyzendő, hogy a jogi környezettől való függőség mértéke is magas. A stratégiaalkotásra ez több tekintetben is hatást gyakorol:

- 1) A stratégiai célok kijelölésének időszemlélete a politikai ciklushoz igazodóan alakul. Még ha lényeges társadalom- vagy kultúrpolitikai irányváltásra sor nem is kerül, akkor is szükség lehet kisebb-nagyobb korrekcióra a stratégiai alkalmazásban.
- 2) A stratégiaalkotó az esetek egy részében nem a könyvtár vezetője, hanem a felettes szervezetek valamelyikének döntéshozója.
- 3) A forrásellátás mértékéhez a könyvtárak jellemzően adottságként alkalmazkodnak, ezért az alacsony költség stratégiája (Porter 1996) nem értelmezhető hagyományosan. A forráselosztás befolyásolására – a társadalmi szocializációban szerepet betöltő, illetve kultúra- és érték közvetítéssel foglalkozó más intézményekhez hasonlóan – a lehetőség korlátozott. Ennek ellensúlyozására releváns lehetőséget jelentenek az Európai Unió pályázatai, ám (a pályázati rendszer diszfunkcióitól eltekintve is) a pályázati menedzsment kompetenciák rendelkezésre állása a könyvtárakban nem minden esetben biztosított. Mindezek figyelembevételével – Miles–Snow (1978) alapján – az egyes stratégiatípusok releváns könyvtári implementációja alkalmazható, az alábbi táblázat szerint:

Releváns könyvtári stratégiatípusok

Stratégiatípus	Leírás
Védők	Stabilitásra törekvő könyvtárak, működésüket technokratikus koordináció vezérli, a belső folyamatok hatékonysági diszfunkcióira összpontosítanak. A stabilitás retorikája általában a változások elkerülését igyekszik elfedni.
Elemzők	Stabilitásra törekvés, ha lehetséges, és változás, ha szükséges. A változtatáshoz könyvtárközi kapcsolataikból merítenek tanácsokat.
Kutatók	Aktívan keresik a lobbikat, a pályázati források és a fejlesztések lehetőségeit.
Reagálók	Módszeres stratégiaalkotás nincs, ad hoc reakciókat adnak a környezeti kihívásokra.

Stratégiai orientáció. A könyvtári stratégiaalkotásban kívánatos a vezetői intuíció jelentőségének csökkentése oly módon, hogy a döntés-előkészítés szakmai feladatait kompetens apparátus lássa el, a megfelelően megválasztott módszerek alkalmazásával (pl. SWOT, STEEPLE, BPR, BSC stb.). A stratégiai orientáció meghatározásában a hagyományos iskolák azonban nem relevánsak azért, mert a racionális stratégiaalkotás a közszolgálati szektorban nem mindig értelmezhető, amint arra az alternatív stratégiai menedzsment iskola képviselői forrásmunkáikban felhívják a figyelmet (pl. Ring–Perry 1985; Halachmi 1986; Roberts 1993).

Könyvtári IKT-eszközök. A tudományos-technológiai környezet intenzív fejlődési üteme általában, és azon belül a mind fejlettebb információs és kommunikációs technológiák elterjedése többszörös kihívást támasztanak a könyvtárak elé: egyrészt a gyűjtendő és gondozandó ismeret mennyisége – különösen a szakkönyvtárakban – gyorsan növekszik, másrészt számos új szolgáltatás nyújtására, új lehetőségek kihasználására kell képesnek lenniük.

Felhasználói igények. A felhasználói igények átalakulása is megfigyelhető. A „tégla és habarcs” könyvtárakban a hagyományos helyett a speciális könyvtári szakszolgáltatások, az élményszolgáltatások és az IKT-eszközökhöz kapcsolódó szolgáltatások iránti kereslet növekszik, miközben megfigyelhető a multimédia, az elektronikus könyvek, az interaktív könyvtári szolgáltatások, a digitalizálás, az adat- és információbróker szolgáltatások és a virtuális könyvtárak jelentőségének növekedése is.

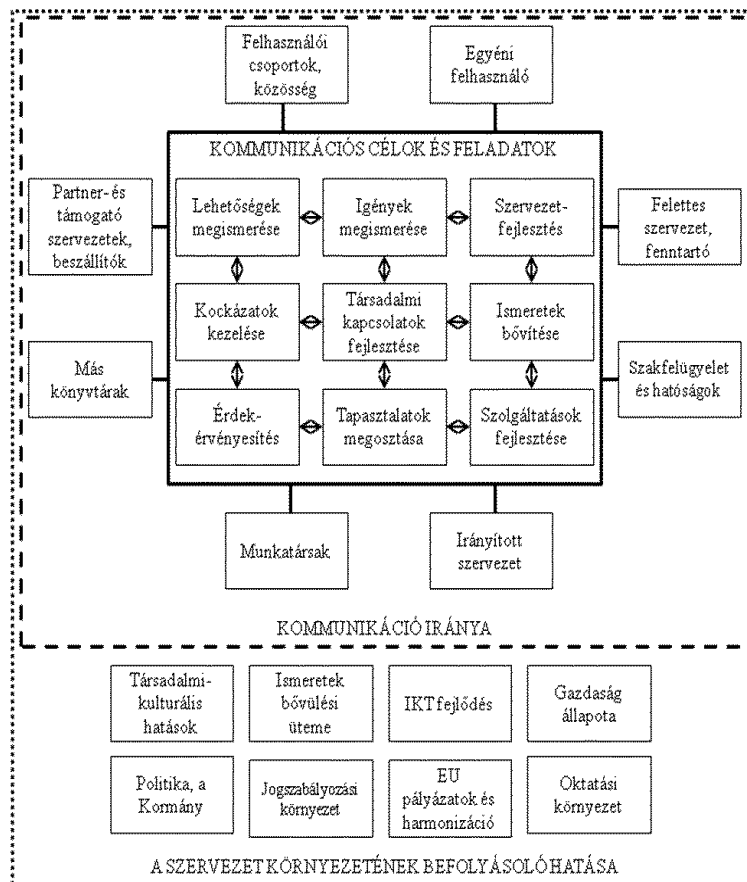
A stratégiaalkotó. A könyvtárvezető feladata a kezelésében lévő erőforrások megfelelő hasznosításának tervezése, szervezése, irányítása és vezetése. A tervezés jövőbeli eredményes működést megalapozó, célkijelölő feladatai már bemutatásra kerültek. A szervezés esszenciája az erőforrások csoportosításában, elrendezésében és összekapcsolásában rejlik. Az irányítás által tartható a szervezet a kijelölt célok elérése felé vezető úton, ellenőrzőmechanizmusok felhasználásával, szükség esetén korrekciós beavatkozásokkal. A vezetés célja a munkatársak viselkedésének tudatos befolyásolása, annak érdekében, hogy azok a meghatározott célok eléréséért tevékenykedjenek. Leglényegesebb komponensei a munkatársakhoz illeszkedően megválasztott vezetési stílus, a motiváció és a kommunikáció. Az emberi erőforrásokkal együtt megjelenő személyzeti funkció feladatait (pl. teljesítményértékelés, bérezési rendszer, munkakörelemzés, -értékelés, -audit, képzés, létszámtervezés, munkaidőrendszer kialakítása) a könyvtárvezetők csak részben, az igényektől és a lehetőségektől vezérelve, a jogszabályozási környezet által determináltan látják el.

Könyvtári erőforrások. Hagyományos értelmezésben a rendelkezésre álló fizikai és emberi erőforrásokat és a korábban bemutatott forrásokból származó pénzeszközöket értjük a gyűjtőszón. A könyvtárak esetében fizikai erőforrások elsősorban a kötetek, a gyűjtemények, az IKT-eszközök, az ismeretekhez kapcsolódó nyomdai anyagok, irodák, irattárak, kölcsönzőhelyiségek, bútorok, berendezések, elektronikus adathordozók és multimédia. Az emberi erőforrások a személyzeti kapacitás, a samuelsoni értelmezésben (1987) vett emberi tőke és az immanens képességek (pl. munkához való hozzáállás) összessége. A könyvtárakban dolgozó szakemberek felkészültségével kapcsolatos elvárások egyre sokrétűbbek – különösen a többfunkciós könyvtárakban –, egyaránt kell kiszolgálni speciális szakmai, általános társas interakcióbeli személyes, egyéni, közösségi, eseti és rendszeres igényeket. Az ezredforduló óta azonban nyilvánvalóvá vált, hogy ezen erőforrások és sikertényezők köre a tudással, az információval, valamint a hagyományos és új típusú erőforrások hasznosításával kapcsolatos képességekkel egészül ki. Ezen változások a könyvtárvezető, de más munkatársak számára is emberi és szakmai alkalmazkodási kényszert szülnek, erre a könyvtáros képzésnek is fokozottan tekintettel kell lennie. A könyvtári közszolgáltatás egyéni és kol-

lektív értéke végső soron a bemutatott erőforrások folyamatos kombinálásával jön létre. Az értékteremtő képesség pedig az erőforrások és a hasznosításukra irányuló képességek minőségének a függvénye.

Kapcsolatok, partnerség. A könyvtári működés eredményességét nagymértékben befolyásolja a szervezeti kapcsolatok minősége, amelyen egyaránt értjük a felettes szervezetekkel, fenntartóval, szakfelügyelettel, hatóságokkal, támogató szervezetekkel, beszállítókkal, más könyvtárakkal és az érintett közösségekkel kiépített kapcsolatokat, de a szervezeten belül, a munkatársak között kialakított légkört is. Mindehhez az intézményrendszerben és a szervezeten belül is szükséges a vertikális és horizontális struktúra mentén kialakított, determinált vagy önkéntes kölesönkapcsolatokat megvizsgálni, hiszen a felhasználói igények kielégítésében közvetlenül vagy közvetetten más szervezetek is részt vesznek. A partnerség mélyítését jól támogatja a megfelelő minőségű és gyakoriságú kommunikáció, amely a következő ábrán látható összetett feladatrendszer teendőit hárítja a könyvtárak munkatársaira:

Könyvtárak kapcsolatainak fejlesztéseivel összefüggő kommunikációs feladatok

A szervezet egészére vonatkozó könyvtári stratégiai dokumentumok

Figyelemmel a hazai és a nemzetközi – elsősorban Európai Unió-beli – társadalmi, kulturális, politikai, jogi és gazdasági trendekre, a könyvtári helyzetelemzés eredményeire, a felhasználói igények változására, a könyvtári stratégia lényeges alkotóelemei felépíthetőek. Ezek alapján a funkcionális és operatív szintek konkrét feladatai is meghatározhatóak. A könyvtár egészére vonatkozó stratégiai dokumentumok közül a vízió, a misszió és a szervezeti célok emelendők ki, és felhasználva Skaliczki (1996, 2007, 2013) munkáit, azok be is mutathatóak:

- a) **Vízió.** A világos jövőkép célja rögzíteni a szervezet által elérendő kívánatos jövőbeli állapotot. Követelmény, hogy az elérendő állapot kedvezőbb legyen a jelenleginél, a munkavállalók jól tudjanak azonosulni vele, érthető, hihető, reális és egyértelmű legyen, valamint jól összpontosítsa a szervezet erőforrásait. A felvázolt feltételek mellett megalkotott, követett és kommunikált jövőkép alkalmas arra, hogy érdek- és értékközösséget teremtsen, csökkentse a hétköznapok monotonitását, és a lehetőségek kihasználásának, valamint a kihívások kezelésének vezérfonala legyen. A könyvtári hálózat kívánatos jövőképe: alkalmazkodás a folyamatosan változó könyvtárhasználói igényekhez, valamint a kultúra és az ismeretek közvetítése az esélyegyenlőség maximális biztosításával, ezáltal hozzájárulás a személyes, közösségi, területi, regionális és az országos versenyképesség javulásához, miközben horizontális szempontok is érvényesülnek.
- b) **Misszió.** Az átfogó küldetés célja rögzíteni mindazon törekvéseket és szándékokat, amelyek felelősségi és emocionális töltéssel a szervezet által betöltendő szereppel és viselkedési normákkal kapcsolatosak. Követelmény, hogy a küldetés a munkavállaló és az érdekcsoportok számára vonzó, képszerű, érdeklétes és jól kommunikálható legyen; közlése során pozitív érzéseket keltsen. A könyvtári hálózat kívánatos küldetése: olyan magas színvonalú, országos közszolgálati hálózat, amelynek tagintézményei komplex gyűjteményekkel, hagyományos és korszerű igényekhez kapcsolódó szolgáltatásokkal, nyomtatott és elektronikus dokumentumokkal, információs adatbázisokkal és kompetens szakemberekkel ismereteket és kultúrát közvetítenek, ezáltal hozzájárulnak a társadalmi szocializációhoz, a formális oktatás, valamint a nem-formális és informális tanulás támogatásához.
- c) **Szervezeti célok.** A szervezet stratégiai céljai olyan általános vízióhoz és misszióhoz kapcsolódó mérföldkövek, amelyek elérését a szervezet adott időtartam alatt tervezi. Az Országos Könyvtárfejlesztési Stratégia 2008–2013 dokumentum szerint Magyarország könyvtáraiban az alábbi szervezeti célok tűzendők ki:
 - Minden nyilvánosságra került információ, adat és ismeret közvetítése (kiemelt hozzáférés biztosítása a nemzeti kultúra dokumentumaihoz) – az országhatárokon innen és túl.
 - A használóközpontúság szellemében a könyvtári épülettől és a nyitvatartási időtől függetlenül hozzáférés biztosítása az információkhoz, adatokhoz és a könyvtári szolgáltatások egy részéhez.
 - Új módszerekkel és programokkal hozzájárulás az olvasáskultúra fejlesztéséhez.

- Szolgáltatásaival a felnőttképzés, az életminőség javításának, a foglalkoztatottság és az egyéni versenyképesség növelésének támogatása.

A világos vízió, az átfogó misszió, valamint a funkcionális és operatív szintekre megfelelően lebontott célok rendszere jól támogatja a könyvtárak működésének belső konzisztenciáját, külső illeszkedését és a kulcsterületek fejlődését.

A közkönyvtári stratégiaalkalmazás értékelése

Az alkalmas stratégia konzisztens, jól illeszkedő, megvalósítható és előnyös (Rumelt-féle kritériumok, 1984). Ezen tényezők vezetői megítélését a környezet komplexitásának, valamint a változók számának emelkedése, a megbízható előrejelzések készítésének nehézségei, valamint a stratégiai tervek gyors avulása megátalhatják.

Kaplan és Norton (1992, 1996) alapján – felhasználva a magyarországi alkalmazók forrásmunkáit is (pl. Fekete–Mészáros 2008) – a könyvtári stratégia megfelelősége **kiegyensúlyozott mutatószámrendszer (BSC)** segítségével is történhet, amelyben kulcsteljesítmény indikátorok rendelendők a rendszerben kialakított egyes nézőpontokhoz. A BSC kiegyensúlyozott a pénzügyi és nem pénzügyi, a proaktív és reaktív, a kvantitatív és kvalitatív, az általános és könyvtárspecifikus mutatószámok, valamint a rövid, közép és hosszú időtávok között is. Olyan szervezetiirányítási eszközrendszer, amely támogatja a szervezet egészére vonatkozó stratégiai dokumentumokból származó célok funkcionális és operatív szintekre, valamint konkrét mutatókra történő lebontását, a kulcsterületek fejlesztését. Középpontjában ugyan a kritikus értékteremtő tevékenység áll, mégsem helyettesíti a megfelelő stratégiaalkotást.

A következő táblázatban bemutatásra kerül az üzleti szférában alkalmazott nézőpontrendszer egy lehetséges könyvtári átültetése:

Egy célszerű könyvtári BSC nézőpontrendszer

Pénzügyi nézőpont		Fenntartható könyvtári finanszírozás nézőpontja
Vevői nézőpont		Könyvtárhasználók nézőpontja
Működési folyamatok nézőpontja		Könyvtári szolgáltatások nézőpontja
Tanulási és fejlődési nézőpont		Könyvtár szervezeti tanulásának és fejlődésének nézőpontja

Forrás: Kaplan és Norton (1992, 1996) alapján saját szerkesztés (2013. 05. 25.)

A BSC megfelelő támogatást nyújt a stratégiai alkalmazás értékeléséhez, amely alapján a kijelölt célrendszer terv–tény összehasonlítása elvégezhető. A mutatkozó különbségek a célkijelölés vagy a stratégiai alkalmazás diszfunkcióira hívják fel a figyelmet. A következő stratégiai elemzési és tervezési ciklusban mindez megfelelő visszajelzést szolgáltat. Az eredetileg eltervezett stratégia alapján kialakított célrendszerhez képest megvalósuló, tényleges gyakorlatot az **eljárési iskola** (Mintz-

berg 1998) segítségével lehet vizsgálni; a következtetések az alábbi táblázatban tekinthetők át:

A könyvtári stratégiai alkalmazás egyes stratégiai eljárásai

Stratégiai eljárások	Leírás
Szándékolt stratégia	A könyvtári stratégia sokrétű elemzés, gondos tervezés következtében alakul ki.
Kialakuló stratégia	A vezetői intuíción vezérelt, ösztönyszerű cselekvés, a közszolgálatban még akkor sem kívánatos, ha az akciók iránya egyébként azonos.
Kiformálódó stratégia	A könyvtári belső működésű környezet miatt módosuló stratégiai változat létrejötte.
Kikényszerített stratégia	A könyvtári stratégia alapvető módosulása külső környezeti hatásokhoz való alkalmazkodás miatt.
Elvetett stratégia	Amennyiben az előre eltervezett stratégiától való eltérés mértéke a végrehajtás során kritikussá válik, úgy kívánatos az alkalmazkodás jegyében a stratégia elvetése.
Megvalósuló stratégia	A szándékolt stratégia kényszer és lehetőség által vezérelt módosulásait követően megvalósított tényleges akciók összessége. A szervezet életében fokozatosan alakul ki, és a cselekvések hátterében a szervezeti viselkedés bizonyos stabilitása figyelhető meg.

Forrás: Mintzberg (1998) alapján saját szerkesztés (2013. 05. 25.)

Konklúzió

A könyvtári stratégiai menedzsment folyamata nem tér el az üzleti szektorban alkalmazható johnsoni (2008) folyamatától, bár számos egyedi jellemvonás mutatkozik. A szektorális és könyvtárspecifikus sajátosságok a közszolgálati tevékenységnek, a konkurencia értelmezésének, a működési feltételrendszer biztosításának, a stratégiai orientációnak, a könyvtári IKT-eszközök alkalmazásának, a felhasználói igények változásának, a stratégiaalkotó személyének, a könyvtári erőforrásoknak és a szervezeten belüli kapcsolatoknak a sajátosságaiból fakadnak. Figyelemmel a könyvtári kiválóságok fejlesztésére, a külső és belső környezeti jellemzők befolyásoló hatására megállapítható, hogy jelenleg a könyvtári hálózat szervezetei közötti természetes munkamegosztásában értelmezhető megkülönböztetés, miközben a finanszírozási adottságok az alacsony költség stratégiájának értelmezését lehetetlenné teszik el (Porter 1996). **A bemutatott tényezők alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a hagyományos, racionális tervezésen alapuló stratégiai iskolák nem alkalmazhatóak maradéktalanul.** Noha a módszertani eszköztár praktikusán közös, mégis elsősorban az alternatív és az eljárási iskola megállapítási tünnek helyénvaló. **A releváns könyvtári stratégiatípusok definiálása végső soron Miles–Snow (1978) alapján vált lehetségessé. A stratégiai alkalmazás értékelésében az üzleti módszertanból ismeretes BSC-típusú illesztett eljárások jól alkalmazhatóak,** a stratégiai elemzés, választás és alkalmazás komplex eszköztárában minden fázisában megfelelő visszajelzést szolgáltatnak a stratégiai alkalmazás értékeléséhez és korrekciójához. A mintzbergi (1998) stratégiák segítségével

az eredeti tervekhez képest eszközölt változások módszeres rendszerezése képzelhető el, így megteremthető a tudatos kapcsolat a kezdeti elképzelések és a végső soron kialakuló gyakorlat között. A működés kiszolgáltatottságát eredményező speciális sajátosságok ellenére megállapítható, hogy **a könyvtári működés jövőbeli eredményessége érdekében az országos programok mellett professzionális regionális, területi és helyi stratégiai tervezés, illetve következetes végrehajtás is szükséges**, így elégíthetők ki maradéktalanul a XXI. századi könyvtár felhasználóinak változó igényei.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fekete M.–Mészáros Á., 2008. Balanced Scorecard a gyakorlatban. IFUA Horváth & Partners Kft.
- Halachmi, A., 1987. Strategic planning and management? Not necessarily. Public Productivity Review.
- Johnson, G. Scholes, K.–Whittington, R., 2008. Exploring corporate strategy. 8th ed. Pearson
- Kaplan, R. S.–Norton, D. P., 1992. The Balanced Scorecard: Measures That Drive Performance. Harvard Business Review
- Kaplan, R. S.–Norton, D. P., 1996. Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System. Harvard Business Review.
- Kováts G. (szerk), 2011. Közszolgálati szervezetek vezetése. Aula.
- Miles, R. E.–Snow, C. C., 1978. Organizational strategy, structure and process. McGraw–Hill.
- Mintzberg, H.–Ahlstrand, B.–Lampel, J., 1998. Strategy Safari. A Guided Tourthrough the Wilds of Strategic Management. The Free Press.
- Országos Könyvtárfejlesztési Stratégia 2008–2013. (www.ki.oszk.hu; letöltve 2013. 05. 21.)
- Porter, M. E., 1996. What is Strategy?, Harvard Business Review.
- Ring, P. S.–Perry, J. L., 1985. Strategic management in public and private organizations: implications of distinctive contexts and constraints. Academy of Management Review.
- Roberts, N. C., 1993. Limitations of strategic action in bureaus. In: Bozeman, B. (ed), Public management, Jossey–Brass.
- Rumelt, R. P., 1984. Towards a Strategic Theory of The Firm. In: Lamb, R. B. ed, Competitive Strategic Management, Prantice Hall.
- Samuelson, P. A.–Nordhaus, W. D., 1987. Közgazdaságtan II. Mikroökonómia. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Skaliczki J., 1996. Stratégiai tervezés. Szakirodalmi szemle. OSZK.
- Skaliczki J., 2007. Az első lépésektől a könyvtár stratégiai tervének elkészítéséig. Könyvtári Intézet.

Rideg András–Rideg Lászlóné

Hogyan építsünk nemzeti névteret?

Egy működő példa:
a cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis¹

Bevezető

A komplex adatkapcsolódások létrehozásával kiépülő, az információk magas fokú visszakereshetőségét biztosító szemantikus hálózatok olyan nyelvi (lexikai) adattárak, ontológiák létezését feltételezik, amelyek struktúrája alkalmas a fogalmi relációk leképezésére. Ahhoz, hogy a névterek (névtárak) az entitások és viszonyaik tekintetében minél átfogóbbak legyenek, a szakszerűséget is garantálni képes országos vagy nemzetközi szintű koordinációra van szükség, valamint – ezzel szoros összefüggésben – a megfelelő szervezeti keretek megteremtésére.

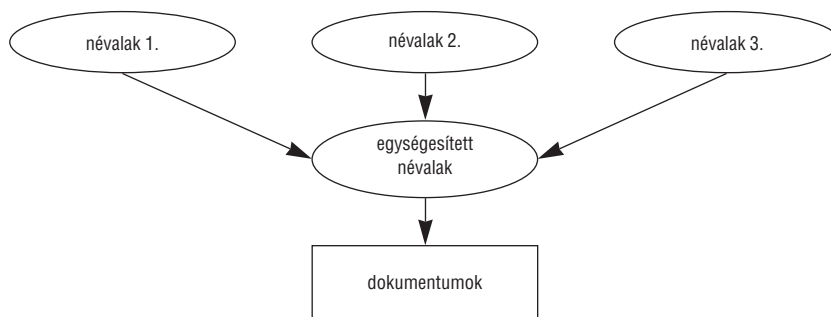
Jó példa a nemzetközi koordinációra az OCLC (Online Computer Library Center) által működtetett VIAF (The Virtual International Authority File = Nemzetközi Virtuális Besorolási Állomány)², amely jelenleg 19 jelentős könyvtár egységesített személynévállományát szolgáltatja, illetve teszi egy közös felületen elérhetővé. Európai szintű kezdeményezés a Linked Heritage projekt³ keretében kifejlesztett Terminology Management Platform⁴, amely az Europeana számára tervezett eszköz, és a digitális tartalmak szolgáltatóinak nyújt segítséget szabványos tárgyszórendszerek, többnyelvű kontrollált szótárak létrehozásához.

Magyar viszonylatban az Országos Széchényi Könyvtár ambíciói közé tartozik a nemzeti névtér koordinációja. A nemzeti könyvtár, amely személynév-típusú rekordokat szolgáltat a VIAF számára, a megfelelő források és együttműködési lehetőségek felkutatásával igyekszik megoldást találni a névtér-típusú adatállományainak integrálására, egy országos kooperációban épített nemzeti névtér fejlesztésére. Felfogásunk szerint a Magyar Nemzeti Névtér alapját, legfőbb építőelemeit elsősorban azok a könyvtárunk adatbázisaiban található, névtér-jellegű rekordállományok jelentik, amelyek hozzáférési pontokként funkcionálhatnak a közgyűjtemények elektronikus katalógusai, valamint a magyar nemzeti bibliográfiai adatbázis rekordjai számára. Ezek eltérő típusú adatok, jelesül *személynevek*, *testületi nevek*, *földrajzi nevek*, *tárgyszavak* strukturált jegyzékei, amelyekről általánosságban elmondható, hogy valamilyen egységesítési eljárás végtermékei, és különböző (elsősorban bibliográfiai) adatok visszakeresésére szolgálnak. A besorolási rekordok elkészítésekor az OSZK gyakorlata szerint primer és szekunder forrásokat egyaránt használunk. Úgy gondoljuk, hogy egyedülálló állományunk, munkatársainknak a bibliográfiai tevékenységekben szerzett gyakorlata és tapasztalata, a nemzetközi együttműködésekben való jelenlétünk garanciát jelentenek a nemzeti névtér

magas szintű karbantartására, a sokrétű visszakeresés szempontjaiból megfelelő részletességűnek tekinthető utalórendszer kidolgozására.

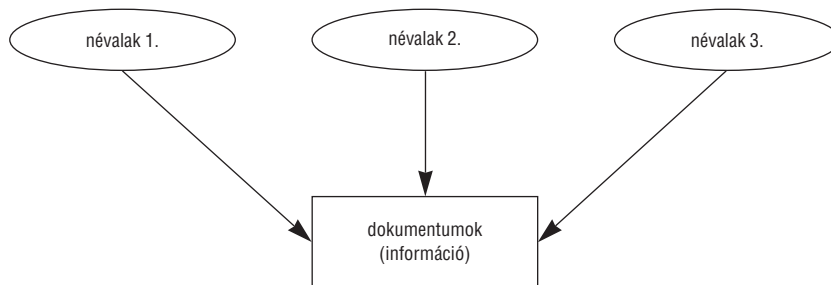
A szemantikus web felé

A világ könyvtárosai a tezauszok, ontológiák építésével lerakják a szemantikus web alapjait, közelebb visznek minket a jövőhöz, amelyben a keresőkérdések informatikai feldolgozása megközelíti majd a humán értelmezést és válaszadást. A számítógépes világban a könyvtári egységesítés nem a keresett dokumentumok/információk egyetlen, kitéüntetett névalakhoz való rendelését jelenti: az összetartozó fogalmakat (címkéket) *egyedi azonosítók* fogják össze. Személynevek esetén ilyen a *VIAF ID* vagy az – előbbivel szorosan összefüggő – *International Standard Name Identifier (ISNI)*.⁵ A névváltozatok azonosítókkal való összekapcsolása a névalakok egyfajta demokratizálódásához vezet, amely kapcsán kérdésként merül fel például, hogy mit kezdjünk a teljes mértékben „szabványtalan” vagy rossz helyesírású változatokkal: rendeljük-e ezeket is hozzá az adott azonosítóhoz a visszakeresetőség támogatása érdekében.

1. ábra. Hagyományos könyvtári utalórendszer

A hagyományos könyvtári utalórendszert (1. ábra) tehát – a fentiek értelmében – új, az adatok komplex kapcsolódásain alapuló megoldások váltják fel, a technika megkerülhetővé teszi az „*egységesített (kitéüntetett) névalakkal való szembeállítás*”, helyette egyenesen a keresett dokumentumhoz, információhoz irányít el (2. ábra).

2. ábra. A névváltozatok korszerű, „demokratikus” kezelése

Az adatkapcsolatok komplexitásában rejlő visszakeresési potenciál az olyan, a szemantikus web felé mutató megoldásokkal is operáló kezdeményezésekben mutatkozik meg, mint amilyen a Francia Nemzeti Könyvtár (Bibliothèque Nationale de France, BnF) *data.bnf.fr* projektje⁶, amely a könyvtár besorolási állományára építve rendezi, csoportosítja egybe az összetartozó forrásokat.

data.bnf.fr

Attila József (1905-1937)

 Pays : **Hongrie**
Langue : **hongrois**
Sexe : masculin
Naissance : 11-04-1905, Budapest
Mort : 03-12-1937, Balatonszárszó (Hongrie)
Biographie : Poète
A été inscrit à la Sorbonne (1926-1927)

[+ Plus de détails](#)

data.bnf.fr
> Voir les 35 documents au sujet de cet auteur

Outils

 Imprimer la page
 Exporter en PDF
 Signaler un problème sur la page

Ressources BnF

Recherche dans :

Gallica
Catalogue général
BnF archives et manuscrits
CILJ - La Joie par les livres

Sites extérieurs

Recherche dans :

Catalogue collectif de France
Europeana
OCLC WorldCat
Sudoc

Cet auteur dans :

VIAF
Wikipedia

Œuvres les plus étudiées | Ses activités (22 documents) | Autres pages dans data.bnf.fr (2 pages) | Autres ressources

Œuvres les plus étudiées

→ **Éveil**
Poème de douze strophes de 8 vers chacune. - Traduit par "Éveil" dans les adaptations de Jean Rousselot et d'André Dalmas

→ **Nagyon táj (1936)**
Dernier recueil de poèmes

Ses activités

▸ Auteur du texte (20) | ▸ Auteur adapté (1) | ▸ Parolier (1)

Auteur du texte 20 documents

→ **Complainte tardive poèmes choisis**
Description matérielle : 158 p.

3. ábra. Egy példa a <http://data.bnf.fr/> oldalról

A cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis

Kooperáció

A cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis (Databáze národních autorit NK ČR)⁷ története 1998-ig nyúlik vissza. Ekkor bocsátotta közre weboldalán a cseh nemzeti könyvtár a mintegy 48 000 tételből álló besorolási állományát (UNIMARC formátumban), valamint kezdeményezett együttműködést egy közös (nemzeti) besorolási adatbázis létrehozására. Ahogy Zdeněk Bartl fogalmazott a témát taglaló, ez idő tájt megjelent cikkében:⁸ „*Kooperáció nélkül nem vezet előre út*”.

Az adatbázis létrehozására irányuló kezdeményezés egy, a cseh kulturális tárca által finanszírozott projekt formájában valósult meg. A projekt első szakaszában az együttműködésbe bevontak további könyvtárakat, a második etapban egyéb közgyűjteménytípusokra is kiterjesztették a kooperációt. A végső cél, hogy a közgyűjtemények kötelező módon használják az adatbázist.

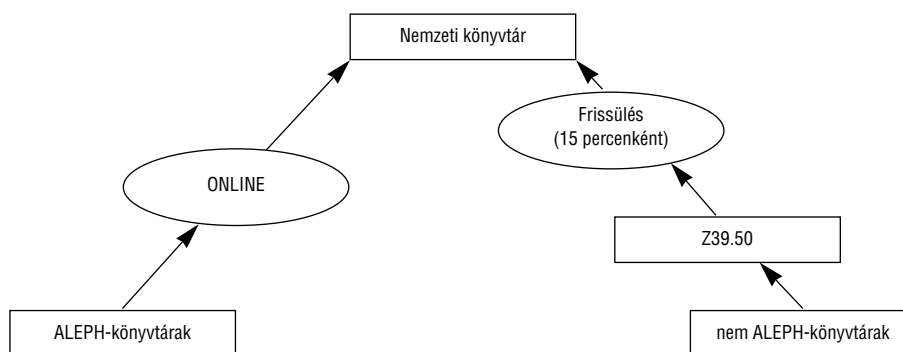
A múzeumoknak, levéltáraknak természetesen módjában áll speciális adatmezőket definiálni besorolási rekordjaikhoz, az adattartalom tekintetében tehát nincs mindenképp teljes átfedés az együttműködő intézmények lokális rekordállományai között. A kötelező „magadatok” azok, amelyeket minden aktív együttműködőnek meg kell adnia, de a gyűjteményspecifikus mezőkben tárolt információt „megtarthatják”.

A Nemzeti Besorolási Adatbázis építésében tevékenyen résztvevő, aktív közgyűjtemények száma jelenleg nagyjából száz körülire tehető, valamint körülbelül ötszáz olyan intézmény van, amely letölti és használja az adatbázis rekordjait. Ha valamely közgyűjtemény szeretne csatlakozni a projekthez, a jelentkezést követően az illetékes munkatársaknak háromnapos tanfolyamon kell részt venniük, amelynek során két napot a MARC21-formátumú feldolgozás módszertanának elsajátításával, egyet pedig a metodika gyakorlatban történő alkalmazásával töltenek el.

Workflow

A besorolási rekordok létrehozásának lépései a következők:

1. ellenőrzés a központi adatbázisban (Nemzeti Besorolási Adatbázis);
- 2.1. ha létezik és nem szorul korrekcióra: a könyvtár beemeli a rekordot a saját besorolási állományába;
- 2.2. ha létezik és hibás: a könyvtár speciális mezők (920, 930) használatával jelzi a hibát, és javaslatot tesz a korrekcióra; a COR-mezőben – a rekordtörténet szempontjából fontos – eredeti információ is tárolódik;
- 2.3. ha nincs és cseh szerzőről van szó: a könyvtár a rendelkezésére álló források alapján létrehozza a rekordjavaslatot;
- 2.4. ha nincs és külföldi szerzőről van szó: a könyvtár ellenőrzi az adatot az illetékes nemzeti könyvtári katalógusában, és ez alapján hozza létre a rekordot.

4. ábra. A cseh Nemzeti Besorolási Állomány kooperatív építése

A rekordjavaslatok kezelésére vonatkozó workflow eltér annak függvényében, hogy az adott könyvtár ALEPH-et vagy más integrált könyvtári rendszert használ.

ALEPH-könyvtárak esetén a javaslatokat előbb a helyi revizorok (local supervisor), majd a nemzeti könyvtár személyi besorolási osztályának munkatársai ellenőrzik, míg a nem ALEPH-et használó könyvtárak esetén csak egy ellenőrzés történik (a nemzeti könyvtárban).

Az ALEPH-könyvtárak az IKR saját protokollján keresztül kommunikálnak a központi adatbázissal, míg a többiek egy Z39.50 kliensen keresztül. Ez utóbbi adatbázis-frissítő funkcióval rendelkezik, hasonlóképpen a nemzeti könyvtár által alkalmazott Z39.50 szerverhez, amely 15 percnként küldi el a frissítéseket a központi adatbázisba. (Az ALEPH-nek egyébként van saját, adatbázis-frissítő funkcióval ellátott Z39.50 szervere, de a Cseh Nemzeti Könyvtár nem ezt használja.)

A nemzeti könyvtár minden éjjel publikálja, milyen változások történtek adott napon a Nemzeti Besorolási Állományban, amely alapján a részt vevő közgyűjtemények frissíthetik saját besorolási adatbázisaikat.

A MUNKAFOLYAMATOK DEMONSTRÁLÁSA PÉLDAREKORDOKON KERESZTÜL

Új besorolási rekord készítése a Nemzeti Besorolási Adatbázisban

1. lépés: a javaslat létrehozása

- a 990-as mezőben található „J-NÁVRH” bejegyzés jelzi, hogy név-típusú javaslatról van szó (NAME-PROPOSAL)
- a 040-es mezőben található „ABA006” a létrehozó könyvtár kódja
- a 906-os mezőben található „ekuc” a létrehozó könyvtáros kódja

```

900 L $$a*J-NÁVRH
001 L vse2012690403
003 L CZ-PrNK
005 L 20120321093640.0
008 L 120321|n|acnnaabn-----n-a|a-----
040 L $$aABA006$$bcze
1001 L $$aClark, Garcia$$7vse2012690403
670 L $$aJeji: Traders versus the state: anthropological approaches to unofficial economies
670 L $$aLC (Names), cit. 21. 3. 2012
670 L $$awww(Indiana University, Bloomington: Gracia Clark), cit. 21. 3. 2012
6780 L $$aAmerická profesorka antropologie.
906 L $$aza20120321$$bekuc
9500 L $$adefinitivní

```

2. lépés: helyi ellenőrzés

- még mindig javaslat-fázisban van a rekord („J-NÁVRH”)
- a 906-os mezőben található „mape” az ellenőrzést elvégző könyvtáros (revizor) kódja (adott esetben egy elírás került javításra a 100-as mezőben)

```

900 L $$aJ-NÁVRH
001 L vse2012690403
003 L CZ-PrNK
005 L 20120322081840.0
008 L 120321|n|acnnaabn-----n-a|a-----
040 L $$aABA006$$bcze

```

1001 L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403
MORO L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403
670 L \$\$aJejí: Traders versus the state: anthropological approaches to unofficial economies
670 L \$\$aLC (Names), cit. 21. 3. 2012
670 L \$\$awww(Indiana University, Bloomington: Gracia Clark), cit. 21. 3. 2012
6780 L \$\$aAmerická profesorka antropologie.
906 L \$\$aza20120321\$\$bekuc
906 L \$\$aoz20120322\$\$bmape
9500 L \$\$adefinitivní

3. lépés: legfelső szintű (nemzeti könyvtári) ellenőrzés

- megszűnik a rekord javaslat-státusa
- bekerül a rekordba (040-es mező) a jóváhagyást végző nemzeti könyvtár kódja („ABA001”) és – a 906-os mezőbe – a legfelső szintű ellenőrzést végző munkatárs kódja („tone”) (a revizor adott esetben a 678-as mezőt bővítette további életrajzi információkkal)

001 L vse2012690403
003 L CZ-PrNK
005 L 20120608090010.0
008 L 120321|n|acnnaabn—————n-a|a—————
040 L \$\$aABA006\$\$bcze\$\$dABA001
1001 L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403
MORO L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403
670 L \$\$aJejí: Traders versus the state: anthropological approaches to unofficial economies
670 L \$\$aLC (Names), cit. 21. 3. 2012
670 L \$\$awww(Indiana University, Bloomington), cit. 8. 6. 2012\$\$bbiografické údaje
6780 L \$\$aAmerická profesorka antropologie zaměřená na africké ekonomické systémy, problematiku genderu a rozvoje.
906 L \$\$aza20120321\$\$bekuc
906 L \$\$aoz20120322\$\$bmape
906 L \$\$aop20120608\$\$btone\$\$cBiografická poznámka – doplnění, zdroj – aktualizace
9500 L \$\$adefinitivní

A bibliografiai rekordok összekapcsolása a releváns besorolási rekordokkal

A bibliografiai rekord az összekapcsolás előtt:

1001 L \$\$aClark, Gracia
24510 L \$\$aAfrican market women :\$\$seven life stories from Ghana /\$\$cGracia Clark
260 L \$\$aBloomington ;\$\$aIndianapolis :\$\$bIndiana University Press,\$\$cc2010
300 L \$\$a265 s. :\$\$bil., mapy ;\$\$c24 cm
504 L \$\$aIncludes bibliographical references (p. [259]-262) and index.
65000 L \$\$aWomen, Ashanti\$\$xSocial conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi
65000 L \$\$aWomen, Ashanti\$\$xEconomic conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi
65000 L \$\$aWomen, Akan\$\$xSocial conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi
65000 L \$\$aWomen, Akan\$\$xEconomic conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi
65000 L \$\$aWomen merchants\$\$zGhana\$\$zKumasi.
65000 L \$\$aMarket towns\$\$zGhana\$\$zKumasi.
651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xSocial conditions.

- 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xEconomic conditions.
 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xPolitics and government.

A bibliográfiai rekord az összekapcsolást követően (a 100-as mező 7-es almezője tartalmazza a besorolási rekord azonosítóját):

- 1001 L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403
 24510 L \$\$aAfrican market women :\$\$bseven life stories from Ghana /\$\$cGracia Clark
 260 L \$\$aBloomington ;\$\$aIndianapolis :\$\$bIndiana University Press,\$\$cc2010
 300 L \$\$a265 s. :\$\$bil., mapy ;\$\$c24 cm
 504 L \$\$aIncludes bibliographical references (p. [259]-262) and index.
 65000 L \$\$aWomen, Ashanti\$\$xSocial conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi
 65000 L \$\$aWomen, Ashanti\$\$xEconomic conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi
 65000 L \$\$aWomen, Akan\$\$xSocial conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi
 65000 L \$\$aWomen, Akan\$\$xEconomic conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi
 65000 L \$\$aWomen merchants\$\$zGhana\$\$zKumasi.
 65000 L \$\$aMarket towns\$\$zGhana\$\$zKumasi.
 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xSocial conditions.
 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xEconomic conditions.
 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xPolitics and government.

Besorolási rekordok módosítása

A besorolási rekord a módosítási javaslat fázisában:

- a 990-as mezőben található „J-OPRAVA” bejegyzés jelzi, hogy egy név-típusú rekord módosításáról (javításáról) van szó (NAME-CORRECTION)
- a 040-es mezőben található „ABA013” a módosítást kezdeményező könyvtár kódja
- a 906-os mezőben található „anho” a módosítást kezdeményező könyvtáros kódja
- a 930-as mezőben található módosítások: halálozás dátuma (13. 5. 2012), tudományos fokozat (CSc.) feltüntetése, valamint ezeknek az információknak a forrása (Vodní hospodářství, Numer 6, Volume 62/2012, page 237)

- 900 L \$\$aJ-OPRAVA
 001 L mzk2010564428
 003 L CZ-PrNK
 005 L 20120608084349.0
 008 L 100311|n|acnnnaabn—————n-a|a—————
 040 L \$\$aBOA001\$\$bcze\$\$dABA013
 1001 L \$\$aBartáček, Jan\$\$7mzk2010564428
 670 L \$\$aMařík, Z. – Bartáček, J. – Juránek, A.: Příručka pro vodní stráž. 1979
 670 L \$\$awww(Nakladatelství Brázda)\$\$bautoritní forma
 6780 L \$\$aIng., autor právních předpisů pro vodní hospodářství.
 9201 L \$\$aBartáček, Jan\$\$dzemř. 2012\$\$7mzk2010564428
 930 L \$\$1670\$\$aVodní hospodářství, č. 6, roč. 62/2012, s. 237
 930 L \$\$16780\$\$aZemřel 13. 5. 2012. CSc.
 906 L \$\$aza20100311\$\$bholeft
 906 L \$\$ako20100312\$\$bvrbael
 906 L \$\$ano20120608\$\$banho\$\$cZáhlaví – datum úmrtí, biografická poznámka – doplnění, zdroj – další výskyt
 9500 L \$\$adefinitivní

A besorolási rekord a módosítási javaslat elfogadását követően:

- megszűnik a rekord javaslat-státusa
- bekerül a rekordba (040-es mező) a jóváhagyást végző nemzeti könyvtár kódja („ABA001”) és – a 906-os mezőbe – a legfelső szintű ellenőrzést végző munkatárs kódja („tone”) (a revizor adott esetben a 930-as mező adatait áthelyezte a releváns adatmezőkbe (100, 670, 678)

001 L mzk2010564428
003 L CZ-PrNK
005 L 20120608091113.0
008 L 100311|n|acnnaabn-----n-a|a-----
040 L \$\$aBOA001\$\$bcze\$\$dABA013\$\$dABA001
1001 L \$\$aBartáček, Jan,\$\$dzemř. 2012\$\$7mzk2010564428
COR L \$\$aBartáček, Jan,\$\$7mzk2010564428\$\$0ZZZ
670 L \$\$aMařík, Z. – Bartáček, J. – Juránek, A.: Příručka pro vodní stráž. 1979
670 L \$\$awww(Nakladatelství Brázda)\$\$bautoritní forma
670 L \$\$aVodní hospodářství, č. 6, roč. 62/2012, s. 237\$\$bdatum úmrtí
6780 L \$\$aZemřel 13. 5. 2012. Ing., CSc., autor právních předpisů pro vodní hospodářství.
906 L \$\$aza20100311\$\$bholefr
906 L \$\$ako20100312\$\$bvrbael
906 L \$\$ano20120608\$\$banho\$\$cZáhlaví – datum úmrtí, biografická poznámka –
doplnění, zdroj – další výskyt
906 L \$\$aoz20120608\$\$btone\$\$cZáhlaví – datum úmrtí, biografická poznámka –
doplnění, zdroj – další výskyt
9500 L \$\$adefinitivní

JEGYZETEK

- 1 A cikkben ismertetett, a cseh Nemzeti Besorolási Adatbázisra vonatkozó információk főként a Zdeněk Bartl, a Cseh Nemzeti Könyvtár Nemzeti Authority Osztályának (Oddělení národních jmenných autorit NK ČR) vezetőjével folytatott beszélgetésből, részint a Martin Vojnarral, a prágai MULTIDATA cég munkatársával folytatott levélváltásokból erednek. A munkafolyamatokat demonstráló példarekordokat Nejedlý Tomáš bocsátotta rendelkezésemre.
- 2 <http://viaf.org/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 3 <http://www.linkedheritage.eu/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 4 <http://www.culture-terminology.org/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 5 A kérdésről bővebben: <http://outgoing.typepad.com/outgoing/2011/07/viaf-and-other-ids.html> (Megtekintve: 2013 június 11.)
- 6 <http://data.bnf.fr/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 7 <http://autority.nkp.cz/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 8 Bartl, Zdeněk: Jmenné autority Národní knihovny ČR – <http://www.ikaros.cz/jmenne-autority-narodni-knihovny-cr> (Megtekintve: 2013 június 11.)

Dancs Szabolcs

Hogyan építsünk művészeti portált?

Szemponatok a Virtuális Szentendrei Tárlat korszerűsítésének tervéhez

DIGITALIZÁCIÓ, INTERAKTIVITÁS A MŰVÉSZETBEN

Rohamtempóban digitalizálódó világunkban sokakban felmerül a kérdés: született-e valaha olyan műalkotás, ami úgy működik, mint egy weblap? Létezik-e valódi interaktivitás a művészetben? És ha igen, mi módon?

Elsőként irodalmi példák jutnak eszünkbe. A *Talmud* esetében „egy enciklopédiát találunk, mely számtalan tudásfacettát gyűjt magába. A szövegek egyáltalán nem csak kommentárok lehetnek, de történetek, néphagyomány, szokások leírása, csillagászati vagy akár antropológiai megfigyelések, [...] állatok, növények számbavétele, természetrajz és szinte minden. Ezen facetták legtöbbször dialógus formában szerveződnek, logikai vagy asszociatív kapcsolattal.”

A szöveg lezáratlansága, végtelenbe nyúló bővíthetősége, variálhatósága szempontjából a modern (posztmodern) irodalomból James Joyce *Ulysses* című műve a gyakran idézett példa, de akár Krúdy Gyula elbeszélésciklusaira is lehet hivatkozni, amelyekben többször, többféleképpen megírta ugyanazt a történetet.

A kortárs magyar írók közül Farkas Péter *Gólem* címet viselő hipertextje – immár a számítógép adta lehetőségeket kihasználva – ténylegesen az olvasóra bizza a mű „befejezését”, vagyis inkább folytatását, azzal, hogy számos lehetséges útvonalat ajánl fel számára. Fodor András életművének hálózati kiadása, az, *iNapló* minden példánál jobban szemlélteti, milyen sokoldalú feldolgozásra ad lehetőséget a könyvtártudományban a korszerű eszközök alkalmazása.

Túl nagy bátorság lenne azt állítani, hogy a művészet több ezer éves történetében bármilyen alapvető változást előidézett volna a digitalizálás, de annyit talán meg lehet állapítani, hogy napjaink internetes kultúrájára fokozottan jellemző a párbeszédes jelleg. Az is kétségtelen, hogy egyre gyakrabban valamilyen monitor (tévé, számítógép, telefon) segítségével kommunikálunk egymással, és ez az audiovizuális, kevert műfajoknak kedvez, szemben a csak látáson vagy halláson alapuló médiumokkal. Az persze, hogy manapság szinte mindenki fotózhat, videózhat és véleményt nyilváníthat egy zsebben lapuló telefon segítségével, sőt, mindezt közzé is teheti a nagyközönség előtt, még nem jelenti, hogy mindenki művész vagy kritikus. De hogy a kommunikáció megváltozott eszközei óhatatlanul változást idéznek elő a művészetben (a politikában, a tudományban stb.), így a könyvtárakban, múzeumokban is, az vitathatatlan.

A VIRTUÁLIS SZENTENDREI TÁRLAT LÉTREJÖTTE

A *Virtuális Szentendrei Tárlat* 2001-ben jött létre, eredetileg azzal a céllal, hogy a *MűvészetMalom* terveinek megvalósulását segítse. Ez a kulturális létesítmény nem sokkal korábban nyílt meg egy ipari műemlék, a régi szentendrei fűrészmalom épületében.

A kezdőlap

Az intézmény fő feladatának a kortárs képzőművészet népszerűsítését tekintette, és persze elsősorban a szentendrei művészetét. Programjában szerepelt, hogy – folytatva a korábban kétévente megrendezett Szentendrei Tárlatok hagyományát – rendszeres bemutatkozási lehetőséget nyújtson a városban és környékén élő képző- és iparművészeknek. A biennálék korábban a szocializmus intézményrendszerének keretein belül szerveződtek, a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága felügyelete alatt, majd a rendszerváltozással megszűntek. A rendszeres bemutatkozás hiányát azonban az ezredfordulóra egyre inkább érzékelték a művészek és a közönség is.

A szentendrei művészet régen

Szentendre az 1920-as évek óta vonzza a festőket. A világháború után, Erdély elvesztésével a nagybányai művészkolóniai tagjai új helyet kerestek. A Képzőművészeti Főiskola hallgatói, Réti István tanítványai egyre gyakrabban jártak Szent-

endrére, ami az akkor divatos, főleg posztimpresszionista jellegű festészet műveléséhez ideális helyszín volt. A Duna-parti kisváros fővároshoz való közelsége, szép fekvése, múltat idéző, csendes, romantikus utcaképe miatt jó választásnak bizonyult.

Ráadásul egy műpártoló polgármester helyet is biztosított a festőknek, így 1928 januárjában Iványi-Grünwald Béla elnöklétével megalakult a *Szentendrei Festők Társasága*, egy évvel később pedig létrejött a szentendrei művésztelep, ahol nyilvános festőiskola is működött. A '30-as évek második felétől alakult ki a jelentőségében országhatárainkon túlra is kiható szentendrei képzőművészet. Alkotóit nem a stílus egysége, inkább a hely szelleme kapcsolta össze. A második világháború után sok új tagja lett a Szentendrei Festők Társaságának. Rövid, két-három éves pezsgés következett. Ekkor jött létre az ún. Európai Iskola, amelyet tulajdonképpen Szentendrei Iskolának óhajtottak nevezni, hiszen a vezető művészek valamennyien helyi kötődésűek voltak. Stílusjegyről itt sem volt szó, csupán a háború utáni reményteljes néhány esztendőben – 1945 és 1948 között – az Európa felé való nyitásra törekedett e művészcsoport. Az Európai Iskola leglényegesebb művészi cselekedete Korniss Dezső, az akkor már nem élő Vajda Lajos, s a fiatalabb Bálint Endre nevéhez köthető. A szakirodalom programjukat konstruktív szürrealista tematika néven jegyzi. A Vajda Lajos által megfogalmazott program lényege abban állt, hogy művészetükkel a bartóki zenei metódus képzőművészeti megfelelését keresték. Motívumokat gyűjtöttek Szigetmonostoron, Szentendrén, ezeket emelték be művészetük által a „grand artba.”

1948-ban, „a fordulat évében” egy rendelettel megszüntették a Szentendrei Festők Társaságát, mint ahogy az összes egyesületet, kört az országban. Ez az Európai Iskola végét is jelentette. A képzőművészek közül sokan emigráltak vagy háttérbe szorultak. Ekkor jött létre az országos hatókörű Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége, amely egységes irányítás – és ezzel együtt ellenőrzés – alá vonta a művészeti élet szereplőit.

Eljöttek a '60-as, '70-es évek. A Kádár-korszak legfőbb ideológusa, Aczél György fontos szerepet szánt kultúrpolitikájában Szentendrének: Pest megye „kulturális fővárosa”, az országba érkező külföldi politikusok, diplomaták protokoll-látogatásai számára fenntartott kirakatváros lett. Ekkor jött létre például a Szentendrei Teátrum. Kialakult a megyei intézményhálózat – élén két mamutintézménnyel, a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtárral és a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságával.

Egyik múzeum létrehozását követte a másik. Ide települt az országos gyűjtőkörű Szabadtéri Néprajzi Múzeum, itt alapították meg a Szerb Egyházművészeti Gyűjteményt, és itt van Magyarország egyik leglátogatottabb múzeuma, a Kovács Margit-gyűjtemény. A hivatalos művelődéspolitikai fölfedezte a múlt művészeti hagyományait. A szentendrei ikonok már nem csupán egyházi szellemiséget sugárzó tárgyak voltak, hanem a déli szomszédainkkal bennünket összekapcsoló görögkeleti és bizánci kultúra remekei. Ekkoriban látták meg Ignatovity Jakovban, a neves szentendrei szerb íróban a magyar forradalom és szabadságharc hívét, az elfelejtett Stéger Ferencben Erkel Ferenc barátját és küzdőtársát. A régi művésztelep és a szentendrei festészet története is az érdeklődés homlokterébe került. A városka utcaképehez megint hozzátartozott a festegető piktorok látványa.

A művészek közül azok a szerencsések, akik „a három T”-ből (tiltott, túrt, támogatott) az utóbbi kategóriába kerültek, műteremlakáshoz juthattak az 1969-ben

megnyílt új művésztelepen. Sokan közülük az évek során elkötelezett szentendrei-
vé váltak, idővel szerves közösséget alkottak a helyi születésű vagy családjuk ré-
vén régebben ide kötődő művészekkel.

Újabb kezdeményezések

A későbbi Vajda Lajos Stúdió eredetileg fiatal, amatőr művészekből álló társa-
ság volt, akik alkalomszerű happeningjeikkel szinte ártatlanul vetődtek tiltott terü-
letre. A szigor enyhülésével ők is átkerültek – ha nem is a támogatott, de legalább –
a túrt kategóriába. Azóta, negyvenéves fennállásuk alatt több száz művésszel ke-
rültek kapcsolatba – a VLS pinceműhelyében és más helyszíneken szervezett kiál-
lítások, fesztiválok, akciók, performanszok során.

A civil- és magánszférának a rendszerváltozás előtti újraéledésére jellemző,
hogy az adott kereteken belül megint egyre nagyobb számban működtek a különfé-
le egyesületek, klubok (például a művelődési házakban vagy a Hazafias Népfront
helyiségeiben).

Művészeti egyesületek is létrejöttek: a Vajda Lajos Stúdió mellett megalakult a
Szentendrei Műhely Galéria és az Art'éria Galéria. Az országban szinte elsőként
indult újra egy helyi újság, a százéves hagyományra visszatekintő *Szentendre és
Vidéke*.

MűvészetMalom

A differenciálódó helyi művésztársadalmat összefogta egy nagy terv: a volt fű-
részmalom felújításának, kortárs művészeti központtá alakításának terve. Már a
'80-as évek közepétől sok szó esett róla. Létrehozták a Szentendre Művészetéért
Alapítványt; műtárgyaukciókkal, saját szellemi és fizikai munkával, pénzado-
mányokkal, egyéb felajánlásokkal segítették a művészek az épület állagmegóvá-
sát, rendbetételét. Mégis csak az ezredfordulón nyílhatott meg a MűvészetMalom,
miután sikerült jelentősebb állami támogatást szerezni.

Ehhez a projekthez kapcsolódott 2000-ben a *Virtuális Szentendrei Tárlat* létre-
hozása. A cél az volt, hogy egy honlap is segítse a kortárs szentendrei képző- és
iparművészet bemutatását, kiegészítve a malombeli kiállításokat, és folyamatosan
elérhetővé téve az életműveket. Több mint száz szentendrei művész közel kétezer
alkotása került fel ekkor a világhálóra, egységes, jól kezelhető szerkezetben, egy
civillekből alakult kis csapat munkája nyomán.

Támogatónak a KFKI Számítástechnikai Csoportot sikerült megnyerni. A '90-es
évek második felében bontakoztak ki a világháló nyújtotta lehetőségek. Szinte ter-
mészetes volt, hogy a számítástechnikai fejlesztőcégek – mintegy mellékesen – a
művészet területén is kipróbálták, mi mindenre jó a kompjúter. A különféle, szöve-
ges és audiovizuális adatbázisok kezelésénél látványos eredményekkel lehetett be-
mutatni a szélesebb közönség számára a digitalizáció hasznosságát. A KFKI több
jelentős képzőművészeti portál létrehozásában is jeleskedett. Ilyen a *Képzőművé-
szet Magyarországon* és a másik, az európai művészet történetét bemutató *Web
Gallery of Art*. Mindkettő széles körben – főleg diákok és oktatók által – használt,

igényesen megszerkesztett és hosszú ideje fennálló honlap. Létrehozójuk és fejlesztőjük Krén Emil fizikus, aki fiatal kora óta vonzódik a képzőművészethez, és unokaöccse, Marx Dániel informatikus.

A Szentendre Művészetéért Alapítvány támogatásával, valamint a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága művészettörténészeinek közreműködésével, és nem utolsósorban a szentendrei művészek hozzájárulásával néhány hónap alatt sikerült befejezni a munkát. A munkacsoport fontos szereplője volt Deim Péter, akinek ez alkalomból készített professzionális műtárgyfotói képezték a gyűjtemény alapját. A művészéletrajzok egy részét az éppen akkor megjelent *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon* szolgáltatta.

A 2001-es megjelenés után nehéz időszak, néhány év tengődés következett. Szokatlan, ismeretlen volt a virtuális tárlat a megcélzott felhasználók nagy részének. Furcsa módon a legtöbb értetlenkedés maguktól a honlapon szereplő művészekről jött. Kevesen voltak közülük aktív számítógép-használók, sokan idegenkedtek a kompjütertől, nem látták át a dolog jelentőségét. Szakmailag átgondolt marketingre, bővítésre, fejlesztésre nem volt lehetőség, így a Virtuális Szentendrei Tárlat ott „villogott” ugyan az interneten, de kevesen látogatták. Hiábavaló próbálkozásokkal telt az idő, hogy az *artendre.hu* kapcsolatokat építsen másokkal. Az internetes adatforgalom felgyorsulása, mennyiségi növekedése csak később következett, és még el kellett telnie pár évnek, hogy a közigazgatási, kulturális intézmények is rendelkezzenek Magyarországon saját honlappal. Áttörés akkor történt, amikor Szentendre városa és más intézmények is beléptek az internethasználók táborába, és felvették hivatalos honlapjukra a linket. A hivatkozások, kattintások gyakorisága megnőtt, ezáltal előbbre sorolódott a honlap a keresőmotorok találati listáján.

Sokat segített a látogatottság növelésében, hogy néhány éve a gyűjtemény gerincét alkotó művészindex felkerült a Pest Megyei Könyvtár honlapjára. A felmerülő igényeket, hogy egészítsük ki az anyagot, úgy oldja meg a könyvtár, hogy elkéri és az adott névvel megjeleníti a jelentkezők saját honlapjának linkjét, ami a legtöbb esetben rendelkezésre áll. Ebből is látszik, rövid idő alatt mennyit változott a számítógépes írástudás.

Több mint tíz év telt el a honlap megszületése óta, lényegében minden változtatás nélkül. Ez a tíz év éppen egybeesett azokkal a számítástechnikai fejlesztésekkel, amelyek lehetővé tették a honlapok minőségének jelentős mértékű javítását. A továbblépésről mindenképpen egységes terv szerint, a korszerű elveket és a lehetőségeket figyelembe véve kell gondolkodni.

„A mai szentendrei művészet rendkívül sokszínű. Szinte minden stílusirány megtalálható: hagyományos tájfestészet, konstruktív tendenciák, fluxus, happening és performance, lírai és geometrikus absztrakció, environment, land art, mail-art és még mások. Kijelenthetjük, hogy a szentendrei művészet a teljes kortárs hazai művészetet reprezentálja.”

Hann Ferenc művészettörténész 2001-es megállapítása a mai napig megállja a helyét, bár a felsorolást ki lehetne egészíteni számos, épp a digitális technika elterjedésének köszönhetően azóta felfutott műfajjal. Az alkotók listáját is bővíteni kell, hiszen közben felnőtt egy új művésznemzedék.

VÁLTOZÁSOK A WEBEN, A FEJLŐDÉS IRÁNYAI

Ha művészeti honlapot tervezünk, érdemes számba venni, milyen jelentős változások történtek az elmúlt egy-két évtizedben az információközvetítésben, amelyek témánk szempontjából – képzőművészeti alkotások megjelenítése a világhálón – lényegesnek mondhatók. Mi az a néhány dolog, ami gyökeresen megváltoztatta a közgyűjteményekben tárolt dokumentumok használatát (sőt, a dokumentumhasználatot magát)?

Adattárolás, kommunikáció

Először is: újfajta *információhordozók* terjedtek el, ennek következtében megváltozott az adatrögzítés, az adattárolás módja. Leegyszerűsítve a dolgot – papír és festék, könyvtár és múzeum helyett –, egyre nagyobb szerephez jut a számítógép. Online adatbázisok jöttek létre és váltak széles körben elérhetővé, virtuális könyvtárak, galériák keletkeztek. Ezzel együtt fokozatosan áttevődik a hangsúly a nyomtatott vagy egyéb hagyományos módon rögzített és tárolt dokumentumokról a digitálisakra, legyenek azok szöveges, hangzó, vizuális anyagok vagy akár tárgyak. A digitalizáció a képzőművészet vonatkozásában új műfajok keletkezésével is jár.

Másodszor: az *információközvetítés módjai* is megváltoztak. Nehéz időrendbe vagy logikai sorrendbe sorolni ezeket a változásokat, mert rendkívül rövid idő alatt és szinte egy időben, egymásból alakultak ki. Címszavakban megfogalmazva: elektronikus levelezés, honlapok, online folyóiratok, blogok, közösségi hálózatok, mobiltelefon. Ezek közül ejtsünk szót az információkeresésről és a honlapok működéséről, főként gyakorlati szempontból.

Mi az a néhány dolog, ami gyökeresen megváltoztatta a közgyűjteményekben tárolt dokumentumok használatának módját, sőt a dokumentumhasználatot a legszélesebb értelemben? Ejtsünk szót az információkeresésről és a honlapok működéséről, főleg a gyakorlat szempontjából!

A keresőmotorok

„A keresés legalább annyira megváltoztatta az internet használatát, mint amekkorára befolyása volt (van) az internetnek az egész világra” (Kenczler Mihály)

Márpedig ez a hatás óriási, és mivel a digitális univerzum nagy sebességgel tárgul, nem kiszámítható, mi lesz a folyamat eredménye.

„Még legalább tíz évig érvényes lesz a Moore-törvény: a számítógépek teljesítménye másfél-kétévente megkétszereződik: 2022-ben tehát a harminckétszerese lesz a mainak. Ez a növekedés a hajtómotorja egyrészt a kezelendő adatok szaporodásának, másrészt a hálózati sávszélesség növekedésének. A mennyiségi növekedés pedig időnként minőségi ugrásokat eredményez, általában felfelé, néha pedig lefelé...” (Uo.).

Az internet létezése során már átélt néhány ilyen ugrást. Ezek közül az egyik legjelentősebb a *PageRank*, a Google bejegyzett védjegye. Ez olyan algoritmus, amely az egyes dokumentumokhoz számokat rendel aszerint, hogy hány link mu-

tat rájuk más oldalakról, figyelembe véve azt is, hogy azokra az oldalakra, amelyekről a linkek származnak, mennyi link mutat.

A PageRank rangsorolja az oldalakat a hiperlinkhálózatban elfoglalt helyük alapján. Ez a Google internetes keresőmotor legfontosabb eleme. Larry Page és Sergey Brin fejlesztették ki 1998-ban a Stanford Egyetemen. Voltak, vannak más keresőmotorok: az Ask, a DuckDuckGo, vagy a magyar fejlesztésű Polymeta. „Az AltaVista keresőből lett a Yahoo! keresőgépe, amelyet ma már a Microsoft Bing motorja hajt. A keresőpiacot ma az jellemzi, hogy a Google-ön kívüli összes szolgáltatásnak együttvéve kisebb a részesedése, mint a Google részesedésének fele” (Uo.).

A Google persze nem csak keresőmotor. Néhány nevezetes (és állandó fejlesztés alatt álló) projektjük: a Google Earth, Google Map, Google Street View (térképek, útvonaltervezés), Google Art Project, Knowledge Graph, Google Cultural Institute, Google Books stb. Ez utóbbi, a rekord sebességgel épülő virtuális világkönyvtár, hibái és nehézségei ellenére is különösen figyelemreméltó vállalkozás. Az alapítók készen állnak rá, hogy „rengeteg pénzt és technikai erőforrást áldozzanak a sok mérföldnyi könyv digitalizálására, melyek így csak a port fogják a világ könyvtárainak ritkán látogatott polcain” (Kenczler Mihály). Tervük megvalósítását jelentős egyetemi könyvtárakban kezdték: Michigan, Harvard, Oxford stb. A legújabb fejlemények: hét év pereskedés után megállapodtak a projektbe bevont kiadókkal. Viszont a szerzőkkel való megegyezés még várat magára.

A jövőt az ún. „tanuló alkalmazások” jelentik, ami már a szemantikus web, a felhasználóval való közvetlen kommunikáció felé mutat. „Az [ilyen] alkalmazások fejlesztésének csak az etika szabhat határt” – mondta Scott Rubin, a Google és a YouTube kommunikációs igazgatója budapesti előadásában.

A honlapok

Milyen a jó honlap? Mire érdemes figyelni egy cég, egy könyvtár, egy galéria, de akár egy személyes webes megjelenéskor? És a másik oldalról: mit tükröz kereséskor a találatok sorrendje?

Lényeges a releváns *tartalom*. Ha a válasz nálunk található meg azokra a kérdésekre, amik sokakat foglalkoztatnak, akkor valószínűleg sokan át is veszik tőlünk az adott tartalmat, és ez növeli az oldalunkra mutató linkek számát. De nem elég, ha van egy jó honlapunk, a folyamatos gondozására is energiát kell fordítanunk. Végig kell gondolnunk, milyen rétegeket kívánunk elérni és hogyan. Meg kell tanulnunk a kereső fejével gondolkodni, az ő szemével látni. Kell tehát egy jó *marketingstratégia*. Ennek része például a kapcsolatépítés. Ezzel direkt módon is befolyásolhatjuk, hogy minél több, más oldalon elhelyezett link mutasson a mi oldalunk jelentős tartalmaira. „Átlagosan két, az oldalunkra mutató linkre van szükség ahhoz, hogy ellensúlyozzunk egy onnan elvezetőt” – olvasható egy honlapfejlesztésről szóló cikkben.

A világháló dinamikus rendszerében percről percre változik minden: új vetélytársaink támadhatnak, új és újabb lehetőségek, igények merülnek föl, régi igények újrafogalmazódnak. Ezért fontos, hogy az általunk kínált tartalom legyen *lényegre*

törő. Ha el is akarunk (tudunk) merülni a részletekben, minden nagyobb egységhez legyenek rövid összefoglalók (leadek, kopfok), amik alapján a felhasználó el tudja dönteni, hogy érdemes-e tovább időznie az oldalon. Az összefoglalókban és a szöveg egészében szerepeljenek a felhasználók által gyakran keresett kifejezések. Ennek megfelelően a *kulcsszavazás* mindig legyen tekintettel az aktuális keresési trendekre. A választott kulcsszavaknak bizonyos gyakorisággal ismétlődniük kell. Szakemberek szerint ideális, ha átlagosan 4–7 százalékban tartalmazza az oldal szövege a legfontosabb kulcsszavakat. Nem célravezető viszont teleszórni az oldalt csalinak használt szavakkal, mert a változásokhoz a keresőmotorok is alkalmazkodni próbálnak.

Külön figyelmet kell fordítanunk az akadálymentesítésre: a képek tartalmi leírásával, a változtatható betűmérettel stb.

Közüntézmények: iskola, könyvtár, múzeum

Évek óta lehet hallani arról, hogy Amerikában az egyetemi könyvtárakból kihordják a könyveket külső raktárakba, vagy egyszerűen kidobják őket, és a helyükre számítógépek kerülnek. Az itthoni könyvtárak még nem ilyen bátrak, persze kevesebb is a pénz a digitalizálásra, gépvásárlásra, de nálunk is megfigyelhető (pl. az ELTE BTK olvasótermében), hogy a könyveket szinte alig használják a diákok, az asztaloknál csak néhányan olvasnak, viszont az a kevés – többnyire korszerűtlen – számítógép mindig foglalt. A tendencia tehát érvényesül, bár az iránya menet közben valószínűleg módosul. A mobilkészülékek térhódításával mind többen engedhetik meg maguknak, hogy valamilyen hordozható számítógépük legyen. Előbb-utóbb mindenkinek lesz egy kis „varázsdoboz”, amiben magánál tarthatja a saját (virtuális) könyvtárát.

A tengerentúli közkönyvtárak nagy része már kölcsönöz elektronikus tartalmat e-bookra konvertálva. Tehát szolgáltat *e-könyvet*. Az okostelefon megjelenése e téren is változást hozott – annak ellenére, hogy nem erre találták ki. A könyvtáraknak tehát nem szabad idegenkedniük az e-booktól. Ez is csak egy eszköz – habár másfajta – a tartalom hozzáférhetővé tételére. Használata rövidesen természetessé válik, ahogyan pár év leforgása alatt magától értetődővé vált a számítógépé is.

A technológiai változások az oktatást is forradalmasítják. Napjainkban rengeteg ingyenesen letölthető, megosztható dokumentum áll a diákok rendelkezésére a felkészüléshez. „Dívik” a számítógépes *távtanulás*. Az amerikai oktatási minisztérium felmérése szerint „*ma már a számítógépünk előtt ülve hatékonyabban tudunk tanulni, mint egy osztálytermi előadáson*”. Ráadásul „*a diákok jóval a tanárok előtt járnak a webkettes alkalmazásokban rejlő lehetőségek kihasználásában*” – állítja egy cikk a számítógépes tanulásról.

Természetes, hogy a könyvtárak, galériák is haladnak a korrallal, és bővítik állományukat virtuális anyaggal: *digitális adatbázisokat* tesznek elérhetővé és hoznak létre maguk is. A virtuális könyvtárak, múzeumok közös sajátossága, hogy távolról használhatóak. A felhasználó számára mindegy, hol vannak fizikailag a dokumentumok, a lényeg, hogy hozzáférjen a tartalomhoz, amikor szüksége van rá, ha lehet, azonnal. Számos külföldi és egyre több hazai példát is lehetne hozni az *online könyvtárhasználat* elterjedésére. Mándy Gábor beszámolója szerint: „1994

óta követi figyelemmel az amerikai közkönyvtárak internetes tevékenységét. [...] A könyvtárlátogatások és a nyomtatott dokumentumok használata helyett a trend az otthonról való könyvtár- és információhasználat lett.”

Értelemszerűen a könyvtárosi munkában is nagy változások következtek be. „A hagyományos tájékoztatási segédletek háttérbe szorultak – elsősorban az elektronikus információk egyre növekvő jelentősége [...] miatt. Emellett a pénzügyi korlátozások nyomán lehetetlenné vált a nyomtatott kézikönyvtár színvonalának fenntartása.” Nyilvánvaló lett, hogy az állományokat „jelentős mértékben korszerűsíteni és apasztani kell: a cél pedig egy kisebb, jobban használható és többségében elektronikus gyűjtemény létrehozása” – állapítja meg Murányi Lajos.

A közkönyvtárak szerepváltozása során megfigyelhető, hogy „az információs technológia egyre bővülő lehetőségeinek kihasználásával információs központokká válnak” (Antal Zsuzsanna). Míg a hagyományos könyvtár jellemzően az egyirányú ismeretközvetítés helyszíne volt, a könyvtár 2.0 – a web 2.0 mintájára – a passzívabb használókból aktív résztvevőket csinál. (A kifejezés kitalálója és elterjesztője Michael Casey angol könyvtáros. Blogja: *Service for the Next Generation Library*.) Mit jelent ez? Kezdetben volt a vezetékes telefon, de ma már a kommunikációban, az ismeretszerzésben és -továbbításban a könyvtáros, a muzeológus keze ügyében is ott van a mobiltelefon, a számítógép. Használja az sms-t, az e-mailt, a különböző levelezőlistákat, élvezi a honlapok, blogok előnyeit, hozzáfér online folyóiratokhoz, követésükhöz igénybe veheti az RSS-szolgáltatást, szabad enciklopédiákban kereshet, sőt maga is építheti őket (*Wikipédia*). Rendelkezésre áll a chat, az im-ek (instant messaging service) azonnali üzenetküldő szolgáltatása, készíthet és megoszthat hangfelvételeket (podcasting), fotót, videót, közösségi oldalakon tájékozódhat mások tevékenységéről és teheti nyilvánossá a sajátját...

A jó könyvtári blogon „a hozzászólás lehetőségén kívül más, aszinkron vagy szinkron kommunikációs módok is megjelennek, melyekkel könnyen kapcsolatba tud lépni az olvasó a könyvtárossal. A könyvtár rendezvényeinek, programjainak, tanfolyamainak reklámozására is megfelelő platform a webnapló, az olvasók így értesülhetnek arról, hogy mi történik a könyvtárban” – összegzi az előnyöket Bognár Noémi Erika.

Arról is hírt adhatnak a könyvtári blogok, hogy mi történik a nagyvilágban. Ahogy a várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár blogja például bemutatta az olvasónak a *Google Art Project*ről, virtuális sétára invitálva őt a világ nagy múzeumaiba, vagy a *Foursquare* szolgáltatást népszerűsítve felszólította: „*Csekkoljon be hozzánk!*” A következő klikkelés már akár a „*Vissza középkorba!*” lehet, ami internetes történelmi játék – vállalkozó szellemű gyerekeknek.

„*Írd le! Fotózd le! Töltsd fel! Oszd meg!*” Az együttműködésre serkentő múzeumi honlapok közül kiemelkedik a *StoryMap*, ami Szentendre közösségi történeteit, emlékeit gyűjti és publikálja. Az egyedülálló vállalkozás projektgazdái: Kende Tamás történész és a Ferenczy Múzeum munkatársai. A megváltozott körülmények, feladatok tehát újfajta kompetenciákat kívánnak a muzeológustól, könyvtárostól. Ezek részben technikai jellegűek: az újszerű eszközök használata és megismertetése másokkal, de szemléletbeliek is. Idetartozik „a tág látókör és hatalmas befogadókészség a technológiai, társadalmi trendek figyelésével egy időben. Az ebből leszűrni tanulságokat pedig villámgyorsan el kell sajátítania és alkalmaznia, integrálnia könyvtári környezetbe” – írja Takács Dániel, idézi Antal Zsuzsanna.

Mindenki könyvtáros

A könyvtárakban őrzött dokumentumok digitalizálásával kapcsolatban számos kérdés, szempont merül fel. Kinek a feladata? Milyen forrásból? Milyen formátumban? Hatékonyság vagy minőség? Konvertálhatóság? Állományvédelem? A megvalósulás cseppet sem zökkenőmentes útról, a felmerülő anyagi és szakmai nehézségekről jó áttekintést kaphatunk az OSZK és a MaNDA által szervezett szimpóziumon készült videofelvétel alapján (*Egy mandalat bánt engemet*) és Horváth Iván, az ELTE irodalomtörténész professzora ott elhangzott előadásából: *Könyvtár és könyvkiadás a világháló korában*. Az előadás figyelemkeltő kezdő és záró mondata – „Mindenki könyvtáros!” és „A könyvtár mindenképp főszereplővé válik!” – közötti látszólagos ellentmondás feloldása érdekében az alábbiakban felidézzük a szimpózium néhány gondolatát.

Napjainkban zajlik, sőt, már lezajlott „az asztali kiadványszerkesztés forradalma”. A következő korszak nem az *e-booké*, hanem az *f-booké* lesz (értsd: free-book), a GNU, a *copyleft*, a Lawrence Lessig neve által fémjelzett *Creative Commons* jegyében. A digitálisan sokszorosított dokumentumokkal kapcsolatos szerzői jogokat például a 2012-es digitális József Attila kritikai kiadás esetében az ELTE-n így fogalmazták meg: „Mindenkinek joga van arra, hogy ezt az összeállítást egészében vagy részben, bármely tetszőleges eszköz igénybevételével, akár papírra, akár más adathordozóra lemásolja, ott korlátozásmentesen tárolja, ingyenesen terjessze vagy pénzért árusítsa, feltéve, hogy ezt a címléírást, ezt a *copyright*-ot és ezt az engedélyező megjegyzést minden részleges vagy teljes másolati példányon jól olvasható módon feltünteti. Engedélyezetlen módosított változatokat nem szabad készíteni. Fordítások készítése nem számít módosításnak” (Szerzői jogi nyilatkozat).

Ennek a megengedő szemléletnek az elterjedése nagymértékben segítené a digitalizálás ügyét. Viszont nyilvánvaló, hogy szükség van olyan központi intézményekre, amelyek a megfelelő szaktudás és pénzforrások birtokában egységesen tudnák kezelni a felmerülő problémákat. Ilyen intézmények lehetnek a nemzeti könyvtárak, vagy például a 2011-ben megalakult Magyar Nemzeti Digitális Archívum, amelynek fő célja, hogy a teljes magyar kultúrkincs elérhető legyen egy központi felületen.

A közgyűjtemények másik nagy csoportjánál, a művészeti gyűjteményeknél nagyjából hasonló a helyzet, bár a művészeti tárgyak digitalizálása során a minőség talán még nagyobb szerepet játszik, mint a szöveges dokumentumok esetében. A felhasználók a „szövegéhségük” mellett a „képéhségüket” is digitálisan elégítik ki. Ez hosszú távon a múzeumok működésében is teljes átalakulást jelent majd. A digitális múzeum már most jól kiegészíti a valódit. Digitális eszközökkel több látogatót vonzanak a valóságos múzeumok, ahogy a könyvtárak is, ha jól használják ezeket az eszközöket.

A továbbfejlesztés útjai

„A legjobb tartalom is hiábavaló, ha a felhasználó zsákutcába téved a honlapon keresés közben, vagy elkedvetlenedik a rákényszerített bonyolult útvonalak

miatt.” Ez a megállapítás a *Képzőművészet Magyarországon* és a *Web Gallery of Art* létrehozójától származik. Néhány *jellegzetes hiba*, amit a honlapkészítők rendszeresen elkövetnek:

A zavaróan gazdag tartalom akár elriasztó is lehet. Azonos tartalom több szempont szerinti bemutatása nehezíti a keresett konkrét információ megtalálását. A „művészies” grafikai elrendezés és grafikus elemek elvonják a látogató figyelmét a tartalomról és nehezítik a navigációt. A „felfedezésre” ösztönző felületek olyan választásra készítik a felhasználót, amelynek következményeit nem ismeri, nem kedveznek a konkrét témák iránt érdeklődőknek, és gyakran nem tartalmazznak olyan eszközöket, amelyek a keresett tartalom gyors megtalálásához kellenének. A honlapkészítők a tartalmat sokszor a kívülállók számára nem érthető elrendezésben és szakzsargonnal mutatják be. Nem számítanak a laikusok által elkövetett, valószínűsíthető útvonal tévesztésekre, így nem is adnak támogatást korrigálására. Gyakori hiba, hogy a honlap megértése feltételezi a valóságos intézmény ismeretét. A reális múzeum virtuális leképezése (teremről teremre történő követése) nem engedi meg a szabad navigációt stb.

Az ilyen és hasonló buktatókat tehát érdemes elkerülni. De nézzük pozitív oldalról a dolgot! Mi szükséges az igazán jó művészeti honlap létrehozásához? Idő, pénz és sok munka. A legelső dolog a *pénzügyi keretek* megteremtése. Állami fenntartású könyvtár, civil szervezet esetében számításba jöhetnek a pályázatok, de lehetséges magánszponzorok bevonása is. Kell egy részletes terv vagy projekt-munka, amelynek fontos részét képezi a költségvetés kidolgozása és a résztvevők megnevezése, feladataik körülhatárolása. A létrehozás fázisai: koncepció kialakítása, megvalósítás, közzététel, fenntartás, a használhatóság vizsgálata.

A *koncepció kialakítása* során először is el kell dönteni, milyen legyen a honlap. Egyszerű képgyűjtemény, virtuális múzeum, szakmai adatbázis, esetleg mindezek egyszerre? Fontos a tartalom körülhatárolása, a méret (mélység) meghatározása, a minőségi követelmények rögzítése, a szolgáltatások és jogosultságok körének, az interaktivitás mértékének megszabása. Mérlegelni kell azt is, hogy kik lesznek a felhasználók. Csak hazaiak vagy külföldiek is? Szakemberek vagy a nagyközönység? Tanárok, diákok? Más sajátos réteg?

A *megvalósítás* első fázisa a gyűjtőmunka (képi forrásanyagok, adatok, szöveg gyűjtése és létrehozása). Ezután következik a rendszerterv elkészítése, ami mélyebb informatikai tudást igényel. (Statikus vagy dinamikus – html, php –, adatbázis-kezelő, szkriptek, biztonsági megoldások stb.) Ha ez megvan, kezdődhet a kivitelezés, a megfelelő szakemberekkel együttműködve: digitalizálás, szoftverkészítés, grafikus arculat kialakítása, fordítás stb.

A *közzététel, fenntartás* szempontjából fontos a megfelelő szerver kiválasztása, a kezelői munkafelület kialakítására. Mindezek után kerülhet sor az anyag feltöltésére. Közben gondot kell fordítani a biztonsági intézkedésekre, a „láthatóságra” (PageRanking), a forgalom mérhetőségére is.

A *használhatóság elemzésénél* a fő szempontok: a navigáció áttekinthetősége, a tartalom és a célközönység összhangja, a tartalom és grafikus felület összhangja.

A modell jellemzői összefoglalva: „*félprofesszionális adatbázis, virtuális múzeumi elemek, sok szöveg. A nagyközönséget célozza meg, kiemelve az oktatási szempontokat. Szabad hozzáférés, a nonprofit felhasználás engedélyezése. Képernyőre optimalizált, nagy képek. Kész szövegek átvétele. Idegen nyelvű változat.*”

Puritán grafikus arculat. Áttekinthető, egyszerű navigáció, frame (keret) szerkezet alkalmazása. Adatbáziselemek: betűrendes index, sokoldalú kereshetőség. Múzeumi elemek: tárlatvezetés, képeslapküldés, vendégkönyv, háttérzene. Oktatási elemek: ikerablakos elrendezés, kislexikon, bibliográfia, linkgyűjtemény. E-marketing eszközök használata a látogatottság növelésére. A robotok munkájának elősegítése, illetve korlátozása. A forgalom mérése és elemzése.”

Mindezt még ki lehet egészíteni néhány szemponttal, amelyek az utóbbi évek webhasználatára során kerültek előtérbe. Általában törekedni kell a saját, személyes jellegű arculat megteremtésére a világhálón is. Ezért fontos a jelenlét a népszerű közösségi oldalakon, a kapcsolatépítés, linkcsere. Jó lenne minél több művészt bevonni a fiatalabb generációból, és megteremteni a képanyag folyamatos bővítésének lehetőségét a bejelentkezett felhasználók számára segítség nélkül, „kívülről” is. Elengedhetetlen a friss információk folyamatos áramlása. A Virtuális Szentendrei Tárlat fejlesztésére vonatkoztatva például a lokális és globális művészeti hírek megjelenítése, valamint az állandó véleménycsere lehetőségének megteremtése (blog, fórum, üzenőfal működtetésével). Közönségszolgálató ötletnek tűnik a saját gyűjtemény kialakításának lehetősége a regisztrált felhasználók számára. Cél lehet még a dokumentumtár kiépítése: cikk-, könyv-, kép-, film- és hangzó adatbázis létrehozása. Alapkövetelmény a kétnyelvűség, vagyis az angol verzió elkészítése.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek

- Egy nap Szentendrén. Szentendrei Könyvklub, 2007.
Haulisch Lenke: A szentendrei festészet kialakulása, története és stílusa 1945-ig. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.
Lessig, Lawrence: Free Culture. New York, The Penguin Press, 2004.
Vise, David A., Malseed, Mark: A Google sztori. Budapest, K.u.K. Kiadó, [s. d.]

Folyóirat- és újságcikkek

- Antal Zsuzsanna: A szociális hálózat és a könyvtári rendszerek. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2012. 7. sz. 23. p.
Bognár Noémi Erika: A közkönyvtári blogok népszerűsége és sikere Magyarországon. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2012. 1. sz. 13. p.
Bucski Péter, Torontáli Zoltán: Érdemjegye: webkettes. Technológiával segített tanulás. = Figyelő, 2012. 34. sz. 30. p.
Kenczler Mihály: A keresés jövője. = IT Business, 2012. június 26., 12. p.
Ketten az informatikusok szuperligájából. Beszélgetés Marx Dániellel és Varró Dániellel. = Természet Világa. 2004. 2. sz. 76-78. p.
Mándy Gábor: Az internet és a könyvtári kutatások egy amerikai longitudinális vizsgálat sorozat tükrében. = Könyvtári Figyelő, 2012. 3. sz. 594. p.
Monok István: Időkapszula, vagy szolgáltató üzem. A könyvtárak ereje és gyengeségei. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2009. 6. sz. 8. p.
Murányi Lajos: Változások a tájékoztatásban. Esettanulmány a tájékoztatási segédkönyvtár gyarapításáról. = Könyvtári Figyelő, 2012. 3. sz. 618. p.
Timár G.: Itt a honlap – hol a honlap? = Piac & Profit, 2012. 8. sz. 34. p.

Honlapok, blogok

Casey, Michael: „Service for the Next Generation Library: A Library 2.0 Perspective by Michael Casey” és „Michael e Casey”. www.librarycrunch.com, www.michaelecasey.com
Hann Ferenc: A szentendrei művészetről, röviden. Virtuális Szentendrei Tárlat, www.artendre.hu
Képzőművészet Magyarországon. www.hun-art.hu
A várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár blogja. http://krudylib.freeblog.hu/archives/2011/03/10/Google_Art_Project_-_menjen_mzeumba_virtulisan/
WAT Blog.com. <http://www.watblog.com/2010/07/28/yahoo-japans-googly-to-microsoft-alliances-with-google/>
Web Gallery of Art. www.wga.hu

Egyéb internetes források

Egy mandalat bánt engemet. A magyar írott kulturális örökség digitalizálásának időszerű kérdései című konferencia, OSZK, 2012. április 17. A felvétel megtekinthető: http://videotorium.hu/hu/recordings/details/4267,Mandalat_1_5.
Éjjeli őrző. Online folyóirat. <http://www.sztaki.hu/providers/nightwatch/index.html>
Farkas Péter: Gólem. <http://www.interment.de/golem/>
iNapló. <http://www.inaplo.hu/>
Kren Emil: Képalapú szolgáltatások a világhálón. Előadásvázlat. Elérhető: <http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/digkonf200411/dok/kren-emil.ppt>
A Legal Code. Elérhető: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/hu/>
Schönnér Ágnes: A Talmud, mint hipertext. iNapló, 2003. november 24.
StoryMap Szentendre. <http://www.storymap.hu>
Szerzői jogi nyilatkozat. <http://textus.elte.hu/ja/szerzoijogi.html>
Your home in the Internet future. Az előadás elhangzott az ELTE Bölcsészettudományi Karán, 2012. október 10-én. Online elérhető: <http://www.elte.hu/hir?id=NW-3755>

Gaján Éva

„Sajnálattal közöljük...”

Avagy holtbiztos tippek a kudarchoz álláskereső során

Ma van az új kolléga első napja. Hosszú hónapok fáradságos munkája után végül nagy megkönnyebbüléssel írhatom, hogy végre találtunk valakit az üresen álló státusra. Ha módomban állna, füstjeleket is kibocsátanék a könyvtár tetejéről, de azt nemigen venné jó néven az egyetemi tűzoltóság. *Első nap az óvodában?* Talán nem mindenki emlékszik az első napjára új munkahelyén, de a várakozás izgalma, a bizonytalanság, hogy vajon jól döntöttem-e, amikor elfogadtam ezt az állást, esetleg rémlik. Ellentétben a hozzám hasonló korú, avagy gazdagabb könyvtári múlttal rendelkező kollégákkal (ahogy az életkormegjelölést diszkréten kezelik erre-felé), végzős könyvtár szakos hallgatóim három-öt évre tervezik az első állásban eltöltött éveik számát. Ha egyáltalán sikerül elhelyezkednem, teszik hozzá keserűen, kivétel nélkül. Ez az írás, bár amerikai tapasztalatokra épül, abból a célból készült, hogy útmutatóként szolgáljon a pályázás labirintusában, és ötleteket adjon a biztos kudarc elkerüléséhez. Annyiféle módon áthatjuk alá saját szakmai tekintélyünket elképesztően rövid idő alatt, íme egy csokor negatív és pozitív élmény. A szövegben szereplő személyek és események a képzelet szüleményei, és bármiféle hasonlóság valós helyzethez a véletlen egybeesés szüleménye (saját szakmai hitelem lerombolását kerülendő, ezt nem hagyhatom ki).

Az álláskiírás

Az álláskeresősnél a legelső probléma ott kezdődik, hogy: *Milyen állásról beszélünk?* Sajnos, nem nagyon vannak üres státusok. Bár az amerikai könyvtárosok szervezete, az ALA évekkal ezelőtt azt jósolta, hogy nagy számban fognak könyvtárosok nyugdíjba vonulni és tenger sok állás fog felszabadulni, ez a gazdasági helyzet nehézségei miatt mind ez idáig nem következett be. Ha egy állás megüresedik, akkor elkezdődik a helycserés támadás, a székfoglaló, ami angolul nem ilyen agresszív, sőt inkább kultúra-közelibben hangzik: *musical chairs*, vagyis zenélő székek. A lényeg ugyanaz, eggyel kevesebb hely van, mint résztvevő (*csak eggyel?* – kérdezhetné bárki, joggal), és a szerencésebbek új álláshoz jutnak. Ez lehet komoly szakmai előrehaladás vagy oldalirányú tánclépés, vagyis a jelenlegi pozícióhoz hasonló szintű állás, ami jobb munkakörülményekkel, kedvezőbb vagy rugalmas munkaidővel jár, esetleg más típusú könyvtárban vagy a lakóhelyhez közelebb található. Mindez azt jelenti, hogy bármilyen időpontban rengetegen követik figyelemmel az üresedéseket egy lehetséges új állás reményében.

Hogy mikor és hogyan szerez az ember tudomást egy újonnan megnyíló lehetőségről, az máris előnyös vagy hátrányos helyzetbe hozhatja a pályázót. Természe-

tesen nem arra az esetre célok, amikor eleve az igazgató unokaöccsének felesége számára írják ki a pozíciót, aki már félállásban amúgy is ott dolgozik, rendelkezik az összes szükséges előírt követelménnyel, és ráadásul emberileg és szakmailag is teljesen kóser. Ilyen ugye nem szokott előfordulni? Elvileg a közalkalmazotti pályázatokat kötelező meghirdetni, és a legtöbb amerikai könyvtárosi állás ebbe a kategóriába sorolható. Az már más kérdés, hogy hol és mikor olvassuk a kiírást. Mire a nagyobb álláskereső rendszerekbe vagy a szakmai folyóiratokba eljut a hirdetés, rendszerint már késő, az állást betöltötték. Hiába állítjuk be az automata keresőt a napi értesítésre, ha a pályázati felhívás nincs ott kellő időben. Akkor honnan értesülhetnek a leendő pályázók az újonnan megnyíló lehetőségekről? Akárhonnan és mindenhonnan: például a levelezőlisták és hírlevelek rövid közleményeiből gyakran ki lehet következtetni, ha valaki nyugdíjba készül. A levelezőlistákon sokszor hamarabb feltűnik maga az álláshirdetés a maga egészében, teljesen szabályosan. Elvégre mindenkinek érdeke, hogy minél szélesebb körben legyen ismeretes a megüresedés, és minél nagyobb merítésből válogathasson a munkaadó. Konferenciák baráti beszélgetésein is elhangzik néha a diszkrét célzás egy-egy a közeljövőben esedékes kiírásra. Egyik-másik kolléga akár az előadása vagy poszterbemutatója során is utalhat arra, hogy nyugdíjba készül. Magán e-mailekben is sok álláslehetőségről esik szó. Nem ritka, hogy akik együtt jártak könyvtár szakra, körbekérdezősködnek évekkal a végzés után egykori csoporttársaik között, hogy tudnának-e valakinek a figyelmébe ajánlani a náluk lévő állást. Ez persze nem garancia semmire. Sőt, előfordulnak érdeklődő vagy állást reklámozó bejegyzések a közösségi oldalakon is. Ez utóbbiak egy picit veszélyesebbek, főleg ha nem akarjuk jelenlegi munkaadónk orrára kötni, hogy elpályáztunk onnan. Erre még később visszatérünk.

Aztán ott van még a volt iskolatárs, a szomszéd néni, anyukám egykori óvodása meg a srác a futóklubból. Sosem lehet tudni, mi fán terem az információ. Potenciális forrásnak tekintendő bárki, aki információval szolgálhat új állásokról. Ehhez viszont értünk, ugye? Az információval kapcsolatban a legnehezebb az, hogy időben jusson el a megfelelő helyre. Itt mindjárt bejátszanak a legfrissebb szakszavak, mint a felfedezhetőség (*discoverability*) stb. Pedig csak józan észről van szó: ha állást keresünk, minél többen tudnak róla, annál nagyobbra nőnek az esélyeink, hogy idejekorán értesülünk egy állásról. Amikor meghirdetik, már készen állunk, és az elsők között pályázhatunk. A végeredmény szempontjából teljesen mindegy, honnan érkezik a segítség. Ha viszont feltett szándékunk, hogy egy bizonyos könyvtárban kívánjuk pályánkat tovább folytatni, akkor érdemes akár nagyobb erőket bevetni: folyamatosan figyelni a könyvtári eseményeket, feliratkozni a hírlevelükre, sőt, akár ismeretséget szerezni. Nagyobb helyeken a honlapon is követhetők az állás-kiírások vagy automata rendszer továbbítja azokat. Minden bizonnyal találhatunk ismeretségi körünkben valakit, aki ott dolgozik, vagy ismer valakit, aki ott dolgozik. Az ilyesmire kiválóan megfelelnek a szakmai típusú közösségi oldalak, mint a *LinkedIn*. S amikor végre kiírták a hön óhajtott állást, azonnal lépni kell! Ez azt jelenti, hogy ekkorra már mindennek glédában kell állnia a pályázáshoz: önéletrajzunk naprakész, és pillanatok alatt az adott állás-kiíráshoz igazítható; motivációs vagy kísérőlevelünk az állást kínáló könyvtárral kapcsolatban végzett kutatásaink szellemében pedig kiemeli odavágó szakmai képességeinket. Mindkettő hangsúlyozza a megfelelési pontokat az állás-kiírás és saját végzettségünk és gyakorlatunk között. Végezetül, akár szóbeli referenciára, akár írásos ajánlólevelekre van szük-

ség, már rég felkértük a három-négy ajánlót, akik készenlétben állnak, hogy megírják a leveleket vagy hozzájáruljanak, hogy nevük ajánlóként szerepeljen.

A pályázati csomag

A hiányosan benyújtott pályázati csomag a legbiztosabb módja annak, hogy pályázatunk a szemétkosárban végezze. Ha önéletrajzot, motivációs levelet és három ajánlólevelet kértek, akkor meg fogják számolni. Nincs meg mind az öt dokumentum? Kuka! Máris egyvel kevesebbet kell olvasni. Amikor háromszáz pályázó anyagán kell átrágnia magát a bizottságnak két hét alatt, mindent megtesz az ember, hogy minél kevesebb pályázóval kelljen foglalkoznia. Hogy sokszor odavaló emberek is kiesnek ezen a rostán? Ezért született az ötlet, hogy felhívjuk a figyelmet ezekre a sokszor magától értetődő apróságokra is. További tuti tippek arccal a szemétkosár felé: nem felelünk meg a kiírásnak, nincs meg a megfelelő szakmai végzettségünk vagy gyakorlatunk, rövidebb a szakmában eltöltött időnk, mint amit kérnek, hiányzik a pályázató által előírt nyelvtudás, illetve nem tudjuk a fentieket dokumentálni. Ne áltassuk magunkat, a két szép szemünkért nem fognak eltekinteni az alaposan átgondolt és egy bizottság által megszavazott pályázati feltételektől. Ha öt év szakmai gyakorlatot kérnek, akkor szóba sem fognak állni a frissdiplomással. Ha még egy diplomához ragaszkodnak, például a bibliográfiai vagy tájékoztatói állások esetében, akkor ne is fecséröljük az időt a sima könyvtár szakos diplománkkal. Ha egy adott számítógépes alkalmazás, könyvtári rendszer vagy adatbázis alapos ismerete a feltétel, az nem elég, ha egyszer már láttunk egy bemutatót valami konferencián. Ha eddig nem tettük, írjuk össze szakmai kompetenciáinkat, készítsünk listát arról, miben vagyunk jártasak, milyen tapasztalatokat szereztünk, vagyis kezdjük el dokumentálni mindent, amit valaha csináltunk a szakmában. Ki tudja, mikor lesz rá szükség.

Az elérhetőségünk legyen pontos és professzionális. Olyan telefonszámot adjunk meg, amit vagy mindig felveszünk, vagy rendelkezik üzenetrögzítővel. Más kérdés, hogy valóban fel akarjuk-e venni a mobilt egy számunkra nem kedvező helyzetben, ha leendő munkaadónk hív. Ezért sokan inkább az e-mailt részesítik előnyben kapcsolattartásra állás ügyben. Az e-mail elegáns, időt ad a gondolkodásra válaszadás előtt, lehetőséget nyújt bizonyos elemek hangsúlyozására, megerősítésére, amelyek a pályázatunkban szerepelnek, és nem utolsósorban, mindannyian tudjuk, hogy a szó elszáll. E-mail címünk azonban legyen könyvtárosi mivoltunkhoz és leendő állásunkhoz illő. Az olyan címek, mint *magyaranyu@gmail.com* vagy az *enyemalegnagyobb@hotmail.com* minden bizonnyal mosolyt és rosszalást fognak kiváltani. Ez legalább annyira alááshatja tekintélyünket, mint a Facebook vagy egyéb közösségi oldalakon rólunk, akár mások által, közzétett kompromittáló fényképek, vicces megjegyzések és hasonló negatív adatok, amelyekre könnyen rátalálhat bárki. Információs szakemberekkel van dolgunk, tételizzük fel, hogy rá fognak keresni a komoly jelöltre, amilyen módon csak lehet.

Egy másik holtbiztos út a kudarchoz a pontatlanul fogalmazott, helyesírási vagy központozási hibáktól hemzsegő szöveg (ebben az esetben már kettő is többes számnak és hemzsegőnek minősül). Kisebb hiátusok az önéletrajzban (pl. gyermekszülés, munkanélküliség) megmagyarázhatók a kísérőlevélben, mielőtt bárki

is rákérdez. Sok igen kreatív módját láttam annak is, hogyan lehet nem teljesen a szakmába való tapasztalatot úgy beállítani, hogy annak értékéről és transzferabilitásáról nem marad kétség a legelvetemültebb személyzetisben sem. A bibliográfiai ismeretek oktatását igénylő álláshoz a tanári diploma és az oktatásban eltöltött évek kifejezetten jól jönnek. A szakmai tájékoztatói, referenz vagy állományfejlesztési pozíciók esetében az adott szakterületen szerzett ismeretek és szakmai háttér ugyancsak jelentős előnyt nyújthatnak. Szinte bármilyen ügyfélszolgálati munkakörben szerzett gyakorlat lefordítható könyvtári viszonyokra. De egy gyermekkönyvtárosi állás esetében saját csemeténk óvodájában és iskolájában végzett társadalmi munkánk is jól beillik a pályázatba.

Mindez persze nem azt jelenti, hogy kétségbe kellene esni és önként a szemétkosárba dobni a pályázatot, ha nem felelünk meg mind a huszonhét kitételnek. A pályázati feltételek gyakran inkább az *Önök kérték* kívánságlistájához hasonlítanak, a kiírás politikailag korrekt és a maximumra törekszik. Mint ilyen, minden bizonnyal tartalmaz olyan elemeket is, amiktől messze állunk szakmailag. *Köztünk szólva, nem emlékszem olyan állásleírásra, aminek egy ember is megfelelt volna.* A kiírások általában a legideálisabb jelöltet rajzolják meg. Ilyen nem is létezik: huszonéves, friss tudással rendelkező kolléga, akinek szakmai gyakorlata minimum tízéves, kis túlzással. A legviccesebbnek azt a pályázati kiírást találtam, ahol a feltételek között egy olyan szoftver telepítésében és kezelésében szerzett ötéves gyakorlatot kértek, ami még csak három éve volt forgalomban. Megfordult a fejemben, hogy talán ezzel is szűrni kívánták a résztvevőket. Vajon arra voltak kíváncsiak, hogy áll hozzá a problémához a jelölt?

Ha megfelelünk az elvárások nagy részének, akkor a következő kérdés: hogyan tudnánk kiemelkedni a sok egyformán jó pályázó közül. Egy izléseken kiállított, az odaillő szakmai gyakorlatot tárgyilagosan (vagyis nem hengegve, de nem is túl szerényen) lajstromozó önéletrajz vizuálisan kellemes látványt nyújt és könnyen olvasható, illetve nyomtatható. Ez utóbbit érdemes feltételezni, mielőtt valami különleges betűtípust választanánk. A betűnagyság ne emlékeztesse a leendő könyvtáros kollégát arra, hogy megint szemorvoshoz kéne mennie, és az oldal ne legyen túlszűfolt. Szerencsés, ha a megfelelő végzettség és előző munkahelyeken szerzett tapasztalatok elsősre kiugranak az oldalon, akár képernyőn olvassa az ember, akár nyomtatásban. Ha túl részletes az önéletrajz, könnyen elsikkad a lényeg. Sem a szükséztűség, sem a bőbeszédűség nem érény. Az igazat megvallva, a nagy gyakorlattal rendelkező kolléga előtt görcsös igyekezetnek tűnhet a pályakezdő többoldalas önéletrajza.

Nehéz kívülről megmondani, hogy egy adott helyzetben mi a nyerő. A könyvtár-informatikai állások esetében a hangsúlyozott technológiai beállítottság például szépen illusztrálható egy linkkel online portfólióhoz, ha rendelkezünk ilyennel. A publikációs lista egyetemi könyvtári állásoknál elengedhetetlen, a kísérőlevélben esetleg ki lehet emelni néhány kiemelkedő közleményt vagy konferencia-előadást, de akár csatolhatunk írásmintát is egy tanulmány formájában. A leendő ifjúsági könyvtárosok joggal odabiggyeszthetik Twitter- és Facebook-profiljuk címét, amennyiben azok nem fogják kiváltani a leendő kollégák rosszallását tartalmuk miatt. Ki ne emlékezne az illatosított, rózsaszínű levélpapíron benyújtott önéletrajzra a *Doktor Szösi* című filmben? Tökéletesen hozzáillett a pályázóhoz az adott összefüggésben.

Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a különféle pályázatok kiírói különféle munkafolyamatokat rendszeresítettek a pályázatok érkeztetésekor. Ezekről a nagyközönségnek alig van tudomása, hacsak nem kapott már valaki számítógép által generált, formanyomtatványhoz hasonló válaszlevelet akár a pályázat beérkezésének tényéről, akár az elutasításról. Milyen személytelen személyzetis – gondolhatnánk, pedig csak egy automatizált rendszerrel van dolgunk. Sok helyen első lépésként különféle szűrőket állítottak fel, különösen, ha rendszeresen nagy számú jelentkezővel van dolguk. Nagyobb cégek és angol nyelvű pályázatok esetén ez lehet egy szóelőfordulást ellenőrző algoritmus, de akár egy előolvasó emberi lény a személyzeti osztályról, akinek feladata, hogy megfelelő kritériumok megléte és hiánya szerint osztályozza a beérkező irathalmazt. A szókereső program kulcsszavai között lehetnek bizonyos szakmai képességek, szoftveralkalmazások és adatbázisok. A stratégiailag jól elhelyezett tulajdonnevek és a könyvtárosi gyakorlatunkat illusztráló rokon értelmű szavak mindjárt a csomag tetejére juttatják pályázatunkat az előfordulás gyakoriságának nagy százaléka miatt.

Azonnali kizáró ok lehet a kísérőlevél vagy szakmai ajánlók hiánya, a nem megfelelő címzés és megszólítás vagy háromnál több gépelési hiba. Ezek alapján amúgy egészen kiváló pályázatok is a kukában végezték már. Az amerikaiak sokat adnak a pontosságra, és messzemenő következtetéseket vonhatnak le apró hibákból. Így ha a könyvtár neve rosszul szerepel (kisbetű–nagybetű, másik előljáró, névelő hiánya), az igazgató neve előtt nincs feltüntetve a dr. a megszólításban pedig kijár neki, illetve a pályázó elvétette a legsúlyosabb helyesírási hibák egyikét (ami az angolban például *its* az *it's* helyett, vagy *your* a *you're* helyett, amelyeket a helyesírás-ellenőrző nem javít), máris rossz pontot kapott a pályázó. Ha ugyanis nem vette a fáradságot, hogy alaposan átnézze, amit bead, ha nem jutott az eszébe, hogy valakivel átnézesse, vagy nincs olyan, akivel átnézethetné, akkor könnyen beskatulyázzák mint lusta és antiszociális munkaerőt, akivel senki nem akar együtt dolgozni.

Amennyiben a pályázat ezeken az akadályokon átjutott, és a megfelelő könyvtáros kolléga asztalán landolt, akkor sincs még ok az elbizakodásra. Általában egy-nél több, de gyakran három–öt személy is átnézi a kiírásnak megfelelő, hibátlanul összeállított pályázatokat. Három–öt ember: ez lehet bárki a könyvtárban, a könyvtárosoktól kezdve a felügyelő bizottsági tagokon át addig a könyvtári munkatársig, akivel a jelölt dolgozni fog. Talán ez jelentheti a legnagyobb akadályt a legtöbb pályázó számára: a csomagnak konszenzust kell teremtenie egy ismeretlen összetételű csoport tagjai között. A közkönyvtárakban az igazgatósági testület tagjai is olvasják a pályázatokat, és nem ritka, hogy a polgármester vagy a helyi jogtanácsos mondja ki a boldogító igent. Az egyetemi könyvtárakban a könyvtárosokból álló bizottság a leggyakoribb, de előfordul könyvtárasszisztens vagy gazdaságis is a tagok között. Ahány ember, annyi különböző érdek és vélemény – belegondolni is borzasztó, hogy milyen nehéz egy mindenkinek tetsző pályázati anyagot összeállítani.

Ha átmertünk az összes szűrőn, és megjön a meghívó a szóbeli interjúra, joggal érezzük, fél lábbal már bent vagyunk. De ilyenkor érdemes inkább azon töprengeni, hogy vajon hány további pályázót hívtak be, és újult erővel belelendülni a kutatásba az adott könyvtár és állás vonatkozásában. Ez azért is fontos, mert a pályázat beadása és a meghívó között hetek, sőt hónapok is eltelhetnek. A személyes interjút gyakran megelőzheti egy telefonos beszélgetés is. Ennek nagy divatját az

USA méreteivel lehet magyarázni: mivel a nagyobb egyetemek állásaira pályázók személyes interjúja többnapos, és ennek költségeit az egyetem állja (értsd repülő-út, szálloda, étkezések), ezért sok munkaadó választja a telefonos, illetve újabban a videokonferencia- vagy Skype-interjú költségkímélő megoldását. A közvetítő-cégek és fejtámaszok is szívesen alkalmazzák ezt a megoldást. Mondanom sem kell, milyen nehéz az első ilyen alkalom minden jelölt számára! Vizuális visszajelzés hiányában az ember nem tudja, hogyan reagáltak mondandójára, és máris ott a következő kérdés, esetleg egy másik kérdezőtől. Sok esetben többtagú bizottság ül a vonal másik végén, és nehéz követni, ki kérdez. Némi gyakorlatot igényel, hogy teljesen komolyan vegyük a helyzetet, és igazán beleéljük magunkat az állásinterjú megkövetelte szerepbe a személyes jelenlét nélkül. Egy bevált trükk arra, hogy a legjobbat hozzuk ki a telefonos interjúból: ki kell öltözni, mintha rendes, személyes beszélgetésről lenne szó. A ruha teszi a könyvtárost, látatlanban is!

Az interjú napján

Végre előttünk a lehetőség, hogy bizonyítsunk! Amikor felvirrad a várva várt nap, a jól felkészült jelölt fogja tudni kezelni idegességét. Egy icipici izgalom nem árt, hiszen sok múlik a nagy napon, és az enyhe stressz figyelmünket a feladatra összpontosítja. Azonban a verejtékes homlok, kezünk tördelése, ideges topogás a lábunkkal, babrálás a tollal vagy hajtinccsel, rontja az összképet, mivel nem feltétlenül összeszedettségre utal. *Expressis verbis* kijelenteni, hogy milyen idegesek vagyunk, szintén nem vet jó fényt az emberekkel foglalkozó állásra pályázó jelölttől. Ha elvégeztük a házi feladatunkat, ahogy az amerikaiak mondják, vagyis rendszeren felkészültünk a könyvtárra, szakmai gyakorlatunkra és az állással kapcsolatos elképzeléseinkre vonatkozó kérdések megválaszolására, akkor az elbeszélgetés lényegében egy informális szakmai beszélgetéssé válhat, és könnyen nyert ügyünk lehet!

Státustól függően az interjú szinte bármilyen hosszú lehet. Könyvtárosi állás esetében az USA-ban az időtartam minimum néhány óra, de a nagyobb egyetemeken betöltendő állások esetében akár két teljes napra is kiterjedhet. Két óra is rengetegnek tűnik, nemhogy két nap! Teljes egészében természetesen nem lehet felkészülni minden eshetőségre. Nem valószínű, hogy minden kérdésre tudja majd az ember a megfelelő választ. De nem is ezt fogják górcső alá venni az interjú utáni értékelések során. Sokkal többet számít az, hogyan reagál a jelölt bizonyos helyzetekben, milyen típusú válaszokat ad bizonyos kérdésekre. Vagyis nem feltétlenül a konkrét tartalomról van szó, hanem inkább arról, hogy mennyire illik bele a pályázó az adott szakmai környezetbe. A csendes, szelíd, magáról semmit nem mondó jelölt minden bizonnyal nem fogja elnyerni a munka után is együtt bulizós kollektíva bizalmát. A felülfogalmazó, önmagát szégyentelenül reklámozó interjúalany legalább egy bizottsági tagban kétségeket fog ébreszteni. Nem célszerű viccelődni sem, hiszen olykor egy jó vicc könnyen lehet sértő valamely etnikai vagy vallási közösség tagjaira nézve. Szigorúan tilos csúnya szavakat használni, illetve előző főnökeinket és kollégáinkat leszólni. Bármilyen bunkó is volt az a kolléga, bármennyi fájdalmat okozott az a főnök, nem az állásinterjú a helye a verbális elégtételnek. Pikírt megjegyzéseink, szarkasztikus stílusunk ritkán fog javunkra szolgálni ezen megmérettetés alkalmával.

A megjelenés, az első benyomás rengeteget számít! A kutatások és a szájhagyomány egybehangzóan azt sugallja, hogy az emberek többsége az első néhány másodpercben eldönti, hogyan érez a pályázó iránt. Az előre egyeztetett időponthoz képest jelentős késéssel érkező pályázó óriási hátrányba hozza magát, bármilyen jó kifogást hoz fel. Érdemes tíz perccel előbb érkezni, ami persze lehet akár egy óra is, ha biztosra akarunk menni. De nem célszerű tíz percnél hamarabb ott toporogni az ajtó előtt sem, mintegy idegességünk jeleként. Ezt könnyen önbizalomhiánynak érzékelheti egyik-másik bizottsági tag. Ha valaki nagyon izgulós, esetleg meg lehet tenni ugyanazt az utat előző nap az interjú időpontjában, hasonló forgalmi és egyéb feltételek közt, hogy pontosan lemérjük az időt. De semmiképp se menjünk be a könyvtárba: biztos lesz egy valaki, aki másnap emlékezni fog ránk, és a szimatoló leendő kolléga valahogy sehol sem túl kedvelt jelenség.

Az interjú napján viselt öltözet sokat vitatott kérdés. Azon túl, hogy tiszta, rendezés és visszafogottan ízléses legyen, más nem jut az eszembe jó tanácsként. Lejárt az ideje a mélyen dekoltált vagy áttetsző csipkés blúzocskáknak fiatalabb nőnemű pályázók esetében. Még ha a bizottság férfi tagjainak agyában ez pozitívumként fog regisztrálódni (az USA-ban nem fog), a női szakasz rosszallását minden bizonnyal ki fogjuk váltani utcalányhoz illő öltözetünkkel. Véleményem szerint a férfi szakaszét is, senki nem akar problémát a munkahelyen (lásd amit írtam a Facebook-képekről korábban). Hölgyeknek szoknya vagy nadrágkosztüm? Magas- vagy lapos sarkú cipő? Leengedett haj vagy lófarok? Szemüveg vagy kontaktlencse? Retikül, laptoptáska vagy hátizsák? Fogalmam sincs. Mindenesetre valami olyasmi, ami egyéniségünket tükrözi. Ha máskor sem veszünk fel túsarkú cipőt, akkor nem ajánlatos ilyen izgalmas helyzetekben próbálkozni az egyensúlyozással, az interjú egyébként is kötélbánchoz hasonlít. Ha nem használunk sminket általában, akkor az interjú napján holtbiztosan el fog mázgálódni, és ferdén rúzoszott szájunk és mosómedve-szemünk inkább szánalmat kelt, mint jó benyomást. Ha egyébként is hordunk ékszert, akkor néhány apró, ízléses darab nem vonja el a figyelmet. A hivalkodó és méregdrága kiegészítők, vagy a csörgő-lógó, nagyon fénylő nyakláncok és fülbevalók kerülendők, csakúgy, mint a túl sok illatszert, dezodor, arcszesz, kölni vagy menő parfüm. Esetleg kicsi és zárt helyen fog zajlani az interjú, és sose tudni, ki mire allergiás.

Férfiak számára kötelező-e az öltöny–nyakkendő, vagy elmegy a fekete farmer vasalt inggel? Nyáron hosszú vagy rövid ujjú ing? Diplomata-táska vagy övtáska? Olasz bőrcipő vagy makkos cipő? Újfént, bármi, ami a személyiségüknek megfelel, de nem annyira kényelmetlen, hogy összezavarna a nap folyamán. Ha nyakkendőt kötünk, akkor kössük meg tisztességesen a végig begombolt ingnyak fölött, és tartsuk is úgy végig. Cipőnk legyen tiszta és fényesre suvikszolt, ahogy annak idején a Magyar Néphadsereg megkövetelte! A nadrágtól elütő színű zakót és a fehér sportzoknit lehetőleg mellőzzük, és a leüléskor kivillanó szexi bokacsontot is inkább hagyjuk más alkalomra! Általános megjelenésünk keltsen ápoltság, ehhez tartozik a frissen borotvált arc és a rendezett hajviselet. A gyászoló körmök és az orrból-fülből kilógó szőröcsimbók sokat rontanak az összképen. Üde leheletünket biztosíthatja egy-két szem mentacukor vagy rágógumi, amitől természetesen diszkréten megszabadulunk az interjú előtt. Ami a test egyéb dekorációját illeti, még a tetováláshoz és férfiékszerekhez szokott amerikaiak is az általános interjúhoz azok takarását, illetve mellőzését javasolják.

Itt kell szólnunk a technológia csapdájáról is. Mobiltelefonunkat mindenképp kapcsoljuk ki, teljesen. Nem csak lenémítani vagy ilyesmi, kikapcsolni! Hahó, fiúk-lányok, senki sem hal bele, ha öt percig néma a Twitter csatornánk. A munkahelyhez vagy álláskereséshez kötődő híreinket egyébként is érdemes alaposan cenzúrázni. Murphy törvénye szerint előbb-utóbb minden biztonnal visszaüt a negatív bejegyzés! Egyszóval kerülendő bármi, ami nem professzionális magatartásra utal, öltözködésben, viselkedésben és beszédmódban.

Az interjú során

Legnagyobb meglepetésünkre, sok esetben a pályázó fantasztikusan jól mutat papíron, de sajnos, igen gyatrán szerepel a személyes találkozó alkalmával. Ezer és egy módja van annak, hogyan lehet alaposan lerombolni a beadott pályázat alapján rólunk előzetesen kialakult kedvező képet. Kevés jelölttel találkoztam, aki egyenlő partnernek mutatkozott a kérdezz-felelek során. Ideális esetben – tanácsolják az amerikai álláskereső honlapok – az interjúalany lényegesen befolyásolni tudja a beszélgetés menetét, valamiképpen a neki megfelelő témákra terelve a beszélgetést. Ehhez azonban alaposan fel kell készülnünk, mind a pályázandó állás és könyvtár, mind pedig saját önéletrajzunk vonatkozásában. Abból induljunk ki, hogy legjobb esetben már a beadott pályázati anyagból láthatta a munkaadó, hogy potenciálisan odavaló kollégával van dolga. Ezért hívtak be az elbeszélgetésre, ezért adtak lehetőséget, hogy személyesen is meggyőzzük őket, hogy mi vagyunk a megfelelő alany. Hát akkor hajrá, mindent bele, de legalább próbálkozzunk!

Érdemes azon is elgondolkodni, hogy a bizottság ugyanazokat a kérdéseket teszi fel minden jelöltnek, hiszen csak így biztosítható az egyforma bánásmód, így lehet igazán jól összehasonlítani a jelölteket. Az összes interjú után pedig egy-egy összkép marad minden pályázóról, immár sokkal szélesebb összefüggésben. A sokszor nehéznek tűnő kérdések a másokkal történő összehasonlítás során nyerne mélyebb értelmet a bizottság számára. A magatartástudományból kölcsönzött kérdéssor különféle változatai, amelyeket az amerikai könyvtárak használnak, tartogatnak néhány meglepetést első alkalommal. Az interneten viszont számos variációja található, akár választípusokkal és magyarázatokkal is, ezek igen tanulságosak. Ide tartoznak a szakmai erényekre és hibákra vonatkozó kérdések, amelyek közül a pozitívumok sorolása tapasztalataim szerint eddig még senkinek nem esett nehezére. Ízlésesen tenni mindezt, az már nehezebb. A fogyatékosokra vonatkozóan azt szokták kérdezni, milyen területeken kíván a jelölt fejlődni. Hiányosságaink töredelmes bevallása helyett ezt is át lehet fordítani egy szolid öndicséretbe. Előfordult már, hogy a jelölt maximalizmusát hozta példának, hogy nem képes megelégedni az elért eredménnyel, mindig többet akar. Hogy hangzik ez negatívumként?

Kedvencem a három legfontosabb eredményre vonatkozó kérdés, ami úgy hangzik: mi az a három legfontosabb dolog az életében, amire különösen büszke? E kérdés hátterében ott rejlik a *büszke* szó gyakori használata az amerikai köznyelvben: talán nem annyira naiv és megmosolyogtató, mint ahogy magyarul hangzik. Az amerikaiak büszkén viselik büszkeségüket például az autójuk lökhárítóján. Egész iparág alakult ki a lökhárítómatricák gyártására. Az elnökválasztás

idején az emberek így hirdetik politikai hovatartozásukat a kék Obama–Biden matricával, de vannak vallási és egyéb jelzések is. A szívárványos autó tulajdonosa minden bizonnyal az azonos neműek házasságára szavaz, a 26.2 pedig maratonfutóra utal. Ebben a sorban kicsit mulatságos a felirat, miszerint az autó tulajdonosa büszke mamája a helyi általános iskola kiváló ötödikes tanulójának. Ebben az összefüggésben kell értékelni a fenti interjúkérdést. Mit mondjak? Sok kellemes meglepetés ért már a *vívmányok* (ez is jó szó, ugye?) felsorolásakor, de sokszor minden akaraterőmre szükség volt, hogy ne visítsak fel. A kérdést sokan nehéznek találják, mintha soha semmit nem tettek volna még le az asztalra az életben. Azért három dologra kérdezzük, hogy a válaszba beleférjen a szakmai és személyes elem is. Aki három személyes elemet hoz fel példának, az nem feltétlen minősül alacsonyabb rendű válaszdónak, de kérdés, hogy ezek közt a csinos barátnő, a lefutott maraton vagy a most született kisbaba mellett van-e olyan, ami a jelentkező szakmai értékrendjét tükrözi. Valódi szakmai sikerekről is szoktunk hallani. Ezek taglalásánál az is figyelemreméltó, hogy a pályázó milyen nagyságrendűnek tünteti fel magát a jelenséget, és hogyan állítja be saját szerepét az eredmények elérésében. A sikeres jelöltek esetében általában valami olyan szakmához kapcsolódó dologról hallunk, ami nélkülük nem történt volna meg vagy amiben jelentős szerepük volt.

Hogy lehet még egy kiváló írásbeli pályázatot az elbeszélgetésen alaposan elszűrni? Azon kívül, hogy késve érkezünk, ügyetlenkedünk nem odaillő öltözetünkben és megszólal a mobiltelefonunk, próbálkozhatunk még azzal, hogy idegesen vihorászunk, belevágunk a bizottság tagjainak szavába vagy helyesbítjük tévedéseiket! Nem vicc, mind megtörtént. Egy kis izgalom, néhány verejtékcsepp és diszkrét tényértördelés esetleg még belefér, de ha egyik bizottsági tag rákérdez, akkor már biztosan több mint zavaró a helyzet. Akár alkoholizmusra vagy nikotinmegvonási tünetekre is asszociálhat a munkaadó, amire nyilván nem kérdezhet rá, de esélyeinket máris súlyosan rontotta az ártatlan izgalom. A sikeresnek tűnő interjú után sem szabad elengedni fülünket-farkunkat. Értelemszerűen a kétnapos interjú során egy percre sem, legyen az autótúr egyik helyszínről a másikra, közös étkezés a leendő kollégákkal vagy séta a könyvtárban a polcok között. Ne felejtjük, minden percben árgus szemek figyelik minden mozdulatunkat! Ez már valamelyest átvezet a következő témához, vagyis hogyan építsük be a hallottakat a továbbiakban. Egy kétnapos program során erre nyilván több a lehetőség, de a legjobb interjúalanyok az egyórás beszélgetés során is reagáltak a korábban elhangzottakra, mintegy bizonyítva azt, hogy felkészültek a beszélgetésre, odafigyeltek a kérdésekre-válaszokra, és alkalmasak a párbeszédre.

Alaposan készüljünk fel arra is, amikor udvariasan átengedik nekünk a kérdés jogát. Ha nincs kérdésünk, az teljes érdektelenséget vagy mindentudó fenségérzést tükröz. Ki akar olyan emberrel dolgozni, akit semmi nem érdekel, vagy aki azt hiszi, hogy mindent tud? Viszont minden olyan kérdés, amire az állásíráásban vagy honlapon megtalálható a válasz, ékesen bizonyítja felkészületlenségünket. Aztán ott vannak az ostoba és szigorúan tilos kérdések: bármi, ami arra utal, hogy igazából minket csak a pénz érdekel, az állást ugródeszkának tekintjük vagy egyéb hátsó szándékaink vannak. A fizetési besorolást nem itt kell felemlgetni, és nem ez az alku helye sem. A szabadságolásokról az és ebédidő hosszúságáról szóló pitiáner kérdések akár fel is bosszanthatják leendő munkaadónkat, de mindenképp nagy szegénységi bizonyítványt állítanak ki értékrendünket illetően. Még ma

is emlegetjük azt az egyébként kiváló jelentkezőt egyik állásunkra, aki az öltözködési szabályokról kezdett kérdezősködni. A témával még nem is lett volna baj, annak rendje-módja szerint válaszoltunk, hogy *business casual*, vagyis nem kell nagyon kiöltözni, csak nézzen ránk. Mire a pályázó megjegyezte (és ez már azután volt, hogy az összes kérdésünket remekül megválaszolta), hogy ő minden délben a fitneszterembe megy, és nincs ideje átöltözni, és legszívesebben fitneszöltözékben jár dolgozni. Nem az én könyvtáramban, aranypofa – gondoltam magamban. Az interjú során természetesen szemünk sem rebbent, viszont utána, a bizottságunk legkevésbé sportos tagja magánkívül volt, és amit mondott, nem idézem, azt nem tűri el a 3K szerkesztője, még az én kedvemért sem. Fitnesz öngyógyítása, ahogy a bizottság elkeresztelte, nyilván borzasztóan meglepődött, hogy nem ő kapta az állást. Valószínűleg a mai napig sem tudja, miért. Remélem, elégszer ment azóta a fitneszterembe, hogy a szerotoninszintje kiegyensúlyozta ezt a súlyos csalódást.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy ne merjünk kérdezni vagy beszélgetni. Veszélytelen kérdéseket tehetünk fel a pozícióhoz vagy a napi munkához kapcsolódóan: hogyan telik egy tipikus nap? Szabad kérdezősködni a pozíció betöltésének jelenlegi helyzetéről is, természetesen ízléses feltételes módban. Mikorra tervezik a döntést és a jelentkezők értesítését? Erre a kérdésre egy-egy bizottsági tag könnyen elszólhatja magát, amiből következtethetünk arra is, hogy hány embert hívtak be és hogy állnak a dolgok. Az egyik könyvtárasszisztensi állás betöltésekor meglepődve, de szívesen vettük azt a kérést, hogy a jelölt meg akarta tekinteni a könyvtárat. A könyvtári séta során feltett értelmes kérdéseivel még az ingadozó bizottsági tagokat is megnyerte, és erre az önnönmaga javasolta program kínált lehetőséget. Az sem baj, ha rákérdez az ember, hogy miért üresedett meg az állás, illetve, hogy új-e, esetleg történt-e módosítás a korábbiakhoz képest.

A köszönő levél és az ajánlók

Az interjú utáni napon érdemes pár percet arra szánni, hogy egy rövid levélben megköszönjük a bizottság tagjainak fáradozásait. Ez lehet egy e-mail vagy az amerikaiak esetében a direkt erre az alkalomra gyártott köszönő kártya vagy ízléses képeslap, kézzel írva. Ez apró, udvarias gesztus csupán, de mindenkinek jól esik, ha értékelik a befektetett időt és fáradságot. A levél alkalmat ad arra, hogy a pályázó megerősítsen vagy kiemeljen egy-két dolgot az interjú alapján, illetve hozzátegyen valamit, ami esetleg később jutott eszébe. A félórás időbefektetés, amibe egy köszönőlevél megírása kerül, gyakran megtérül, mivel megteremti a további kapcsolattartás esélyét. Nem ritka, hogy az adott állást befagyasztyják, és akkor épp nem tudnak senkit sem felvenni, de a későbbiekben, akár egy éve múlva, szívesen visszahívják a korábbi pályázót, ha még aktuális számára. A követéses telefonhívásokat és e-maileket a pályázat közvetlen benyújtása után viszont sok helyen zaklatásnak veszik. Nekem ne telefonáljon senki, hogy megkaptam-e a pályázatát, csak megtöri a programomat és elvon a munkától! Ne küldje el külön e-mailben a pályázati csomagot még egyszer, ha a hivatalos út az egyetemi személyzeti osztály online rendszerén keresztül vezet! Viszont ott adjon be mindent, és ne várja, hogy én fogom kiegészíteni abból, amit nekem küldött. Még akkor sem, ha a jelenlegi főnökével együtt jártam könyvtárszakra. A köszönőlevél nem ebbe a kategóriába tar-

tozik. Egy telefonhívás sem okoz bajt, főleg, ha eltelt az az idő, amit az elbeszélgetéskor mondtak a döntés meghozására. De feleslegesen nem célszerű zargatni a leendő munkatársakat.

A sikeres szóbeli interjú egyik biztos jele, ha ajánlóinkkal kapcsolatba lép a bizottság. Korábban az volt a bevett gyakorlat, hogy az interjú előtt keresték meg az ajánlókat, manapság már csak abban az esetben teszik, ha komolyan számításba jön a pályázó. Mindenkinek drága az ideje. Ha eddig két-három jelöltet hívtak be interjúra, ez a szám manapság már inkább a hat-nyolc körül mozog. Az ajánlóknak az USA-ban azért van nagy szerepük, mert egyrészt ők azok, akik személyesen és közvetlenül ismerik a pályázót és kezeskednek érte. Másrészt pedig nem mindegy, milyen jellegű ajánlással pályázik valaki. Az ajánlókat leggyakrabban telefonon hívják fel a bizottság tagjai, és egy előre összeállított kérdéssorra kell válaszolniuk. Máshol írásos ajánlólevelet kérnek. Megoszlanak a vélemények arról, hogy az ajánlók közt szerepeljen-e a jelenlegi főnök. A mostani bizottságunkban például nem volt egyetértés erről. Az egyik érv szerint senki nem akarja a jelenlegi kollégák tudomására juttatni, hogy nem érzi jól magát jelenlegi helyén, a főnök előtt pedig végképp titokban kell tartani az esetleges megtorlásoktól (kimaradás a fizetés-emelésből, munkakörülmények nehezítése stb.) való félelmünkben.

Az egyetemi könyvtárakban viszont épp ellenkező a helyzet. A legtöbb helyen megértik, hogy pár év után az ember szakmailag tovább akar lépni, és ezt támogatják. Egy korábbi főnököm véleménye szerint az is óriási nyereség, ha valaki négyöt év alatt a legjavát adta jelenlegi munkakörében. Ez az okos vezető úgy gondolta, hogy ha annak idején valóban a legjobb pályázónak adott lehetőséget, akkor elképzelhető, hogy ez a munkatárs időközben kinötte az akkori munkakört. Sok vezető kifejezetten megtiszteltetésnek tekinti, ha az ember beavatja bizalmába, hogy állást keres. Nyilván nem szükséges minden egyes kísérletről hosszasan regélni, de ha egy mód van rá, érdemes olyan kapcsolatot fenntartani jelenlegi főnökünkkel, hogy egy ajánlólevél kérése ne érje derült égből villámcsapásként. Egyesek odáig mennek el a főnök-beosztott viszony értékelésében az egyetemi könyvtárakban, hogy kifejezetten negatívumnak tekintik, ha a mostani főnök nem szerepel az ajánlók között!

Kik lehetnek még ajánlóink? Erősen megoszlanak a vélemények ebben a kérdésben is. Értelemszerűen nem azt a főnököt vagy kollégát fogjuk választani, aki jól leszól bennünket. Nem érdemes olyat sem felkérni, aki sok embernek az ajánlója; vele már biztosan beszélt a bizottság tagja más pályázatok ügyében, mi a garancia, hogy nem valami sablonos szöveget fog mondani? Nem jó választás a sokat utazó, nehezen elérhető ajánló sem, még ha jól is hangzik a neve. A neves ajánló felkérése egyébként sokszor visszaüthet. A jól mutató név elsőre ugyan tiszteletet kelt és jó pontot szerezhethet, de ha tulajdonosa nem vagy alig emlékszik ránk (megtörtént), és kurta-furcsa válaszokat ad, mert egyéb fontos dolga van (szintén megtörtént), jobban jártunk volna egy kevésbé hangzatos névvel. Az a jó ajánló, akivel valóban együtt dolgoztunk (és nem feltétlen csak főnök-beosztott viszonyban kell gondolkodnunk), aki tanúsítani tudja azt, hogy alkalmasak vagyunk a betöltendő állásra, és aki lelkesen fogja bizonygatni, hogy öröm velünk dolgozni. A kérdező kétségkívül értékelni fogja a rövid történeteket, az apró nüanszokat a velünk való személyes kapcsolat alapján. Ilyennel csak az szolgálhat, akivel osztoztunk közös élményekben munkánk során. Értelemszerűen nem tekinthető szakmai ajánlónak

családtag és rokon, de korábbi oktatóink és mentoraink igen, főleg, ha valamilyen projektben vagy kutatásban együtt dolgoztunk velük.

Összegzés

Ötletadó írásom végére érve nem vagyok benne biztos, hogy mindenkit meg tudtam győzni, miért fontos Magyarországon azt tudni, hogy Amerikában hogyan megy az álláspályázás. Az amerikai bevándorlási szabályok miatt ugyanis valóban elenyésző azoknak a magyaroknak a száma, akik amerikai könyvtárakban dolgoznak. A magyar könyvtárosi diplomát nem jegyzi az ALA, és a többi, és a többi. Úgy érzem magam, mintha álláspályázó lennék, nincs visszajelzés, hogy vajon talált-e a kedves olvasó hasonlóságot. Van-e valami hasznos vagy érdekes információ a fenti szövegben, aminek a későbbiekben esetleg hasznát veheti?

Kétségtelen, hogy a *mit ne tegyünk* lista szinte végeleáthatatlan, míg a *mit tegyünk* nagyon is az adott helyzet függvénye. De az talán nyilvánvaló, hogy felkészülhetünk egy hamarosan meghirdetendő állásra, és előre is sokat tehetünk a sikeres pályázás érdekében. Átdolgozott önéletrajzunkat bátran mutassuk meg olyan barátainknak, ismerőseinknek vagy kollégáinknak, akik véleményében megbízunk! Biztosan lesz egy-két jó ötletük, akár tartalmi vonatkozásban, akár csak egy-egy szempont hangsúlyozásában. Esetleg felhívhatják figyelmünket valami olyasmire, amit ők szívük szerint kihagynának, vagy eszükbe juthat valami rólunk, ami nekünk egyáltalán nem nyilvánvaló, de álláskereséshez fontos lehet, akár szakmailag, akár emberileg.

Az egyik újabban népszerű kezdeményezés az önéletrajz-gyorssegély. Könyvtáros konferenciákon, könyvtárszakos nyílt napokon vagy szakmai előadás után néhány könyvtáros összeáll, illetve asztalokhoz ül, és amolyan villámrandi módjára fogadják az érdekelteket, egyszerre egyet. Pillanatok alatt áttekintik a jelentkezők önéletrajzát, azonnal a lényegre térnek, és ötleteket adnak az önéletrajz felturbózására. Az avatott szem többet lát, az elfogulatlan bíráló bátrabban mer javasolni, és mivel semmi nem forog kockán állás-ügyben, az álláspályázók is szívesebben elegyednek párbeszédbe. A rövid idő ellenére igen elégedetten távoznak a jelöltek.

Egy másik, könnyen megvalósítható ötlet: kezdeményezzünk beszélgetést közvetlen környezetünkben olyanokkal, akik hasonló cipőben járnak! Akár a név nélküli fórumbejegyzésekből is tanulhatunk. Más kárán tanul az okos, de csak akkor, ha tud róluk! Olvassunk időben korábbi bejegyzéseket, akár évekre visszamenően is, különleges élményben lesz részünk, és sokat tanulhatunk belőlük.

A magam részéről csak reménykedni tudok, hogy eme gondolatébresztőnek szánt szöveg talán egyvalakinek egyszer hasznos lesz. Akkor már megérte!

Hajnal Ward Judit

Információs társadalom – Digitális Közösségi Terek

Az információs társadalom szervez(őd)ése iránti – kezdetben külső, aztán később belső – igény a 2000-es évekre fordulván jelentkezett egyre hatványozottabb mértékben. Manapság lényegi, megkerülhetetlen kérdés az információs társadalom kiterjesztése és a mindenki számára egyenlő hozzáférés feltételeinek biztosítása, ugyanakkor a divatos terminológiával **Digitális Közösségi Terek** gyűjtőnéven összefoglalt területek működőképes megoldásai, hosszú távú fenntartásuk és minél szélesebb elérhetőségük kevés esetben megoldottak. Az **E-COOP-projekt** éppen ezekre a szegmensekre koncentrált kitűzött céljaival, hogy a vidéki közösségek számára elérhető, megvalósítható, működő gyakorlatokat tárjon fel, és terjesszen el, olyanokat, amelyek segítik a Digitális Közösségi Terek továbbfejlesztését, a digitális írástudás általánossá tételét és a vonzó innovatív szolgáltatáskínálat kialakítását. A fejlettebb területeken a lakosság, a civil szervezetek, valamint a vállalkozások egyaránt igénylik a digitális szolgáltatások körének bővülését, a Digitális Közösségi Terek konstruktív létrejöttét, amelyek a XXI. század mikro- és makroközösségei számára megteremtik azt a bárholonnan elérhető fórumot, amely egyrészt revitalizálhatja az adott közösséget, másrészt pedig teljes szélességű értelemben vett kapcsolódási pontokkal szolgál: az információhoz, a tudáshoz és egymáshoz.

A 2013. május 21–22-i olaszországi, célzottan Terni városába és az Umbria tartományba szervezett tanulmányút hasznosítható tapasztalatokkal, működőképes gyakorlatokkal, megvalósított és eredményességük okán adaptálásra váró konkrét példákkal a válaszok szintjén rendszerezte a témában rejlő és a témában szükség-szerűen körbejárható kérdéseket. A meglátogatott intézmények (s az ott folytatott munkák) különböző, a központi téma jelentős szegmenseire irányuló kezdeményezésekkel bizonyították, hogy az információs társadalom strukturált összetettsége olyan kiaknázható bonyolultsággal bír, amely magasabb rendű dimenzióba helyezi a Digitális Közösségi Terek szerepét az információáramlás, információfelhasználás, együttműködés, tanulás és a virtuális szociális szerveződés szintjein.

- A **Terni Köz(ös)ségi Multimédia Könyvtár** (*Biblioteca Comunale Terni*) fejlesztései arra irányulnak, hogy a modern információs és kommunikációs technológiák bevezetése hozzáadott értéként jelenjen meg a bibliográfiai eljárások területén, így a kultúra kiterjesztett közvetítési lehetőségei mind hatékonyabban szolgálják a helyi közösség javát.
- A **CAOS** (*Centro Arti Opificio Siri*) multifunkciós objektuma valójában egy olyan kulturális és innovációs központ, ahol a közszféra és az üzleti magán-szektor partnerkapcsolatra léphet egymással, s az innovatív környezet támogatásával együttműködésük nyomán kreatív eredmények születhessenek. A három fő területet (tanulás, kultúra, partnerség) lefedő szellemi (fel)építmény lehetőséget biztosít az oktatási területek, valamint a (többnyire kortárs) kulturális irányultságú projektek mindkét oldali továbbfejlesztésére.

- A **Digital Umbria And Ideario** digitális akcióprogramja az intézményi és közigazgatási innováció elősegítésére, a tömegeforrások optimális felhasználására, valamint a környezet tervszerű fejlesztésére koncentrált.
- A **HACKLAB Terni** nyílt (és éppen ezért nyilvános hozzáférésű) laboratóriuma pedig a legújabb információs és kommunikációs technológiák felhasználásával konkrét projektekhez gyűjti össze az innovatív, organikus (emberek) és digitális tudást a közös, eredményes megvalósításhoz.

Az elmélet tapasztalatai

A Digitális Közösségi Terek szervezése, szerveződése mára túlmutat azon a spontaneitáson alapuló megvalósuláson, amely nem feltételez megszabott szabály-, irány- és intézményrendszert. A digitális információáramlás formálta közösségek ugyanis elektronikus demokráciákként léteznek, ahol a civil jogok rögzítése közben elengedhetetlen tudatosítani az e-kormányzat, e-politika, e-szabályozás fogalmait is. A Digitális Közösségi Terek „beengedésének” – hogy létrejöttük egyáltalán lehetséges legyen – kiindulópontja és egyben alapfeltétele az attitűdbeli szemléletváltás, amely még a 2010-es években is roppant nehéz feladat. Hiányával nem történhet meg a nyitás az információs társadalom kiépülése felé.

A Terniben látott (kulturális) szolgáltató és tudományos intézmények célként megfogalmazott „régión tudás összehangolása és megosztása” útiránya természetesen nem járható végig a szükséges infrastruktúra és támogató környezet (környezet mint fizikai objektumok; környezet mint szellemi értékkegység) kiépítése nélkül; az erőforrások megnyitása azonban csak a kiindulópontja mindazon lehetőségeknek, ahol a különböző hálózatok (szellemi, technológiai) egymás között interakciókba léphetnek.

A **Terni Közösségi/Közszégi Multimédia Könyvtárban** (és átvitt értelemben a **CAOS Kulturális Központban** is) a fő „szolgáltatási” cél az információ-tömegben való eligazodás elősegítése, a releváns és kurrens információkhoz történő hozzájutás támogatása. Az információk minőségi elkülönítésének fő feltétele a tudás- és ismeretanyag, ezért helyezik az oktatási feladatokat a prioritási lista elejére. Ezen felül cél az is, hogy az oktatási tevékenységeket egy európai kooperáció keretében egymáshoz igazítsák, amelyhez nagyszabású hálózatfejlesztésre van szükség.

Az online platformokon történő információáramlás megszünteti a fizikai elszigetelődést, lehetővé teszi a kooperációt helytől, nemtől, kortól, származástól függetlenül, amelyhez olyan digitális „eszközök” állnak rendelkezésre, mint a mindenki számára elérhető virtuális felületeken futó ötletek, felvetések, megoldási javaslatok; interaktív, akár prompt visszacsatolást biztosító hozzászólások; a különböző (köz)véleményfelmérés-kutatás széles spektrumú módszerei; nyílt prezentációk; letöltések. A digitális közösségépítés – amely már nem toborzást jelent, hanem sokkal inkább óriási mértékű gondozást – mind szélesebb platformhálózaton valósítható meg: *Facebook*, *Twitter*, a különböző *blogok*, *flickrR*, *Picassa*, *LinkedIn*, valamint olyan tematikus oldalakon, mint Olaszországban például az *ideascale.com*, az *eventbrite.com* vagy éppen kimondottan Terni és környéke esetében az *umbriadigitale.it*.

Terni információs társadalma – a kézzelfogható közösségi terek

1. A (mostani) **Biblioteca Comunale Terni – Multimedia Library (BCT)**

2004 januárjában nyílt meg a nyilvánosság előtt (korábbi helyükről költöztek a csodálatosan felújított épületbe), amely egy brit modell alapján lett kialakítva. A funkcionálisan három épületszintre bontott elrendeződés elősegíti a különböző szolgáltatások és tevékenységek hatékonyságát:

1. szint: nagylégtérű, kívülről is elérhető teremhelyiség, amely oktatásra, előadásra, kiállításokra, vetítésekre egyaránt alkalmas; restaurált, régi könyvtárterem muzeális gyűjteménnyel; tanulásra szolgáló ülőhelyek rendszere.
2. szint: szeparált tanulótermek; elkülönített, audiovizuális (CD, DVD, DVD-ROM, hangoskönyv) médiatár; kisebb, technikailag teljesen felszerelt modern konferenciaterem; újságolvasó terem; kávézó-büfé csodálatos panorámát biztosító nyitott terasszal.
3. szint: korosztályokra bontott könyvtári részlegek: 0–6 évesek; 6–14 évesek és 14–20 évesek részére; oktatási tevékenységet biztosító termek; zavartalan, önálló tanulást lehetővé tevő termek.

A **BCT** mára a város egyik legvonzóbb találkozóhelyévé vált, ahol a legújabb multimédiás lehetőségek felhasználásával szervezik meg a tradicionális kulturális események és rendezvények programjait. A *BCT-projekt* hangsúlyai döntően a felhasználókra, a szervezett programokra és a szolgáltatásokra helyeződnek, amelyek a legmodernebb innovatív irányelvekkel szolgálnak útmutatásul a személyre lebontott foglalkozások, a beszerzési politikák, az új technológiák használata, az oktatási programok és a pénzügyi források hatékony elosztásának területein. A nyilvános könyvtári beidegződések helyett az intézmény fő célkitűzése az információk, a digitális kultúra és a tudás összegyűjtése és terjesztése a helyi közösség számára a multimédiás anyagok, vagy akár az elő-iskolai szolgáltatások felhasználásával. Az új információs és kommunikációs technológiák (például a teljes mértékben számítógépre helyezett eljárások) berobbanásukkal idővel a hagyományos könyvtári szolgáltatások egészét átalakítják, egyaránt biztosítják a helyi és távoli erőforrásokhoz való hozzáférést. A jövőbe pillantva a célok között szerepel továbbá az élethosszig tartó tanulás elősegítése, a távoktatás területére való betörés e-learning tevékenységek és virtuális osztályok/osztálytermek megvalósulásával.

2. A **CAOS multikulturális kreatív hub** épületegyüttese (egykori vegyipari gyár) egy frissen felújított komplexum (két színházteremmel, különféle, időszaki kiállításokra és rendezvényekre alkalmas csarnokokkal, termekkel), amely összességében úgynevezett *kreatív inkubátorházként* ad otthont a modern (előadó)művészeti ágak témájában szervezett belföldi és nemzetközi kiállításoknak, programoknak, fesztiváloknak. A komplexumhoz tartozik továbbá a *Museum of Modern and Contemporary Art A. De Felice* intézménye, a *Régészeti Múzeum*, a *Secci Színház*, egy könyvtár és egy videóterem, valamint egy kávézó-könyvesbolt. A 6000 négyzetméteres összterület tulajdonképpen a kultúra, a kísérleti munka és az innováció elkötelezett háromszögét jelenti. A **CAOS** úgy kötődik a megőrzendő hagyományokhoz, hogy

közben – kapcsolódó projektjeivel – minden vonalon kulturális katalizátora és hajtóereje kíván lenni a további fejlesztési irányoknak. Nyílt hozzáférésű, kulturális központként definiálja magát, ahol a kreatív, fejlesztő javaslatoknak minden szinten biztosított a szabad részvétel lehetősége.

3. A **Digital Umbria** programja tulajdonképpen olyan „ötletbörzének” is tekinthető, amely nagymértékben járul hozzá Umbria tartomány digitális továbbfejlesztéséhez. A tervezet célja a 2014–2020-as időszakra, hogy a digitális tevékenységeket és fejlesztéseket eljuttassa azokhoz az intézményrendszerekhez, amelyek döntő befolyással bírnak a tartomány fejlődésében. Az umbriai régió mostanra jutott el a digitális paradigmaváltás küszöbére, megkezdődött azon tudás-hálózatok kiépülése, amelyek értékeket, kapcsolatot adnak az embereknek, hogy hatékonyabban tegyék lehetővé számukra a szükséges információk elérését, megtalálását, mint a bevett „hálózati technológiák”. Ezek a változások a digitális infrastruktúra terén biztosítják a beruházások megtérülésének maximalizálását. Az **Ideario** pedig azon Umbria tartomány számára hasznos tervezési ötletek nyilvános konzultációja, amelyek a „digitális növekedés” témakörében beleillenek a 2014-2020-as programozási időszakba.
4. A **HACKLAB Terni** nyílt laboratóriuma közösségi térként kimondottan alkalmas arra, hogy az élet különböző területeiről érkezett emberek találkozzanak, és megosszák egymással tudásukat, tapasztalataikat, tanulhassanak a másiktól, illetve felfedezzék az elektronika, a tudomány és a művészetek kapcsolódási pontjait. Az *Association for Social Promotion* szervezete immár 2012 szeptembere óta működik; céljaik között a különféle technológiák kreatív használatának terjesztése, valamint a nyílt forráskódú hardverek és szoftverek fogalmainak közzététele szerepelnek. A **HACKLAB Terni** mára a robotika, a projekciós térképezés, a CNC szerszámgépek és az energiaszektor számos projektjében valósított meg fejlesztéseket, de a műszaki területek mellett például a *Progetto Mandela* nevű kulturális szervezet színházi produkcióinak megvalósításához is hozzájárult, részt vett különféle nyilvános eseményeken, projektbeszélgetéseken, workshopokon, Terniben és Rómában egyaránt. Több korosztály számára szervez tanfolyamokat, továbbá gyerekek részére szóló műhelygyakorlatokat a tanulási alapkészségek és -képességek fejlődésének elősegítésére.

Következ(tet)és – ami működhet itthon is

A tények vezetnek el a következtetéshez, és egyben a szükségesség indoklásához. Győr lakossága gyakorlatilag megegyezik Terni hivatalos lélekszámával, az itthoni vonzáskörzet pedig ugyancsak jelentős potenciális felhasználótömeget jelent. Győr rendelkezik egy nagy egyetemmel, amelyhez egy modern, multifunkcionális, technikai-informatikai felszereltséggel kitűnően ellátott könyvtár is kapcsolódik, valamint egy közepes méretűnek mondható főiskolai kar, továbbá olyan műszaki és humán tudásközpontok, amelyek a Terniben látott, széles értelemben tekintett közösségi terek kiindulópontjaiként képesek funkcionálni, még hozzá akár három szinten is:

- katalizátorként,
- fejlesztő–kezelő–lebonyolító–résztvevő partnerként,
- felhasználóként.

A hazai trendek és attitűdök – még ha időben és volumenükben kissé csúszva és megnyírbálva is jelentkeznek – döntő százalékban követik az európai felbukknást, rögzülést és – ami talán a legfontosabb – az eredményességet. A **Digitális Közösségi Terek** kérdéskörének kihívásait mára jóval meghaladják az irántuk fellépő igények, valamint mérhető szolgáltatási lehetőségeik – a könyvtárak (összkulturális intézmények) mint fizikai objektumok felé történő offline érdeklődés tendenciózus csökkenése az információs társadalom dimenzióbeli szélesedésével hatványozott online szükségletek formájában kompenzálja a felhasználók kulturális tevékenységek iránti igényét.

Nyitni kell! Meg kell jelenni az informatikai platformok széles, egyre inkább minden részterületet lefedő skáláján, különben a felhasználók száma a transzformált érdeklődés helyett valóban meredek csökkenésnek indul. Hiszen az internet adta szolgáltatási lehetőségek mára nem egy téren képesek kiváltani, felváltani a mostani könyvtári funkciókat. Ahogyan Terniben tapasztaltuk, a hagyományos és megőrzendő értékek több lábra helyezése a XXI. századi információs-technológiai lehetőségekkel szinte bizonyosan nálunk is működőképes programokként futhatnak a jövőben:

- a különböző kulturális területek egy témán belüli összekapcsolása (pl. kiállítás, előadás, koncert, aktív cselekedtető tevékenységek stb.);
- az oktatás fogalmának kiszélesítése – nem átvállalása, hanem minőségi és mélységi továbbfejlesztése a hagyományos oktatási objektumokon és oktatási formákon túl;
- a fizikai határokat átlépő, virtuális-digitális felületek (honlapok–blogok, közösségi oldalak, audiovizuális fájlmegosztók, online workshopok–ötletbörzék) használata az értékgyűjtés, értékmegosztás, értékközvetítés (ahol az érték a tudás, a tapasztalat és a kreatív gondolatok) érdekében;
- a közös európai információs hálózatokhoz való csatlakozás feltételeinek megteremtése egyrészt az élő kultúra és az archivált kultúra rendszerezése, másrészt pedig a további innovációs források felhasználásainak lehetősége miatt.

A tényleges helyi tervezetek, programok, átfogó nagy projektek kidolgozása mindezen alapokon és mindezen irányokkal már „csak” a kidolgozásra várnak, ahol egyértelműen a következő hármast, térbeli koordináták mentén kell szervezödniük: tudáskoncentráció – együttműködés, partnerség – nyitott, kimondottan konkrét akciókra irányulás. A terni tanulmányút végkövetkeztetése tehát minden értelemben az átfogó szemlélet minél előbbi megvalósítását sürgeti, hiszen a megfelelő informatikai technológiák, virtuális lehetőségek megléte mellett már csakis az emberi tényezőkön múlik a Digitális Közösségi Terek kulturális–oktatási létrejötte, meghonosodása hazánkban is. És ami a legszerencsésebb: nem a felhasználók, hanem a szolgáltatók oldaláról.

Szilvási Krisztián

Budapesti czim- és lakásjegyzék, 1880–1928

Új internetes adatbánya
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
honlapján

A főváros hivatalos címtára 1880 és 1928 között összesen 29 alkalommal jelent meg. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár most elkészítette és immár az interneten is közzétette a sorozat digitális, kereshető változatát. Az adatbázis páratlan adatforrás nemcsak a szakembereknek, hanem mindenki számára, aki például családjá, lakóhelye múltjára kíváncsi. Egyebek közt tartalmazza Budapest korabeli ház- és telekjegyzékeit a tulajdonosok nevével, a hivatalos szervek adatait, az egyesületek, a vállalatok és különböző foglalkozáscsoportok jegyzékeit, az iparosok, kereskedők és egyéb szolgáltatásokat végzők listáit; továbbá a fővárosban élők betűrendes lakcímjegyzékét.

Az elektronikus változatban a könyvsorozat kiegészül a részben hasonló adatokat tartalmazó *Adressen-Kalender von Pest, Ofen und Altofen* című kiadványnak száznegyven évvel ezelőtt, 1873-ban, Budapest egyesítésekor megjelent kötetével. Így az adatbázisban összesen 50 523 oldalnyi szövegben lehet böngészni.

Az adatbázis létrejöttét a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollegiuma támogatta. A digitalizálást több fővárosi közgyűjtemény is segítette. A fejlesztés az Arcanum Adatbázis Kft. munkája.

Megtekinthető a könyvtár honlapján az adatbázisok gyűjteményében, vagy a db.fszek.hu/cimtar címről közvetlenül.

Az első Pest városára vonatkozó és önálló kötetben kinyomtatott címtár 1803-ban jelent meg. Ezt követően szórványosan láttak napvilágot a címükben *Adressbuch*, *Adress-Kalender*, *Wegweiser*, *utasító*, *útmutató*, *címtár* stb. elnevezéssel jelölt önálló vagy egyéb műfajú kiadványok részeként közzétett adatgyűjtemények.

Minden hasonló vállalkozás közül a legjelentősebb a *Budapesti czim- és lakásjegyzék* volt, amelyet 1880 és 1928 között adott közre a Franklin Társulat. Ez a kiadvány már magyar nyelvű, de az információk egy része és a mutatók még egy ideig német nyelven is olvashatók benne. Különösen megbízható forrás, mert a Bejelentési Hivatal hiteles adataira és népszámlálási anyagokra épült. Kötetei 1882-től házjegyzékekkel egészültek ki, amelyek a Telekkönyvi Hivatal, valamint a Fővárosi Mérnöki Hivatal és a kerületi elöljáróságok jegyzékei alapján az ingatlanok helyrajzi számát és tulajdonosának nevét tartalmazták. A kiadvány 1896-tól Újpest,

1914-től pedig a budapesti rendőri körzethez tartozó községek (Erzsébetfalva, Kispeszt, Pestszentlőrinc, Pestújhely, Rákospalota) címtárával bővült.

Az első világháború közepéig évente megjelenő kiadvány egyszerre helyrajzi útmutató, ingatlantulajdonos-jegyzék, tiszti címtár, cégjegyzék és laccím-nyilvántartás. A jól tagolt kötetek Budapest és környéke utca, dűlő, házszám részletességű topográfiáját adják, nyomon követhetővé teszik az ingatlanok tulajdonosváltásait. Ismertetik a városban működő kormányzati, helyhatósági intézményeket, felsorolják a hatóságokat, hivatalokat, azok vezető tisztviselőit. Külön fejezet szól a bejegyzett vállalkozásokról, és szakmai csoportosításban sorolja fel az ügyvédeket, orvosokat, iparosokat, kereskedőket, vendéglátókat stb.

A történészek és a családkutatók jól ismerik a kiadványt, a rendszerváltozás utáni kárpótlások idején a szélesebb közönség is használta. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményét rendszeresen keresik meg külföldről is az adatok után érdeklődők, köztük igen gyakran a hazánkból kivándoroltak családi gyökereiket kereső leszármazottai. A kötetek közül az évek során sok példány tönkrement, megsérült, nehezen használhatóvá vált. Az elektronikus változat így az értékes kiadvány tartalmának megmentéséhez is hozzájárult, miközben tartalma az egész világon elérhetővé vált.

Az adatbázis egyfelől lehetővé teszi, hogy az éves kötetekben, tartalomjegyzék segítségével „lapozgassuk” az oldalak digitális másolatait. Emellett az 50 523 oldalnyi anyagot szövegfelismerő programon is átfuttatták, így egy gyors keresőprogrammal az egyes kifejezésekre is lehet keresni. Ezzel akár közel fél évszázad intervallumban is kigyűjthetők például valamely személyhez, laccímhez, foglalkozáshoz kapcsolódó információk.

Az adatbázist a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár készítette a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiumának támogatásával. A fejlesztés az Arcanum Adatbázis Kft. munkája. Köszönet illeti még a következő közgyűjteményeket is, amelyek épebb vagy a digitalizálásra inkább alkalmas példányaik önzetlen kölcsönzésével járultak hozzá az elektronikus kiadvány létrejöttéhez: Budapest Főváros Levéltára, Magyar Országos Levéltár és Országos Széchényi Könyvtár.

A címtársorozat elektronikus változata kiegészül a részben hasonló adatokat tartalmazó *Adressen-Kalender von Pest, Ofen und Altofien* című kiadvány száznegyven évvel ezelőtt, 1873-ban, Budapest egyesítésekor megjelent kötetével. Jeleül annak is, hogy a könyvtár folytatja e programját, és a Budapest Gyűjteményében tanulmányozható további adattárait is közzéteszi az internet szélesebb közönsége számára is.

A könyvtár internetes oldalait 2012-ben közel négymillióan látogatták. Portálján mintegy hetven magyar és külföldi adatbázist tesz elérhetővé; három adatbázist maga is épít. Digitalizálási munkáiban a várostörténeti képanyag mellett elsősorban a szociológiai szakirodalom területén ért el eredményeket.

Sándor Tibor

A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája 1800–1850

Az iskolai értesítők

Az iskolatörténeti kutatások elsődleges és legfontosabb forrásai a levéltári források mellett az iskolai értesítők. A korabeli iskolai életet leghitelesebben tükröző kiadványok, amelyek nemcsak a hazai oktatás és nevelés tanévenkénti eseményeiről közölnek fontos és egyedülálló ismereteket, hanem osztályonként ismertetik a tantárgyakat, a tananyagot, a használt tankönyveket is. Az évkönyv a tanulmányok hiteles igazolására is alkalmas, a bizonyítvánnyal egyenértékű okmánynak számít.

A műfaj előzményei a XVIII. századig nyúlnak vissza. Mária Terézia már az 1777. évi *Ratio educationis*-ban előírta, hogy „*a tanév végén ... minden iskolában és fakultáson nyomtatásban kell megjelentetni a teljes év munkájával kiérdemelt osztályzatok jegyzékét.*” Az 1806. évi második *Ratio educationis* ugyancsak rendelkezett erről: „*Miután tehát e szabályok szerint a vizsgák befejeződtek, az igazgató ... kihirdeti az érdemjegyek rendjét, és ... a tanév végén gondoskodik ennek ki nyomtatásáról...*”. Ezek a kiadványok – érdemsorozatok - az iskolai értesítők közvetlen előzményeinek tekinthetők. Általában latin nyelven jelentek meg, és csak a tanulók névsorát és érdemjegyeit tartalmazták, tanári névsort csak ritkán közöltek.

Az 1849-ben kiadott osztrák oktatásügyi rendelet (*Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich*), amely a szabadságharc leverése után a magyarországi iskolákra is vonatkozott, iskolai értesítők kiadására kötelezte a középiskolákat. Egy egész évszázadon keresztül rendelet írta elő, hogy az iskoláknak a tanév végén meg kell jelentetnie értesítőjét, ennek tartalmaznia kell a tantervet, a megjelent tanügyi rendeleteket, az iskolai könyvtárak, szertárak gyarapodását, a tanárok névsorát, munkásságát, a tanulók névsorát és jegyeit, a statisztikákat, valamint egy tanulmányt, úgynevezett programértekezést. Ez a legtöbb esetben az iskola egyik tudós tanárának elmélyült kutatómunkáról tanúskodó dolgozata volt. Az *Entwurf* előírásainak megfelelő iskolai értesítők az 1850/51. tanévtől kezdve jelentek meg. 1948-ban, az iskolák államosításakor a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium utasítására szüntették meg kiadásukat. Az 1948/49-es tanévről már csak egy-két iskola sokszorosított példányai tudósítanak. A kötelezően kiadandó iskolai értesítő az államosítás után megtűrt, vagy inkább tiltott kategóriába került. Ennek ellenére több iskola értesítőkiadása folyamatos maradt. A rendszerváltozásig inkább a több évtizedet átfogó, évfordulókhöz kötött kiadványok jellemzőek. A '90-es évektől kezdődően feléledt a tanévenkénti kiadás hagyománya, az utóbbi két évtizedben egyre több iskola jelenteti meg évkönyvét.

Az iskolai értesítők könyvészete

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum elsősorban saját gyűjteményére alapozva, 1986-ban kezdte el az iskolai értesítők bibliográfiai feldolgozását. A munkát a „*Kulturális és történelmi emlékeink feltárása...*” című kutatási főirány, a Tudománypolitikai Bizottság, a Művelődési Minisztérium, majd az „Ezeréves a magyar iskola” alapítvány támogatta. A feldolgozás a műfaji sajátosságoknak és a történeti hagyományoknak megfelelően két korszakra tagozódik: az első a kezdetektől 1850-ig, a második 1850/51-től 1947/48-ig tart.

A bibliográfia gyűjtőköre a mindenkori Magyarország területén megjelent publikált (nyomtatott) és kéziratos értesítőkre terjed ki. Iskolatípusok tekintetében többségében a középfokú oktatási intézmények érintettek, de jelentős számban adtak ki értesítőt a polgári és elemi iskolák, ipariskolák, felső kereskedelmi iskolák, leánynevelő és tanítóképző intézetek, felsőoktatási intézmények is. A gyűjtés tartalmi teljességét az adatszolgáltató könyvtári lelőhelyek határozzák meg. Az adatgyűjtés alapja az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum mintegy 70 000 kötetet tartalmazó különgyűjteménye és az Országos Széchényi Könyvtár iskolai értesítő-gyűjteménye, valamint aprónyomtatványtára. Számozott értesítőgyűjtemény található még a debreceni és szegedi egyetemi könyvtárban, a budapesti Ráday Gyűjteményben, a debreceni, sárospataki és pápai református egyházkerületi könyvtárakban, a budapesti Kegyesrendi Központi Könyvtárban, az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban, a pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban, valamint a jelentősebb helytörténeti anyaggal rendelkező megyei és városi könyvtárakban is. Ezek a gyűjtemények a magyar tanügyigazgatás alá tartozott alsó- és középszintű iskolák évkönyveit tartalmazzák, a mai Magyarország területén lévőkön kívül azokat is, amelyek a trianoni döntés után határainkon túlra kerültek. Így számos olyan iskola kiadványai is megtalálhatóak itt, amelyekben azóta a magyar tannyelvű oktatás, vagy akár maga az iskola is megszűnt.

Az iskolai értesítők bibliográfiai feltárását, összeírását, leírását, valamint a magyar könyvészet részeként az összegyűjtött anyag szerkesztését és kiadását az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban Gráberné Bösze Klára, Kondor Imre és Léces Károly kezdték tervezni. A gyakorlati kivitelezés az 1980-as évek második felében kezdődött, az OPKM különgyűjteményének bibliográfiai leírásával. Az adatgyűjtés az OPKM és az OSZK gyűjteményein túl az országban fellelhető valamennyi jelentős értesítőállományra kiterjedt. A bibliográfiai leírás szinte teljes mértékben autopszián alapul. Az adatgyűjtés során számos határon túli gyűjteménnyel is szoros munkakapcsolat jött létre, amelynek során nemcsak a bibliográfia, hanem a gyűjtemény is gyarapodott.

Időrendben a magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája a *XVIII. századi érdemsorozatok* című kötettel kezdődik, amelyet Dörnyei Sándor, V. Ecsedy Judit és Pavercsik Ilona állítottak össze. A munka *A magyar neveléstörténet forrásai* című sorozat 3. köteteként jelent meg. A Magyarországon fellelhető legkorábbi értesítő 1744-ben jelent meg Kassán, és az Országos Levéltárban található. A mintegy 200 érdemsorozatot feldolgozó bibliográfia alsó- és középfokú iskolák értesítőinek adatait tartalmazza. A leírások a városok betűrendjében, iskolatípusok szerint, ezen belül időrendben követik egymást. Ebben a kötetben a bibliográfiai adatokon

és lelőhelyeken túl tartalmi információk is találhatóak az egyes osztályokról, azok létszámáról is. A függelékben a *Nem iskolákhoz kötött rendszeres oktatást végző iskolák értesítőinek leírását* és *Tanári névsorok* leírását tartalmazza. A kötetet iskolatípusok szerinti és időrendi mutató egészíti ki.

A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiájának az 1850/51–1948/49. tanévekre vonatkozó első kötetét 1996-ban jelentette meg az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Összeállítója és szerkesztője Gráberné Bősze Klára volt. A bibliográfia a helységnevek betűrendjében, azon belül iskolatípusok szerint veszi számba az évkönyveket. Ezután évenként egy, esetleg két kötet jelent meg az anyagi forrásoktól függően. Jelenleg a nyomtatott kiadás a 17. kötetnél, a T betűnél tart, a befejező két kötet egyelőre elektronikus változatban készült el. A teljes anyag Abaújszántótól Zsombolyáig kereshető mintegy 42 600 rekordot tartalmazó számítógépes adatbázisunkban. Az Arcanum Adatbázis Kft-vel való együttműködés eredménye a honlapunkról (www.opkm.hu) is elérhető *Értesítő bibliográfia*, ahol az eddig megjelent kötetek pdf-formátumban megtalálhatók, valamint egyes, az Arcanum által digitalizált iskolai értesítők a bibliográfiai tételekhez kapcsolódva teljes szöveggel is elérhetők. Az együttműködés keretében további, elsősorban határon túli magyar iskolák értesítőinek digitalizálását is tervezzük. Fejlesztés alatt áll egy olyan felület, ahová a bibliográfiában nem szereplő adatok online feltölthetők lesznek, ezzel a további kiegészítések és azok közzététele biztosítható.

A most megjelent kötet az eddig feltáratlan időszak, az 1801–1850 között kiadott érdemsorozatok, latin nyelven *classification juvenutis* vagy *juventus gymnasii* néven említett értesítők magyarországi könyvészetét tartalmazza. A kiadvány 2000 bibliográfiai tételt tartalmaz Aradtól Zágrábig. A leírások autopszia alapján készültek, és a lelőhelyet is feltüntetik. Ezzel a kötettel az iskolai értesítőkiadás magyarországi bibliográfiai feldolgozása teljessé vált. A gyűjtőmunka során a XVIII. századi érdemsorozatokhoz is kerültek elő újabb tételek, amelyeket a jelen kiadvány a függelékében közöl.

A bibliográfia használatát név- és tárgymutató segíti. A kiadvány megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

(A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája 1800–1850. Szerkesztette és összeállította Gráberné Bősze Klára. Bp. OFI–Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2013. 248 p.)

Borostyániné Rákóczi Mária